

ALEXANDRIA .
ÎN
LITERATURA ROMÂNEASCĂ

NOUI CONTRIBUȚII

(STUDIU ȘI TEXT)

DE

N. CARTOJAN

BUCUREȘTI
„CARTEA ROMÂNEASCĂ”
Institutul de Arte Grafice Göbl-Rasidescu
10, Strada Paris, 10.

1922

VI. Textul.

Călătoria lui Alexandru prin pustii: stâlpul lui Sanhos împărat 82; oamenii sălbateci 82. «Aracie și Se(m)ramida» 83; ostrovul lui Aracie 84; oameni cu 6 mâini și 6 picioare 85; căpăanii 85; ezerul cu raci uriași 86; Adam și Eva 86; Evant împăratul Nagomudrilor 86; Alexandru la raiu 89; ezerul cu apă vie 90; peștera cu pietre prețioase 90; peștele miraculos 91; Ispolinii 91; biserica soarelui 91 oameni cu un pricior cu o mână și cu coadă de oaie 92; Alexandru la hotarele lui Por împărat 92; scrisoarea către Olimpiada 93; «Incepuu războaiele lu Por împărat» 95. «De iă începuu împărăție muerească» 99. Limbile păgâne 101. «Incepuu de altă împărăție a Cleofiliei» 102. Scoborirea în iad 103. Alexandru la Cleofila 105. Alexandru la Vavilon 108. Sosirea lui Aristotel 109. Merchis 114. «Boierul» Alexandru 111. iertarea tâlharilor 111. Plecarea lui Aristotel 112. Comeara lui Iov 112. Dăruirea calicului 112. Tălhar făcut căpitan 112. Sosirea Olimpiadei și a Roxandei 113. Moartea proorocului Eremia 113. Pedepsirea muerei pârăse 114. Dăruirea domnilor și a crailor 114. Otravirea lui Alexandru și moartea lui 114.

VII. Indice lexical .

82

119

REDAȚIUNILE ALEXANDRIEI

IN

LITERATURA ROMÂNĂ

Asupra redacțiunilor romanului lui Alexandru cel Mare în literatura română s'au emis până acum două ipoteze. D. M. Gaster în Gröber's *Grundriss der rom. Lit.* II, 3 (1896) p. 379, susține că în literatura românească sunt mai multe redacțiuni: «Die meisten Hss., die ich kenne, sind jünger als der Druck, aber unabhängig davon; jede repräsentiert eine andere Rezension... Es kann aber nicht wohl von einer rum. Version die Rede sein, denn es haben sich mehrere erhalten... Sie schliesst sich an die griechisch-slavisches, mehr moderne Rezension an...» În lucrarea mea: *Alexandria în literatura românească* (1910), întemeindu-mă pe materialul păstrat în Bibl. Academiei Române, am ajuns la convingerea (cap. III) că toate textele românești se înrudesc între ele și decurg dintr'acelaș prototip, care la rândul său eră o traducere dupe redacțiunea sârbească.

D-l Mario Roques, într'o recenzie publicată în 1911, în *Romania* (p. 142), menționează alături de părerea mea, părerea lui Gaster, fără să se pronunțe pentru vreuna din ele: «L'on notera que les conclusions de M. C. sont assez différentes des indications fournies... par M. Gaster, qui croyait à l'existence de plusieurs traductions roumaines différentes». D-l N. Iorga, într'un interesant memoriu prezentat Academiei, *Faze sufletești și cărți reprezentative la Români cu specială privire la legăturile «Alexandriei» cu Mihail Viteazul*¹⁾, admite părerea privitoare la existența mai multor traduceri ale Alexandriei în românește: «O altă tradu-

¹⁾ *Analele Acad. Rom.* Tom. XXXVII. Mem. sect. ist.

Această lucrare — cu excepția cap. IV (localizarea) — a fost prezentată ca teză de doctorat la Facultatea de Litere și Filozofie din București în sesiunea de Iunie 1920 și admisă pe baza referatului întocmit de domnii profesori I. Bianu și Ovid Densusianu. Examenul oral a fost susținut înaintea Comisiunii alcătuită din domnii profesori referenți și din domnii prof.: D. Russo, R. Ortiz și D. Onciul, Decanul Facultății.

CUPRINSUL

I. Redacțiunile Alexandriei în literatura română.

Redacțiunile bizantine 2. Redacțiunea bulgărească 3. Redacțiunea sârbească 4. Inrudirea redacțiunii sârbești cu cea neogreacă. Arhetipul lor bizantin 3. Redacțiunea românească concordă cu red. sârbă și neogreacă 4. Deosebiriile dintre redacțiunea sârbă și neogreacă în privința numelor proprii 5. Versiunile românești 6. Numele proprii din mss. românești cu variantele lor și corespondentele din red. sârbă și neogreacă 8. Rezultatul 13. Nume proprii compuse din nume comune în bizantină și neogreacă traduse în red. sârbă și română 14. Frazе stereotipe din red. sârbă în mss. românești 17.

1.

II. Prelucrarea și amplificarea romanului în mss. românești.

Variante în mss. și cărțile religioase 20. Variante în cronici 20. Cum se schimbă și se prelucurează mss. 21. Prefaceri în textul Alexandriei 21. Alterarea numelor comune 21. Lacune 22. Amplificări: Alexandru în Ardeal, Moldova și Țara — Românească. Despre Daci 23. Descălecatul lui Dragoș «din letopisețul lui Ștefan Vodă» 24. Legenda Troadei 25. «Tanevijii» 27. Satirii 27. Ari-maspicii 28. Interpolări din hronografe 28.

20

III. Codex Neagoeanus.

Descrierea 30. Grafia 33. Fonetismul: elementele latine 35; elemente streine 44 Morfologia 47 Sintaxa 53 Lexicul: cuvinte obscure 61 emendări 61; elemente latine 63; slavone 63; ungurești și săsești 65; turcești 65.

30.

IV. Localizarea.

Sate cu numele Sâmpetru în Ardeal și Banat 69. Știri istorice asupra satelor 69. Stratul de limbă al copistului 71. Sâmpetru din Țara Hațegului 71. Regiunea prototipului 74. Elementele turcești și noțiunile culturale din Alexandria 75.

V. Transcrierea.

97.

cere, după care s'a scris altă serie de manuscripte—*afară de cele prescurtate*—ajungându-se apoi la ediția pierdută, dar pomenită de Del Chiaro, din vremea Brâncoveanului, la cea ardeleană din 1792, la cea bucureșteană și la altele...» (p. 22). În introducerea istorică din *Anthologie de la littérature roumaine des origines aux XX-e siècle*¹⁾, d-sa înclină spre ipoteza unei a doua traduceri din neogreacă: «D'après une traduction serbe, et peut-être d'après quelque texte grec, on avait déjà, dans la deuxième moitié du XVI-e siècle, la traduction du roman d'Alexandre». În sfârșit, părerea lui Gaster este împărtășită și de d-l G. Adamescu în opera sa de popularizare, *Istoria literaturii române* (Bibl. p. toți 846—850 p. 66), în următoarele rânduri: «Cu redacția de pe slavonește s'a amestecat mai târziu o alta, *luată din limba neogreacă*».

Ne propunem să adâncim problema privitoare la redacțiunile Alexandriei în literatura română, demonstrând, pe baza materialului ce ne stă la îndemână, că nu există nici un text românesc care să se poată pune în legătură cu redacțiunea neogreacă și că din potrivă toate variantele românești derivă din redacțiunea cunoscută în literaturile slave sub numele de redacțiunea sârbească.

Pentru clarificarea chestiunii și a metodei ce vom urma, este necesar ca, înainte de a intra în analiza textelor românești, să aruncăm o scurtă privire asupra redacțiilor în literaturile: bizantină, sârbă și neogreacă.

Redacțiunile bizantine. Romanul lui Alexandru cel Mare a fost compus în sec. II²⁾ a Chr. în Egipt, probabil în Alexandria, și de acolo s'a răspândit în toate colțurile imperiului bizantin. În 1865, Carol Müller a publicat în colecția: *Scriptorum graecorum Bibliotheca vol. XXVI*³⁾, textul romanului, cunoscut sub numele de Pseudo-Callisthenes, după 3 manuscripte păstrate în Biblioteca Națională din Paris. Fiecare din ele reprezintă o fază deosebită din dezvoltarea romanului și o familie aparte. Ms. no 1711, (notat de Müller cu A), datând din veacul al XI, reprezintă o versiune mai apropiată de textul primitiv alexandrin al romanului. Ms. no. 1685 (notat cu B) înlătură notele de colorit local alexandrin și,

¹⁾ În colaborare cu Septime Gorceix. (Edit. Delagrave 1920); p. XV.

²⁾ Adolf Ausfeld. *Der griechische Alexanderroman* Leipzig, 1907.

³⁾ Editura Firmin Didot, Paris.

deși vedește în unele părți preocuparea de a pune în concordanță romanul cu istoria—totuși dezvoltă elementul miraculos. Ms. no 113, supl. grec, (C) se caracterizează prin deplina dezvoltare a elementului miraculos și prin introducerea trăsăturilor creștine.

Redacțiunea bulgărească. Dintre aceste trei redacțiuni, B a pătruns de timpuriu în literatura slavă. Tradusă în Bulgaria, odată cu vechile monumente istorice, ea a pătruns și în vechea literatură rusească, unde se găsește mai adesea împreună cu așa numitele cronici grecești «ellinski lëtopisec» (Malalas, Georgius Hamartolus). Această primă traducere a romanului lui Alexandru cel Mare în literatura rusă a fost studiată pe larg de V. Istrin¹⁾ și publicată în 4 versiuni, unele mai dezvoltate, altele mai prescurtate, toate însă înrudite între ele și derivând din același prototip. Cea mai veche versiune este păstrată într-un manuscript al Arhivei din Moscova. Această primă traducere slavă a Alexandriei nu a pătruns în literatura noastră.

Redacțiunea sârbească. A doua traducere a romanului în literatura slavă s'a făcut prin veacul al XIII-lea în Serbia, după o redacțiunea bizantină C, care fusese prelucrată sub influența redacțiunii apusene, cunoscută sub numele de *Historia de proeliis*, redacțiune care ajunsese probabil în peninsula balcanică prin expansiunea Veneției în răsărit sau prin stăpânirea Constantinopolului de către Latinii cruciadei a IV-a.

Această redacțiune sârbească ne este cunoscută până acum din 2 versiuni: una publicată de Jagić în *Starine* III (p. 215), după un ms. copiat în 1782 la Serajevo; alta publicată după un ms. din sec. XVI, cu variante din celelalte mss., de Stojan Novaković în *Glasnik* (IX) și extrasă în broșură a parte: Приповетка о Александру Великом у старој српској књижевности, Belgrad 1878.

Înrudirea redacțiunii sârbești cu cea neogreacă. Arhetipul lor bizantin. Această ultimă fază, la care a evoluat romanul în prototipul redacțiunii sârbești, se resfrânge și în redacțiunea neogreacă în proză, tipărită întâiași dată la Veneția și devenită carte populară. Alături de această redacțiune în proză mai există în neogreacă o altă redacțiune populară în *versuri*, tipărită pentru

¹⁾ Александрия русских хронографов. Исследование и текст. Москва, 1893. Cf. și recenzia lui Jagić în *Archiv für slavische Philologie* XVI, p. 224.

întâias dată tot la Veneția în 1529¹⁾, dar această redacțiune se deosebesc fundamental de cea dintâiu: redacțiunea în versuri este mai scurtă și se apropie în unele puncte de redacțiunea bizantină A și B²⁾; pe când cea în proză se înrudește de aproape cu redacțiunea sârbească, ambele având un izvor comun.

Un arhetip bizantin, apropiat de prototipul din care derivă redacțiunea sârbă și neogreacă, a fost publicat de A. Wesselofsky în *Изъ исторіи романа и повѣсти... Выпускъ первый: грековизантійскій періодъ*. Сб. 1886, după un ms. din sec. XV-XVI și întregit apoi în lacunele sale printr'un laurentian din 1521 în *Archiv für slavische Philologie* XI, anul 1888 (p. 327 și urm.).

Redacțiunea neo-greacă. Redacțiunea neogreacă în proză a fost publicată întâiași dată în Veneția, la 1699, sub titlul *Ἀλέξανδρος Μακεδὼν παρὰ Νικολάου Γλυκεῖ τοῦ ἑξ Ἰωανίνων*, și de atunci s'a retipărit în nenumărate rânduri³⁾. Noi utilizăm în studiul de față o ediție din 1810; tipărită la Veneția, *Ἐν Βενετία*, pe care, datorăm bunăvoinții d-lui D. Russo.

Redacțiunea românească concordă cu redacțiunea sârbă și neogreacă. Precum am arătat în studiul meu asupra Alexandriei, manuscrisele și textele românești concordă cu redacțiunea sârbă

¹⁾ Vezi Legrand: *Bibliographie hellénique... XV et XVI-e siècles* I (1885 p. 205) no. 83. Altă ediție din 1553 ibidem p. 286 no. 129. S'a retipărit apoi în nenumărate rânduri. Noi utilizăm o ediție din 1804. Inceputul: *Γέννησις, κατὰ νόματα, καὶ θάνατος Ἀλεξάνδρου Μακεδόνα, διὰ στίχων...* Pe copertă: *Ἱστορία εἰς τὴν ὁποῖαν περιέχεται ὁ βίος, καὶ ἡ ἀνδραγαθία τοῦ περιβοήτου Βασιλέως Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα. Νεωτοί τυπωθεῖσα, καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα παρὰ Ν. Γ. Ἐνετινῶν 1804.*

²⁾ Redacțiunea în versuri omite episoadele luptelor lui Alexandru împotriva «Solonului», Atenei, «Râmului», expediția lui Alexandru în Troada. După scrisorile lui Darie către Alexandru urmează imediat *Δαρείου πόλεμος πρῶτος* (p. 34). Minunațiile aflate de Alexandru în pustiuri sunt povestite ca și în redacțiunea bizantină, în 2 scrisori ale lui Alexandru către mama și dascălul său Aristotel. La episodul gymnosofiștilor păstrează din originalul bizantin, numele Brahmanilor în forma alterată: *Δραχμένες*. În fine redacțiunea în versuri nu cunoaște episoadele care preced moartea lui Alexandru și care scot în relief dărnicia lui.

Afară de această red. în versuri, devenită populară, se mai cunoaște o altă red. versificată în limba greacă medievală din (sec. XIV), publicată fragmentar de E. Legrand în *Bibliothèque grecque vulgaire* II p. XXXV și complet de W. Wagner în *Trois poèmes grecs*. Cf. și Krumbacher *Geschichte der Byz. Litt.* II. Auflage (1897) p. 850.

³⁾ Legrand *Bibliographie hellénique* III p. 77.

și neogreacă, deosebindu-se de redacțiunea bizantină B și prin urmare de traducerea bulgărească, prin aceleași caracteristice prin care se deosebesc și red. sârbă și neogreacă.

Redacțiunea românească trebuie deci studiată în legătură cu textul sârbesc și neogrec în proză. Deosebiri mari de redacție între aceste două din urmă texte nu sunt. În textul neogrec, lipsește episodul morții lui Eremia, care se află în textul sârbesc și în toate versiunile românești. (Acest episod însă se regăsește în Codex Laurentianus amintit mai sus).

Deosebirile dintre redacțiunea sârbă și neogreacă în privința numelor proprii. Deosebiri mari sunt însă în privința numelor proprii.

Pe când redacțiunea neogreacă a păstrat cu mai multă fidelitate cuvintele bizantine, redacțiunea sârbă a alterat numele proprii, sub influența fonetismului slav. Spre a învedera aceasta, punem în paralelă numele proprii din redacțiunea bizantină C cu numele proprii din redacțiunea neogreacă și sârbească:

Red. bizantină: (Pseudo-Callisthenes) C.	Red. neo-greacă:	Red. sârbă:
I ¹⁾ 1 ²⁾ Νεκτανεβῶς 4 Ὀλυμπιάς 15 Βουκέφαλος 17 Πτολεμαῖος 24 Ἀνάξαρχος	Εκτεναβὸς (10) ³⁾ Ὀλυμπιάδα p. 14. Βουκέφαλος Πτολεμαῖος (26) Ἀνάξαρχος (34)	I ¹⁾ 2 ²⁾ Нехтенав 4. Олимпіада Доучинал 12. Птоломеѣ 16. Анасархосъ și Анархоз Jagić p. 223.
24 Ῥώμη Ῥωμαῖοι 42 Ἀχυλλεύς II 20 Βήσσος	Ῥώμη (63) Ῥωμαῖοι (64) Ἀχυλλεύς (75) Ἀβυσσος (112)	22. Римъ și Рымъ Римляни 24. Аццлешъ 24. II.9. Амвнсь, Ан'внсь și Авнсь.
20 Ἀριοβαρζάνης 31 Σεσόγχοσιος sau Σέσσονχοις	Ἀριοβαρζάνης (132) Σέσσονχος (142)	14. Арнз'вар'нь și Арнзван Jagić 275. 19. Снхосъ. Санхоз. Jagić 227.

¹⁾ Cartea.

²⁾ Capitolul.

³⁾ Pagina.

Numele proprii din episoadele care lipsesc în Pseudo-Callisthenes, dar care se regăsesc în redacțiunea neo-greacă în proză ca și în cea sârbească, deși au un prototip comun, diferă totuși între ele în chip destul de vizibil: în redacțiunea neogreacă numele proprii păstrează tradiția clasică, în redacțiunea sârbească le găsim alterate sub influența fonetismului slav. Astfel:

Redacțiunea neogreacă

Redacțiunea sârbească

Ἑλένη 75	I.24. Еленауша
Μενέλαος 75	Мелеоушь
Πάρις 75	Парияъ
Κλιτεμνίστρα 177	III.5. Клитемнистра
Δορυφόρος 186	14. Дорифъ

Exemplele și lămuririle date până aci sunt suficiente, cred, pentru a lumina calea pe care voim să mergem spre a deslegă problema pusă la începutul acestui capitol. Vom culege numele proprii, cu toate variantele lor, din textele românești și le vom pune în paralelă cu cele din redacția neogreacă și sârbă: dacă vom găsi un singur text românesc în care numele proprii să păstreze forma grecească, atunci nu mai încapem îndoială că în literatura română avem o redacție a Alexandriei tradusă după textul neogrec; dacă dimpotrivă toate textele românești ne dau numele proprii cu prefacerile fonetice, caracteristice redacțiunii sârbești, ipoteza unei traduceri din neogreacă trebuiește părăsită.

Versiunile românești. Cercetările noastre în această direcție se întemeiază pe următorul material: 18 manuscrise, păstrate în Biblioteca Academiei Române, un text tipărit de Gaster în *Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie* 1894 (VII p. 334), și prima tipăritură făcută în Ardeal la 1794 (toate celelalte tipărituri ulterioare reproduc cuvânt de cuvânt pe aceasta). Intreg acest material a fost clasificat în cercetarea noastră *Alexandria în literatura românească* (p. 38-42) în două grupe mari: A, cu versiunea dezvoltată; B, cu versiunea prescurtată. Manuscrisele din grupa A au fost la rândul lor clasate în alte 2 grupe: A₁ și A₂, luându-se ca *fundamentum divisionis*: 1) ordinea episoadelor; 2) greșelile comune în transcrierea episoadelor (episodul căpcănilor copiat în unele manuscrise de 2 ori, în două părți deosebite ale textului); 3) omisiuni comune. Descrierea amănunțită a fiecărui

ms. în parte am dat-o în cercetarea mai sus amintită; cred că e inutil a o mai reproduce aci. Le voi trece numai în revistă cu numărul sub care se păstrează în Biblioteca Academiei Române, indicând unde e posibil localitatea, data și copistul de care a fost scris și dând pentru ușurința citatelor în decursul studiului, fiecărui text, ca siglă, câte o literă.

Grupa A₁

A Ms. nr. 3821, «Codex Neagoeanus», scris în 1620 de popa Ion din Sâmpietru (Ardeal).

B. Ms. nr. 575 (f. 52), scris de «Ierei Ștefan ot Colța» la 1680, «când eram eu Ștefan dascăl la București, de învățam carte de pomană la Ioan Dascălu».

C. Ms. nr. 3170 (f.84), scris de Gheorghia Popovici Cucuiăni, lăcuior în Paușe la 1879.

D. Ms. nr. 3521. Sec. XVIII.

E. Textul tipărit în tipografia lui Petru Bart din Sibiu, la 1794, de către Translatorul Dimitrie Iercovici, «cu îndemnarea și cheltuiala dumnealui Kir Symeon Panté din Seleioa de sus».

F_a Ms. nr. 1303, începutul séc. XIX. Copie de precedentul.

E_b Ms. nr. 3374, scris de Panait Ralet, Căpitan în Falciu. Copie de pe tipăritura menționată sufl E.

Grupa A₂

F. Ms. nr. 270, scris de Ioniță Giurescu, «logofătu din sărăfia județului Prahova», la anul 1799 Fevruarie, din îndemnul lui Păun Săulescu, biv paharnic.

Hs. nr. 438, scris «cu toată cheltuiala Dimii Stolnic de la Dum. Vel. Ban, de Costandin copil din casă tot de la Dum. Vel Ban fecioru Stoicăi», 1746.

I. Ms. nr. 869, scris de Năstase Negrule, în Iași, la 1790 April.

J. Ms. nr. 1296, scris de «mai micul întru dascăli Georgi», în școala Putnei, «în mănăstirea Putnei, în anul 1781, Fevruarie 22».

K. Ms. nr. 1702, scris în Moldova de Constandin Chiricean, pe vremea lui Grigore Ghica, în preajma anului 1775.

L. Ms. nr. 1867, scris de «Resete» logofătului Staicului sină Vasile Ieromonah», când a fost «năstavnice la mănăstirea Aninoasa leat 7225 (1717)». Lipsește acum din biblioteca Academiei.

M. Ms. nr. 3464, scris la 1801, de Negoită Blănu.

N. Ms. nr. 3512, copiat la anul 1789, de Iordache Cod[reanu], «de pe o Alexandrie veche ce au fost în turnul cel mare, de la mănăstirea Putna».

La acestea se adaugă următoarele mss., intrate de curând în Biblioteca Academiei Române:

P. Ms. nr. 4104 miscelaneu: «Istoria lui Alexandru împărat, scrisă de Enaki sin Hagi ot Tighine, în dughiana jupânului Theodor Dorobățul»; la leat 1777 la Eși, Septemvire 5 am sfârșit.

Q. Ms. nr. 4646, scris în zilele pre lumnatului Împăratu Iosepă și a K. K. râmlinești Împărății, Craiulu Germanii, Bohemii, Dalmății, Croații, Slavonii, Galiții, Ducsul Toșcâniei, Hungarii, 1788, April 25 (Bucovina).

Grupa B.

G. Ms. nr. 1626, scris de «Ioniță Copilul», «la leat 1756», în Moldova.

Q. Un manuscript, aflat în posesiunea lui Gaster și publicat în *Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie* VII (1893) p. 337 și urm. Alexandria face parte dintr'un codice, scris între anii 1784—1806 de Ioniță von Arhip, ginerile lui Vasile Calmuschi, în Suceava (Bucovina).

E un material de studiu destul de bogat pentru problema ce ne preocupă. Înșirăm mai jos în 3 coloane: 1) *numele proprii din mss. românești* cu toate variantele lor; 2) *numele din redacțiunea sârbească* de preferință Novaković; 3) *numele proprii din redacțiunea neogreacă*, în ediția amintită din 1810. (Numerele indică pentru mss. românești și red. neogreacă: pagina; pentru ms. românesc G. și red. sârbească: paragraful):

Redacțiunea română: Redacțiunea sârbă: Redac. neogreacă:

Nehtenav C 3 r. Нехтепавъ 1, 2. Ехтепаβδς, 10, 11, 12 etc.

Nehthinav B53 F73 I4 r
H7r K1r J1v O2r
N1r G1.

Nethinav A53 D1v M2r
E1.

Nihtinav N2r I34
M1v P4.

Olimbiada sau Olimbiada. Toate mss.

Олимпіада 4, 5.

Ὀλυμπιάδα 14.

Potolomeiu sau Potolomei. Toate mss.

Потоломѣи 9. 12.

Ὀλυμπιάς 17.
Πτολεμαῖος 26.

Calistenus (u).

Калистеноуш 12.

F79r H16v J12r K12r
E28.

Caletenuș B59v C14r
D10v N12r Q22v.

Калестеноуш

Νικόλαος υἱὸς τοῦ
Δαρείου 28.

Calistinus M6r.

Steunus O6v G18.

Laomedus C14r F79r
H16v J12r M6r N12r
Q22v E28.

Лаомедоуш 12.

Laomodus B59v.

Laumedus D10v K12r.

Laomedul P78.

Lameodusu F79r.

Lamedus I2v.

Umedus sau Omedus
O6v G18.

Atlamiș N13v B61r
K13v¹⁾.

Атламишъ 15.

Ἀπλαμέση 33.

Altamiș H18v. D12r.

Алтамиш 15.

Aplamiș M8r.

Altalamiș F79r.

Altalmiș E34.

Alamași J13v N13v
Q24v.

Altacmăși G18.

Altenuș P8r.

Artemus I7r.

Atrameț O7v.

Anarhoz. Toate mss.
inclusiv G§ 23 p.324.

Анархоз. Jagič 233.

Ἀνάξαρχος 34.

¹⁾ Este interesant de remarcat că și în cronică Archidiaconului Ioan de Küküllő regele Tătarilor, cu care se luptă Ungurii, poartă tot numele de «Athlamos» (Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum* I, 221 cap. VI. (Aceași formă, «Atlam», o găsim și într'o cronică a Țării Românești, în care se spune că Tătarii au fost bătuți de Alexandru Basarab, Domnul Țării Românești. (*Revista pentru Istorie Archeologie și Filologie* XI, 1910 p. 107).

- Solon** B65r C21v D17v
F 84v H25r I16r J21r
M 15v O 11r G 31
P 11v Q 33v.
(*Solonenii*) G 81.
Solon K 22r N 19v.
Arhidon. Toate mss.
afară de : *Arfidon*
M 15v.
Arhadon G 31/p. 344.
Policarpus J21v N20r.
Policarpis și *Poli-*
carpu H25r K22v.
G 31 M 15v O 11r
P 11v Q 33v.
Carpus B 65r C 21v
D 18r.
Polistratu F84v.
Paulica L.
Polica E 31.
Râmă. Toate mss.
Râmlenii sau
Râmleni. Toate mss.
Savila B 68v C 27r
H 30v K 29r M 22v
O 15r P 14r Q 40v
J 29r N24r.
Sivila F. 88r.
Savela E66 D23r I19r.
Farij B 71r C30v F89r
J 32v Q 46r.
Pareș I 20r K33r P15v.
Fariz E 75.
Fareș G § 42.
Fareșu N. 16 v.
Paris (conf. cap. ur-
mător amplificările).
M 28 N 26v.
Ațeluș M 27 v.
Anțiluș K. 33 v. J. 33r.
H 34r.
- Солоунъ** 21.
Καραιδονή 21.
Πολικαρτουș 21.
Римъ și Рымъ 22.
Римлиани 22.
Сивила 22.
Парижъ 24.
Ατσιλешъ 24.
- Θεσσαλονίκη** 49.
Ἀρχιδονούσης 49.
Πολυκαρτούσης p. 50.
Ῥωμή p. 63.
Ῥωμαῖοι p. 64.
Σιβύλα.
Πάρις p. 75.
Ἀχιλλεύ p. 75.

- Anțeluș** N26r C30r
B 71r D 27v H 34r
O 17r P 16r.
Anțălușu I 20v. Q 47r.
Ațeluș M. 27 r.
Ațiguși G 37 § 42.
Înteles F 89 v.
Anhileu N 26 r.
Mileuș K 33r O 16v
G 42.
Menelau (conf. cap. ur-
mător amplificările).
H 33v M 27r.
Menerlav P 15 v.
Meneftav I 20r.
Milelăiu D 26 v.
Melania C 30 v B71r.
Sion F89r J32v Q46v.
Elenușă C 30v D 26 v
K 33r E 77.
Elenușe C 30r.
Penușă I 20r.
Olinușă H 33v.
Solonita G § 42 O 16 v.
Egulida F 89r.
Ioglada Q 46r.
Iglada J 32 v.
Elena M 27 (conf. cap.
urm).
- Amvis** F96r H46r N34r
Q63v D38r I29v J48r
E 107.
Anvis B 80 r C 41 v
K 49r P 2 O 23.
Amvisăi G § 53.
Rizvan F 101v.
Răzvan sau **Răsvan**
N 39 r G 62 E 131
D 45 r H 56 Q 74 v
I 37 v O 27 v M57r.
Rădvan J. 70 r.
- Μενεουș** 24
și **Μενελαушъ**
Ιεχουша 24.
Ιελѣноуша 24
II Амвисъ și
Ан'висъ Nov. 9.
Аризван Jagič 275.
Аризварнь Nov. 14.
- Μενέλαος** p. 75.
Ἑλένη p. 75.
Ἄβυσσος.
Ἀριοβαρζάνης.

Sanhos A 1 r F 105 r
K 103 v.

Sanhos C. 75 v.

Sanhus B. 90 v.

Sahnos D 50v M 66v
E 149.

Sarhos H 103.

Sanarhos H 64v I 40v.

Anarhos J 68v N 42r
Q 81v.

Saramida sau

Seramida toate mss.

Evant A 11 r.

Ivant { B. 93 v. C. 58.
D 55v F 107v

Ivantie { H. 70v. I. 50r.
J 73v K 76r
M. 73 v.

Ivantia { N 45v O. 33v
E 163 G 82
P 29r Q 87v.

Clitimistra A 38v.

Clestemustra I 60r.

Clestemustra K 94 r.

Clestimustra P 36r.

Cletamistra B 104 r
C 69 v.

Silimistra F 116 v.
H. 88 r.

Salimistra J. 86 v.

Olimistra G § 98.

Elimistra O 40v.

Candusal A 45v D 70v
F 119v I 66v M 97v
E 213.

Candasal J 91v.

Candosal B. 108 v
C 73v H 94v K 100r
P 38v Q 117v N 63v
O 42 v.

Candarsaru G § 102.

Санхоз Jagić, p. 375. Σόσονχος.

și Сьнхосъ. Novak. 19.

Серамида 23.

Σεβύρα.

Евант Jagić p. 283. Εδαίνθης 151.

Иевантъ Novak. 26; 27.

III, *Κλιτιμιστρα* 5. *Κλιτεμνίστρα* p. 177.

Каньдавлъсь Nov. 10. *Κονταυλούσης* p. 187.

Кандавлусъ Novak. III. 14.

Dorif A 45 v F 119 v *Дорифъ* Nov. III, 14 și *Δορυφόρος* p. 186.

H 94v I 66v Q 117 v
J 91v M 97v O 42v.

Дорифоръ ibidem.

Dorith B 108 v C 73

P 38v K 99v N 63v
E 213 Q 142r.

Doriv G § 103.

Levcaduș A 68v B 124v *Левкадоушь* III, 27. *Λουκαδούσης* p. 224.

C 84r H 117r J 105v
K 118v G 127 E 263.

Lefcaduș D 83r I 75v
N 80r O 48r.

Livcaduș M 119.

Levandus F 132 v.

Rezultatul: Datele din tablourile comparative de mai sus cred că sunt convingătoare. Toate numele proprii din mss. românești, cu variantele lor corupte, se legă de numele corespunzătoare sârbești, nu de cele grecești. Dacă am avea în românește o redacțiune a Alexandriei derivând din cea neogreacă, atunci cum se explică faptul că toate numele proprii din textele românești păstrează fonetismul sârbesc? Dacă cândva un cărturar român ar fi tradus romanul lui Alexandru din grecește, atunci pentru care motiv s'ar fi oprit în mijlocul traducerii, pentru a înlocui numele proprii grecești ca: 'Ανάξαρχος, 'Αχιλλεύς, 'Ελένη, Πάρις, 'Αριοβαρζάνης, 'Αβυσσος, *Κλιτεμνίστρα*, Σεμράμις (=Σεβίρα) Σόσονχος, Εκτεναβός, Λουκαδούσης, Δορυφόρος și altele ca acestea, prin corespunzătoarele lor alterate din redacțiunea sârbească: *Anarhos*, *Afileș*, *Elenușă*, *Parij*, *Răzvan*, *Amvis*, *Clitimistra*, *Săramida*, *Sanhos*, *Neh-tinay*, *Levcaduș*, *Dorif* ș. a. m. d...? Este de observat că toate aceste nume nu erau obișnuite în onomastica nici în literatura vremii, ca să putem presupune că copiii, fiind familiarizați cu ele, le-ar fi modificat, sub influența modelelor slave, obișnuite în limbă sau aflate în alte texte literare.

Singurul nume propriu mai obișnuit eră *Elenușă*; și este de mirat că atâtă copiii, în vremuri și locuri deosebite, nu au recunoscut pe clasicul *Elēna* (popular *Ileana*; cf. în bazme: *Ileana Cosinzeana*) care se păstrează și în hagiografia și în calendaristica ortodoxă (Sfinții împărați *Constantin* și *Elena*).

Nume proprii compuse din nume comune în bizantină și neogreacă traduse în redacțiunea sârbă și română. Din tablourile de mai sus, am omis într'adins unele nume cari în originalul bizantin sunt compuse din nume comune. Redacțiunea neogreacă a păstrat aceste nume în forma lor primitivă; ba mai înfățișează și câteva formațiuni noi asemănătoare; redacțiunea sârbească, descompunând uneori numele grecești în elementele lor alcătuitoare, le redă prin equivalentul sârbesc; alteori păstrează cuvântul grecesc, dar îl redă într'o formă alterată, adaptată fonetizmului slav, astfel încât înțelesul primitiv de nume comun dispăre. Ne oprim pe larg asupra fiecăruia din aceste cuvinte, fiindcă ele aduc o nouă dovadă în sprijinirea părerii noastre. Le înșirăm în ordine alfabetică:

Ducipal numele calului lui Alexandru cel Mare. Redacțiunea bizantină (I cap. 16) ca și cea neo-greacă (p. 25) îl numesc Βουκέφαλος (din Βοῦς = bou și κεφαλή = cap), pentru că are în frunte un corn. Redacțiunea latină a lui Iulius Valerius îl numește *Bucephalus* (I, 14) și această formă se află la baza tuturor redacțiunilor apusene. Textul sârbesc al lui Novakovič (III, 5, 31) îl numește însă Дочипаљ. Toate textele românești ne dau forma *Ducipal*.

Inorog. Este animalul mitic, despre care se spune în roman, că vorbește cartea lui Daniil proorocul, făcând aluzie la Alexandru: «Când va fi cursul anilor 5200, eși-va *Inorogul* și va goni pe toți pardoșii de la apus și va merge la berbecelul cel mare ce-i ajung coarnele până la cer (Darie) și-l va junghia inorogul la inimă și se vor cutremura limbile...» În redacțiunea bizantină a lui Pseudo-Callisthenes lipsește pasajul. Redacțiunea neo-greacă ne dă forma: τράγος μονόκερος (p. 68). O formă asemănătoare se va fi aflat și în redacțiunea bizantină care se află la baza redacțiunii sârbești. Traducătorul sârb a tălmăcit cuvânt de cuvânt adjectivul μονόκερος prin иногор. Toate textele românești ne dau forma: Inorogul B 68 v. C 3 v. D 23 v. F 87 v. H (inorogul) 31 r J 1 v. (mnorogul) I 89 r. G § 38 E 28 v. K 29 r. M 22 v. (norocul) N 1 v. O 15 r. P 14 inorogul Q 7 v.

Ispolinii, monștrii «jumătate om și jumătate cal» pe cari îi întâlnește în pustii Alexandru, înainte de a ajunge la hotarul lui Por împărat. Redacțiunea bizantină îi menționează astfel (Ps Call. II, 42): Καὶ δὴ ἀνθρωποειδῆ ζῶα ἐφαίνοντο ἀπὸ μὲν κεφαλῆς

μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ τέλει ἄνθρωποι ὄπῃρχον, κάτωθεν δὲ ἵπποι (se înfățișă viețuitoare cu formă omenească: dela cap până la mijloc fiind oameni deplin, în jos însă cai). Codex Laurentianus nr. 1444 îi menționează sub numele ἵπποάνθρωποι¹⁾. Redacțiunea neogreacă îi numește ἀλογάνθρωποι (din gr. ἄλογον cal și ἄνθρωπος om). Redacțiunile sârbești îi numesc însă исполнини: одъ поіаса. горѣ чловѣкѣ, а одъ поупѣка же долоу конѣ; исполнини же наричють се²⁾ de la brâu în sus om, iar de la buric în jos cal; și se numesc ispolini). Cuvântul Ispolin se găsește și în alte texte paleoslave cu înțelesul de gigant, «gigas» (Cf. Miklosich *Lexicon paleoslov. gr.-lat.*). Originea cuvântului nu prea este clară. Miklosich în *Etym. Wörterbuch der slavischen Sprachen*. îl explică astfel: «Man erinnert an das Volk der Spali σπάλοι» (p. 318) un popor amintit de scriitorii vechi (Iordanes, Plinius) ca locuind între Don și Volga (Cf. și E. Berneker *Slavisches Etymolog. Wört.* p. 434). Toate textele ne dau forma sârbească *Ispolini* (A. 21 v. F. 110 v), cu următoarele variante: *Ispoleni* I. 55 v.; *Ispoleni* K. 83 r. C. 62 r. *Ispolneni* M. 80 v.; *Ispolni* H 76 v. J 79 N. 49 r.; *Ispolii* Q 93 v. *Ispolnitii* B. 97 r.; *Ispolin* G. § 90.; *Spoleni* P 32 r; *Polinii* O 36 v.

Forma *Nagomudrii* — numele poporului pe care-l întâlnește Alexandru într'o insulă din preajma raiului — corespunde epitetului grecesc γυμνοσοφισταί, cu care sunt determinați în redacțiunile bizantine Brahmanii (Ps. Call. III, 4)... πρὸς τοὺς Βραχμᾶνας ἦτοι Ὀξύδρακας, οὐχ ὡς ὄντας πολεμιστὰς τὰ πλήθη, ἀλλὰ γυμνοσοφιστὰς ὑπὸ καλύβας καὶ σπήλαια οἰκοῦντας (...«la Brahmani sau înțelepți (cei ce văd clar), nu fiindcă ar fi rășboinici, ci *gymnosofisti* (înțelepți goi) locuind în colibe și peșteri). Pe-alocurea epitetul este întrebuințat chiar în redacțiunea bizantină ca nume propriu: Γυμνοσοφισταὶ Ἀλεξάνδρῳ ἐγράψαμεν (III, 5). Traducătorul sârb a descompus cuvântul grec în părțile sale alcătuitoare (γυμνός = gol și σοφιστής = înțelept) și, traducându-le pe fiecare în parte, a format numele propriu Нагомудри (din нагъ = gol și мудр = înțelept). Redacțiunea neogreacă în proză nu are, pe γυμνοσοφισταί, ci ne înfățișează numai formele: τὰ νησία τῶν μακάρων (p. 149) (insulele fericiților) sau... πρὸς τοὺς μακάρους. Toate textele românești ne dau cuvântul sârbesc *Nagomudrii*, care e însoțit adesea de epitetul

¹⁾ *Archiv. f. Slav. Phil.* XI p. 341-2.

²⁾ Novakovič *op. cit.* II, 31.

blajini (=cei fericiți de la sârb. blažen=fericit). Forma *Nagomudrii* corectă ne-o dau mss.: A B 93 v. C 58, D 57 r, F 107 r, K 75 v. In celelalte mss. găsim variantele corupte: *Négumudrii* H 69 v.; *Negomudrii* J 73 v. N 45 r. O 33. G 82. M 77 v. Q 86 v. E 170; *Nagomândrii* I 50 r.; *Necomudrii* O 33.

Psoglavii — numele monștrilor întâlniți de Alexandru în pustii — corespunde grecescului Κυνοκέφαλοι pe care redacțiunea bizantină (Ps. Call. II, 34) ni-i descrie astfel: «αὐτοὶ οὖν τὰ πάντα ἄνθρωποι ἦσαν, πλὴν ἡ κεφαλὴ αὐτῶν ὑπῆρχε κυνὸς καὶ φωνὴ αὐτοῖς μέρος μέντοι ἀνθρωπίνη, μέρος δὲ κυνὸς (=aceștia erau în totul oameni, afară de cap care era de câine și glasul lor totuși parte era omenesc, parte câinesc). Redacțiunea neogreacă îi numește Σκυλοκέφαλοι (neogrec. σκύλος=câine) și ni-i descrie: καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῶν ἦτον σκύλινον, καὶ ἡ φωνὴ αὐτῶν ἀνθρωπινή (p. 146). Traducătorul sârb al Alexandriei a redat cuvântul grecesc prin equivalentul sârbesc Псоглави (N. II, 21; III 9; din псь = câine și глава=cap) și ni-i înfățișează astfel: ≠В'се≠тѣло ихъ бѣше чловѣчско, глава же псѣа, гласъ же ихъ ѿдиною чловѣчскы говорахоу, дроугоици же ѿако псѣи лаѿахоу (=trupul lor era omenesc, capul câinesc, glasul lor uneori vorbea omeneste, alteori însă lătră ca câinii) Acești monștri sunt pomeniți în Alexandrie de două ori: odată după lupta lui Alexandru cu Darie, la călătoria acestuia prin pustii (cartea II); a doua oară după lupta cu Por împărat, la episodul «limbilor păgâne» pe care le încheie Alexandru între munți. In cartea II-a, la călătoria lui Alexandru în pustii, cel mai vechiu text românesc, Codex Neagoeanus (1620) nu-i numește, dar ni-i descrie astfel (8 r. v.): ajușne o țară cu omeni cu 2 capete, dinainte ave cap de om și grăe omenește, iar din derăpt ave capu de câne și lătră cănește (mai apropiat de redacția sârbă de cât de cea neogreacă). Celelalte texte posterioare îi numesc *căpcâni*, *căpcăuni* sau *călcăuni* (formațiune populară). La episodul limbilor păgâne în cartea III-a, unde nu se mai dă descrierea lor, toate textele românești îi numesc însă cu cuvântul sârbesc *Psoglavii* A 44 v. B 108, C 73, D 70, H 94, E 212, J 90 v, M 97, N 63. Q 116, F 119 (Psovlova) G a omis numele limbilor păgâne. I 65, K 99, P 38, traduc: căpcânii 65 r.

Ne-am oprit asupra acestor cuvinte într'adins pentru că ele sunt semnificative. Dacă se poate presupune că cuvântul inorog, care

se regăsește și în alte texte putea fi un cuvânt familiar scriitorilor de pe timpuri, e foarte greu de admis ca un cărturar român, traducând Alexandria de pe o versiune neogreacă, să se oprească în cursul tălmăcirii sale pentru a înlocui pe grecescul Κυνοκέφαλοι sau σκυλοκέφαλοι prin slavicul *Psoglavii*, când avea la îndemână în limba română din tradiția populară, cuvântul *căpcân* sau *căpcăun* sau *călcăun*, pentru a introduce forma sârbească *Nagomudrii*, acolo unde redacțiunea neo-greacă pierduse pe corespunzătorul bizantin γυνοσοφισταί; pentru a redă în fine cuvântul destul de clar din neogreacă ἀλογάνθρωποι prin cuvântul, *obscur chiar în redacțiunea sârbească, ispolini*: cuvânt pe care copisti, neînțelegându-l, îl alterează foarte des. Studiul acestor nume ne conduce deci la aceeași concluzie: la baza textelor românești ale Alexandriei există numai o redacție sârbească.

Un singur cuvânt grec strecurat în textele românești s'ar părea că infirmă această concluzie; dar analizat mai amănunțit întărește părerea noastră. Este cuvântul *Macaron* cu care este numit în Alexandria ostrovul Nagomudrilor. Μάκαρ, μάκαρος înseamnă în grecește fericit; cu acest epitet sunt numiți în redacțiunea bizantină: Brahmanii (cf. *Arch. f. slav. Phil* XVI, p. 334), fiindcă trăiesc o viață idilică și fiindcă după moarte trec de-adreptul în raiu. Redacțiunea neogreacă îi numește Μάκαρες, iar ostrovul lor: τὰ νησία τῶν μακάρων (p. 149). Redacțiunea sârbească a păstrat și ea epitetul grecesc pe care însă l-a substantivizat: Макаронѣ по сръбскомъ ѿезыкоу блажени наричють се (=Macaronii pe limba sârbească se numesc fericiți, Jagić 284). Novakovič II, 27; ostrovul lor e numit макаронѣцин отоци (Nov. II, 24; Jagić 284). Redacțiunea românească păstrează deci și acți tradiția originului sârbesc. Toate textele românești ne dau cuvântul: *Macaron* fie corect (A B 93 v., C 58 r., D 54 v., E 171, H 69 v., J 73 v., M 73 r., N 45 r., O 33 r., Q 86 v., G 82); fie alterat: *Caron* K 73 r., P 28 v., însoțindu-l de epitetul sârbesc *blajini*.

Fraze stereotipe din red. sârbă în mss. românești. In afară de numele propriu amintite mai sus, toate textele românești conțin câteva fraze stereotipe, care nu lasă nici o umbră de îndoială că la baza redacțiunii românești se află o redacțiune sârbească. Astfel la episodul nașterii lui Alexandru toate mss. românești adăogă următoarele: «Și-i puseră numele Alixandru, ce să chiamă grecește, iar sârbește Изпат, iar rumânește să chiamă ales, că

ales era de toți B 56, C 7 v., D 6, E 13, F 75 v., H 11, I 4 v. I 4 v., I 6 v., K 6, L 6, O 3 v., P 5 v. Q 15 G 8 (; Izbrail).

În episodul copilăriei lui Alexandru în redacțiunea sârbească găsim următoarea frază: и нарече нме нмоу Драма (grec Δρομος), по срѣбскому языку Потечиште (Novaković I). Redacțiunea românească nu prezintă cuvântul grec Δρομος, dar păstrează echivalentul sârbesc *Potečište* în următorul context: «și-l ajunseră la la *Potečište* că să chieamă în cursul cailor» F 78 r. Cuvântul sârbesc *Potečište* e transcris în celelalte manuscrise cu următoarele forme corupte: *Potécești* B 58 v., *Potecești* O 5 v. *Foticești* H 15 r., G § 14 *Potoceni* D 9 v. (p. 340), *Potoliște* K 10 v., *Poticile* I 2 r. P 6 v., *Comănești* J 10 v. N 10 v. Q 20 v.

O singură traducere a Alexandriei. Felul unitar în care sunt păstrate în toate textele românești, exact în aceleași locuri, unele epiteze substantivizate, amintite mai sus (Nagomudrii, Macaron, Psoglavii), precum și chipul în care sunt traduse la fel în toate mss. românești frazele stereotipe ale prototipului sârbesc ne dau nu numai convingerea că la baza textelor românești este o redacțiune sârbească, dar că avem și o *singură traducere*. Alte fapte confirmă această ipoteză, completând în același timp seria dovezilor că toate versiunile românești ale Alexandriei se leagă de redacția sârbească și nu de cea neogreacă. În toate mss. românești se păstrează, exact în aceleași locuri, două propoziții slavonești. Alexandru ajungând în ostrovul Nagomudrilor, întâlnește un «om gol» care-i spuse: «мнрѣ тѣбѣ братѣ (Cod. Neag. мирѣ братѣ). Alexandru zise: и ѿ бы съмѣ радость A 10 v., B 93 v., C 58, D 54 v., E 162, H 70, I 50, J 73 v., K 75 v., L 88, M 73 v., N 45, P 29, Q 87. Este cu totul inexplicabil ca doi cărturari, traducând în locuri și vremuri deosebite o redacțiune sârbească, să păstreze fie în chip voluntar, fie în chip mecanic, exact în același loc, aceste 2 propoziții slavonești în textul românesc. Dar nu sunt singurele. Aproape toate mss., cu foarte puține excepții, păstrează exact în aceleași locuri, următoarele formule slavonești, în mijlocul contextului românesc.

Și să închină la Alexandru și ziseră: мнрѣ лѣта B 68, C 26, D 22 v. F 87 v., H 30 v., J 27 v., L 36, M 21 v., N 23 v. Q 40 r.

Dar ceea ce este și mai hotărâtor pentru înrudirea familiei A₁ cu familia A₂ (ambele descinzând din același arhetip), este că, exact în același loc, mss. din familia A₁ și mss. din familia A₂.

păstrează în limba slavonă o rugăciune întreagă. La episodul luptelor lui Alexandru cu Darie, proorocul Eremia se arată în vis lui Alexandru și-l sfătuiește să se roage lui Dumnezeu Savaoth astfel:

Единъ стѣ стѣ стѣ гдѣ сздравий нѣо нѣо и земаю и на хрѣвнмѣ починаи и ѿ сѣрафим славети саваѿ гдѣ гдѣ вседѣжителъ (după L)...

O găsim în următoarele mss. din familia A₁: B 78, C 38 precum și în următoarele din familia A₂: F 94, P 38 r. K 98 v., L 55 v.

Această rugăciune a trebuit să se afle în prototipul din care se trag ambele familii. Păstrarea ei în forma slavonească se explică prin tradiția oficerii serviciului divin în limba slavonă. Traducătorul acestui roman a fost influențat de tradiția bisericească care impunea scrierea și citirea rugăciunilor în limba slavonă. Trebuie să observăm că în afară de ms. L—care datează din 1717—toate celelalte sunt posteriore anului 1746, unul chiar din 1799, deci dintr-o epocă în care limba slavonă fusese înlocuită în mănăstirile și bisericile noastre prin limba greacă și română.

Tot în limba slavonă trebuie să se fi aflat în prototipul pierdut și rugăciunea lui Alexandru din episodul limbilor păgâne. Această rugăciune păstrează forma slavonească numai în mss. I (f. 64) și K (f. 98 r.); ¹⁾ ea trebuie să se fi tradus de timpuriu în românește de oarece o găsim astfel în Codex Neagoeanus (f. 43).

1) Cf. N. Cartoian op. cit. p. 46.

Prelucrarea și amplificarea romanului în mss. românești

Cercetările din capitolul precedent ne-au dus la concluzia că la baza tuturor manuscriselor românești ale Alexandriei este un singur prototip. Răspândit peste tot pământul românesc, copiat și recopiat neconținut, în decurs de două veacuri și jumătate, textul a fost încetel cu încetel alterat, preseurtat și amplificat.

Și eră firese să fie așa!

Variante în mss. și cărțile religioase. Cărțile sfinte, întrucât înfățișau credința cea dreaptă, cuvântul lui Dumnezeu, erau copiate, corectate și tipărite de preoți și călugări cu multă evlavie și îngrijire și totuși edițiile critice date la lumină, sub direcțiunea Comisiei Istorice, de către d-nii A. Candrea, Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici ne desvăluie o sumedenie de variante, chiar pentru texte publicate și copiate într'un spațiu de timp destul de restrâns (cf. Cartea cu învățătură a Diaconului Coresi).

Variante în cronici. Cronicile erau documente care păstrau adevărul istoric, și cu toate acestea nu-i ms de cronică, care să nu prezinte omisiuni, intervertiri de cuvinte, interpolări amplificări etc. Cine nu știe că noi nu avem azi nici o copie de pe cronica originală a lui Ureche, că opera acestuia a fost amplificată de Simion Dascălul astfel încât, după cercetările lui Giurescu, nu se poate delimita precis partea lui Ureche de a lui Simion Dascălul, că însuș Miron Costin, care scria la câțiva ani dupe Ureche nu a avut în mână decât prelucrarea lui Simion Dascălul?

Și dacă așa stau lucrurile cu cărțile sfinte și cu textele istorice, cum eră să scape o biată carte populară, care s'a copiat neconținut timp de două veacuri și jumătate, numai pentru plăcere și distracție?

Cum se schimbă și se prelucrează mss. Schimbările de text în mss. își au de multe ori originea în nebagarea de seamă, confuzia sau ignoranța copistului. Abreviațiunile greșit întregite, confuziile de litere, omisiunile de cuvinte și chiar fraze, introducerea în text a notelor marginale, toate aceste greșeli, făcute din distracție sau neștiință, se resfrâng apoiu în copiiile ulterioare; și fiecare copist la rândul său adăogă la greșelile izvodului, de care se servește, greșelile sale proprii. Alte ori copistul, cu un spirit de inițiativă mai pronunțat, se oprește în mijlocul textului pe care-l copiază pentru a omite pasagii, pentru a-l prescurtă sau pentru a-l amplifica cu reminiscențe din lecturile sale sau cu pasagii din manuscriptele pe care le-a copiat anterior. Astfel se nasc prelucrările. Un exemplu interesant de prelucrare ne oferă ms. nr. 3488 din Biblioteca Academiei Române. Pe marginea manuscriptului, care cuprinde Invățăturile lui Neagoe, sunt notate de prelucrător prefacerile ce urmează a se introduce în text: «de la acest semn să nu să scrie până la sfârșitul tratatului» sau «de la acest semn până la sfârșitul capătului să nu să scrie și în locul celor ce rămân nescrise să se scrie cele din hârtioară»¹⁾.

Prefaceri în textul Alexandriei. Ne propunem în capitolul de față să urmărim principalele prefaceri la care a fost supus textul primitiv al romanului în literatura noastră, prin neconținută copiere în curs de aproape trei veacuri, stăruind mai ales asupra amplificărilor.

Am văzut, chiar în capitolul precedent, cum numele proprii ale arhetipului, prin confuzie de litere, au fost neconținut alterate: Anțelaș-Anțeluș-Anțiluș-Ațeluș; Amvis-Anvis; Sanhos-Șarhos.

Alterarea numelor comune Dar nu numai numele proprii au fost alterate, ci și numele comune care nu mai erau înțelese de copisti. Câteva dintre ele au fost astfel corupte în unele mss., în cât foarte cu greu s'ar putea reconstitui, dacă alte mss. nu ne-ar da forma corectă sau una intermediară. Iată bunioară câteva exemple:

olăcari oarecari C 83r.
sfetnic sfeșnic B 117v, C 80v,
H 109, F 126v, I 72r,
J 192 v.

¹⁾ Cf. D. Russo: *Critica textelor și tehnica edițiilor* p. 22.

lefante	livante K 89 r I 59 r. lifacte C 66 v.
nacarade	nacardele B 123 r. nacradele F 130 r. nagareli N 79 v. Q 140 v, J 104 r. canarade C 82 r.
piscanie	piscoae B 123 r, D 82 r, M 117 v, N 79 v. glascoile G 104 r.
caruha	carura D 82 r. caroha K 128 v. cahorah K 117 v. taruha F 130 v. carofal H 115 v.

Alteori copisti, cu bună știință, înlocuiesc un cuvânt ce nu e îndeajuns de cunoscut printr'altul mai cunoscut în regiunea lor. De pildă:

Socaciu A B. 96, C 61. E 173: bucătar adică socaciu .	Bucătar D. 58 v. M 79, H. 75, 155, J 78. magheriu K 82 r.
ferdele de mărgăritariu	cezvárți D 80 v. gălete J 102 v, N. 78 r, E. 253. merțe O 47 v.
piscanie	țavoi I 73 v, K 117 P 45. țevi H 115 r.
duvalmul C. 12 v. F. 77 v. . . .	stăvariul B 58 v. D 9r. H 14 r. K 8 v. erghelegiul I 2 r.

Lacune. Se întâmplă câteodată ca copistul, din nebagare de seamă, să sară un cuvânt. Astfel Codex Neagoeanus, chiar pe prima pagină, ne prezintă o lacună în următoarea frază: «eu Sanhos împărat... veniți cu oștile mele aici și nu știu (?) și omeni salbategi mulți fără samă și mă loviră». După *nu știu* lipsește ceva. Mss. F. K. J. complinesc lacuna astfel: «nu știu

rândul oamenilor» (adică nu știm unde se sfârșește lumea mirului, lumea locuită). Pe f. 3 v. fraza: ce vom face, n'are nici o noimă în context; celelalte mss. împlinesc fraza astfel: ce vom face *noi fără tine*», Ne mărginim la aceste exemple; în textul pe care-l alăturăm se vor vedea mai multe. Când din pricina acestor omisiuni și a câtorva rânduri sărite, pasajul devine neclar, atunci copistul îl înlătură. Astfel credem că s'au făcut omisiunile din episodul Cleofilei, omisiune care se găsește în toate manuscrisurile din familia A₁.¹⁾ O omisiune interesantă ne oferă ms. N 26 r.: povestea Troiei²⁾.

Mai mult interes decât omisiunile prezintă însă amplificările, fiindcă ele dau de multe ori textelor o înfățișare cu totul nouă.

Notăm în rândurile următoare pe cele mai caracteristice.

Alexandru în Ardeal, Moldova și Țara-Românească: Redacțiunea lui Novakovič (Cartea I, cap. 23) ca și redacțiunea lui Jagiç de acord cu redacțiunea neo-greacă povestesc că Alexandru, împărțindu-și «voevozii» să cucerească țările, a trimis pe Potolmei și pe Filon spre Egipt. Toate textele românești ne povestesc că i-a trimis spre *țara leșească*. La aceasta, mss. J. 31 r, N 25 r., B 70 v., F 88 v., K 31 v., P. 15 r și tip. E 73 prezintă următorul adaos: «în țara leșească prin țara Acrâm tătar ce se chiamă acum Ardealu și Moldova și Țara-Românească.

Despre Daci. Ms. J 31 r prezintă o amplificare și mai interesantă, din care se vede că autorul ei auzise ceva despre Daci, probabil în urma discuțiilor ce se făcuse, în sec. XVII, în jurul originii noastre romane, discuție la care luase parte marii cărturari ai Moldovei: Miron Costin și Nic. Costin: «...și spre alte limbi ce eră la Ardial și spre *Dachie* și spre *Crâmul* tătăresc, iară *Dachie* *esti țara Moldovii* carele lăcuim noi acum, că în veul ce au trecut trăie aici în țara Moldovii o limbă ce-i zice *Dachiani*; și aceia eră atâta de răi cât mânca cărnuri de câine și de mătă încă și de altele carele nu să mai poate să să mai pomeniască...» Aceeași amplificare despre Daci ne-o dă ms. Q (p. 43 r.v.); însă aci știrile despre Daci sunt intrăsesute cu date despre împăratul Traian:

«*Dachie* este țara Moldovi carile lăcuim noi acum, că în veul ce au trecut aici în țara Moldovi lăcue o limbă ce-i zăce-

¹⁾ A se vedea studiul meu p. 18, 19, 40.

²⁾ Episodul expediției lui Alexandru la Troia este însă povestit.

Dachieni. Și acei Dachieni eră aduși de la striine locuri întru acestu locu pusti. Și s'au fostu îmulțit acei Dachieni și multă vreme ace limbi (sic) și mulți împărați s'au petrecutu până au stătuțu marile împărat Troianu. Și acel Troianu s'au rădecat cu oste asupra Dachii și au bătutu pre Dachiani și i-au tăet și i-au robitu și câți Dachieni au mai rămas ei au fugit cu femeile și cu copii. Și acei Dachieni atăta era de răi și spurcați cătu mânca cărnuri de căni și de măți și încă și alte carele nu se mai pote să se pomenească.

După această amplificare urmează apoiu următoarea tradiție a descălecării lui Dragoș (p. 44 r și urm.);

Dăscălecatul lui Dragoș. Iară după acelu Troianu împăratu, mulți împărați s'au petrecutu prin lume și domni până s'a sculat Dragoși Voevodu din țara Ugurască cu oaste; și viindu preste munți din țara ugurască. Și eșindu întru acestu locu pusti, unde să numești acum satul Fundul Moldovi, mai sus de Câmpulungu. Și începură a goni o fiară anume buurū sălbatecū și-l goniră cu duloi și cu copăi și-l dobândiră. Și de atuce este în pecete moldovenească capu de buurū. Și eșindu la o apă, unde să numești acum apa Sucevi, unde esti tărul Sucevi amu și găsându un rusu din țara leșască, cu prisacă cu stupi, anume: Iascuți, unde să numești acum Iascanii, și-lu întrebă ce limbă au lăcuitu aice. El spusă că Dachieni au lăcuit. Și acelu Dragoși voevod au datu acelu rus o bucată de locu pusti și-i iau făcutu scrisorii și uric. Și s'a dusu acelu rus în țara leșască și au adus mulțime de Ruși la acelu loc pusti și s'au înmulțitu. Și au adus Dragoși voevod Ugureni români de la Brașovu, din țara Ardélului la acestu locu pusti.

Iară cui esti voe ca să știe cum au trăitu Domnii în țara Moldovii și Ștefanu Voevod și cum s'au bătut cu Turcii și cu Matieși craiul ugresc, cu Cazamir craiul leșescū și cu frate său Ilieș să cetească la litopisețulu Domnilorū. Și pentru acei am sers și eu smeritulū din letopisețulu lui Ștefanu Voevod ca să știe cum au descălicatu țara Moldovi ca să știe cene a ceti în Alecsandrie.

Această narațiune a descălecatului lui Dragoș — care se regăsește și în compilația lui Simion Dascălul cu mențiunea că povestea nu se află însemnată de Ureche Vornicul¹, dar că a fost scoasă de compiler din «predoslovia letopisețului cestui moldovenesc»¹)—este interesantă întrucât numește isvorul din care

¹ Cf. C. Giurescu. *Letopisețul țării Moldovei până la Aron Vodă (1359—1595) întocmit după Grigore Ureche Vornicul, Istrații logofătul și alții de Simion Dascălul*. (Ed. Comis. ist. a Rom.) p. 14.

e scoasă «letopisețul lui Ștefan Voevod» și întrucât cuprinde variante și precizări care lipsesc în variantele mss. cunoscute ale compilațiunii lui Simion Dascălul: «satul Fundul Moldovi; mai sus de Câmpulung» «de atupci este în pecetea moldovenească cap de bour», «Dragoș dă lui Iascuți» «o bucată de loc pusti și i-a făcut scrisoare și uric» etc.

La episodul expediției lui Alexandru în Troia ms. M înfățișează un alt adaos interesant, deoarece ne dă numele corecte ale eroilor. Iată acest adaos care nu se găsește în redacțiunile slave și bizantine:

Legenda Troadel. 27 r. v. «In zilele lui David împărat jidovescu împărăta în Troada Priam împărat și ave împărăteasă ce o chema Ecava și cu dânsa făcu fii mulți și fătii; și mai pre urmă de toți se îngreună și cu altu fiiu. Și văzu un vis înfricoșat: unde eșă din pântecile ei un tăciune aprinsu și aprinsă Troada cu toate orașale ei și atăta pară să înălță în sus cât nu să mai vide. Și acest visu, dacă văzu, forte să înspăimântă și chemă vrăjitorii și le spuse lor. Iar ei zisără: mai bine va fi cetății și orașilor, cum să va naște pruncul, au să-l omoră, au să-l de să-l mănici ferele. Și când vini vreme nașterii născu pre Alexandru Paris. Și văzându-l atăta de frumos, din mila ce pârintească nu să îndură să-l ucigă, ce-l dete în mâna unei slugi, de-l dusă și-l aruncă (28r) într'o crivină ca să-l mănânce hiarale. Și trecând un păstor pe acolo, îl auzi plângând și să dusă de-l lua. Și ducându-l acasă, află pre mueri lui cu pruncul care îl făcuse de curând mortu. Și luo pre Alexandru în loc de fiōr și pusă numele Paris și-l crescu. Și când fu de 15 ani Alexandru Paris, să vesti la Priam împăratul de fi-sul și trimesă de-l luo împreună cu păstorul. Și pusă pre păstor la gre pedeapsă de mărturisi adevărul, precum nu le este fiōr adevărat Alexandru Paris, ci numai ci l-au găsit într'o crivină lepădat și l-au luat și l-au crescut. Aăsta, dacă auzi Priam, îl luo în palaturile lui. Iar Alexandru Paris, dacă trecu câtăva vreme acolo în palaturile tătâne-său (28r.), să sfădi cu unul din frații lui și-l junghe și fugi la Eleni, la Minilau craiu. Și-l priimi pre dânsul Menelau ca pre un fecior de împărat și-l cinsti și-l boiri. Și dacă trecu câtăva vreme, să dusă Menilau craiu la oste, într'un loc departe și lăsă pre Alexandru Pares și pe crăiasa lui Elena. Și era Elena frumoasă preste fire cât nu să pute găsi alta ca dânsa în toată lumea. Și să îndrăgi cu Alexandru Paris și luară toată avuția, lui Menilau craiu și fugiră la Troada. Și dacă veni Menilau și nu-și găsi creiasa și avuția, începū a plânge cu amar, și căzu cu rugăciuni la toți craii elinești, ca să margă cu oștile lor la Troada să o bată să-și răscumpere rușinea; ci i-au făcut Alexandru Paris....».

Intreagă această amplificare este împrumutată dintr'un alt roman popular, istoria Troadei, după cum se poate vedea aceasta din compararea amplificării de mai sus cu textul romanului Troadei publicat de Gaster în traducere germană în *Byzantinische Zeitschrift* (III p. 528.)¹⁾

Amplificarea corespunde cu textul publicat de Gaster până la cap. 2 aproape cuvânt de cuvânt; dela cap. 2 până la cap. 9, amplificatorul prescurtează istoria Troadei. Interesant este faptul că în mss. Istoriei Troadei numele proprii au păstrat *forma grecească corectă*.

Francii din Troia și originile Românilor. Tot la episodul Troii, mss. B 71 v. C 31 M 30 r. N 26 r., ne înfățișază o altă amplificare, care ne arată cât de mult se răspândise printre cărturarii veacurilor trecute ideea originii noastre latine.

«Și Frâncii de la Troada mersă ră la Râm cu voia lui Dumnezeu și după aceea făcură *Vineția*, iară la Râm fu întâi *Roman* și pre numele lui să chîmă Râmul (și până astăzi) și de acolo au venit Rumânii în Ardealu și în Țara Rumânească și la Moldova» (după B).

Isvoarele: Istoria Troadei. Despre fundarea Romei prin Troieni—a căror pribegie peste mări până au ajuns la țărmurile italice o cântase Vergilius—puteau să afle ai noștri și din istoria Troadei. Cap. 38 al textului publicat de Gaster povestește despre *Enia și Antinor*, «Bojaren des Kaisers Priam» cari au scăpat pe Menelau de la moarte și i-au predat pe Elena. «Aus diesem Grunde — adăogă textul — bat Menelau die Elinen, das Leben des Enia und Antinor und ihren Familien zu schonen, was sie ihm gewährten. Und jene beiden Bojaren gingen mit ihren Familien nach dem Lande der Franken (p. 547).

Miron Costin Mai lămurit însă decât istoria Troadei, povestește începuturile Romei, prin Troieni, Miron Costin în «*De neamul Moldovenitor din ce țară au eșit strămoșii lor*» astfel: Iară începutul împărăției aceștia (Râmul)... *este din Troada*, care o au răsipit Elinii, sau cu alt nume Grecii, trăgând multă vreme războaie cu Troadenii pentru mare strămbătatea lor, ce le făcuse Grecilor Troadenii cu furțisagul Elenii, femeii lui Menelau, prin Alexandru, feciorul lui Priam, împăratul Troadei. Care femei

¹⁾ Despre isvoarele istoriei Troadei publicată de Gaster, cf.: Karl Praechter în *Byz. Zeitschr* IV p. 519, Istrin în *Archiv für slav. Phil.* XXVII (1895) p. 416.

Păstrarea numelor proprii grecești exacte indică un izvor grec.

să se întoarcă Grecilor pururea sfătuia doi domni din Toada. *Antenor și Enea...* Aceștia «după stingerea de tot a Troadei».. au eșit cu casele și oamenii săi încărcăți în vase, *Den carii, Antenor au descălecăt Veneția pre pământul Italiei*, iară Enea, coborând mai gios, au abătut iară la malul Italiei unde stăpânia Latinus» Cronicarul povestește apoiu — după tradiția virgiliană — lupta lui Enea cu Turnus, căsătoria eroului troian cu fiica lui Latinus și continuă: «Și dintr'acest Enea și fata lui Latin craiul sânt din seminție în seminție născuți doi frați anume Romul și Remu, cari au urzit Roma orașul»...¹⁾

Cronica anonimă a Moldovei. Inlocuirea numelui corect al fondatorilor Romei prin Roman nu este, cred, o greșală de copist, ci este probabil o vagă reminiscență despre legenda eponimă a lui Roman și Vlahata din acea cronică anonimă, scrisă în Moldova, după care o copie — fiind trecută în Rusia cu prilejul căsătoriei ficei lui Ștefan cel Mare, Elena, cu Ivan Ivanovici, fiul lui Ivan III, cneazul Moscoviei — se păstează într'o colecție de cronici rusești de la sfârșitul secolului XVI-lea, cunoscută sub numele de Voskresenskaja lëtopiș'.⁽²⁾ Iată cum începe legenda.

«La anul 6867, pornit-au din cetatea *Veneției* doi frați, *Roman* și *Vlahata*, și ajuns-au la locul ce să chiamă vechiul Râm și și-au zidit șieși cetate după numele lor».⁽³⁾

La episodul călătoriei lui Alexandru prin pustii, ms. J. și K. cuprinde câteva incidente inieresante, cari lipsesc din celelalte mss românești:

Tanevijii. 66r. Și de acolo mai marsără Alicesandru 8 zile și ajunsără la un câmpu pustii. Și eră câmpul acela plin de pietri foarte mari, și eșiră din piatră acele niște oameni foarte țădați și ave niște urechi mari foarte cătă cu adevărată totă trupul lor își acopere și să minuna Alexandru de aciă și prinsără unul și-l dede lui Alexandru. Iară Alexandru zise să-l pue într'o carăță și cum îl pusără, îndată muri și după aceia îl dedi gös; iar el, cum îl dedi gös, îndată învie și fugi. Și așe să chiamă acei oameni, adică Tanevijii.

Satirii. 67r. Și mai marsără de acolo mai înainte 13 zile și așunsără la niște oameni și să cheamă acei oameni Satiri. Și era

¹⁾ Pasajul citat din ediția lui C. Giurescu (Comisia istorică a României), Buc. 1914 p. 19 și 20.

²⁾ Bogdan, *Vechile Cronici Moldovenești până la Ureche* pag. 65.

³⁾ Ibidem p. 235.

goli poroși piçoarele lor era ca de capră; iară capetele lor era de iaz, cât nici o jivină nu poate să-i ajungă. Și marsără la Alicesandru și să închinară și zisă: milostivești-ti, spre noi Alicesandre împărate, că multu fâlos vei ave de la noi, cându vei vre să bați pre Por împărat. Alixandru zise: dar cum știți că voi să mă bat eu cu Por și cum știți numele meu. El zise: împărate Alicesandre, noi încă am fostu oameni, cum sinteți și voi și avem și împărat și filosof foarte învățați, dar pentru făr de legile noastre ni-au schimbat pre noi că eram zidiți după chipul lui Dumnezeu. Alicesandru să mîră de dâșii multu și luoră 100 de mii de aceia și fură mult folos oștilor acei oameni.

Arimatii. Și mai marsără Alicesandru mai înainte zile și ajunsără la niște oameni ce să chîmă Arimati. Și ave acei oameni numai câte un ochiu în mijlocul frunții. Și veniră la Alexandru și zisără: împărate Alixandre, avem foarte mare nevoi de gréfi că noi săpăm mîrgăritariul cel de mult preț, iar grifi vin la noi cu război și eu cu sila dela noi nu ne putem apăra de dâșii. Și mult mîrgăritar adusără lu Alexandru acei oameni. Și să foarte minună Alixandru de dâșii.

De unde va fi luat copistul acest adaos nu putem preciza. Mss. sunt copiate în Bucovina, în anii 1788 și 1789. Cuvântul *gréfi*, *grifi*, care corespunde germanicului *greif* (din lat *gryphus*), se regăsește în ruteană sub forma *ronf*¹⁾ și în ungară sub forma *griff*.²⁾ Este sgripsorul (grec. γρύψ), o pasăre cu cap, aripi și ghiare de vultur și cu trup de leu. A pătruns în cultura clasică din mitologia Orientului.³⁾ Lumea din evul mediu credea în existența acestei păsări miraculoase pe care o și descria în tratate de zoologie.

Interpolări din Hronografe: Legenda Semiramidei și a lui Ninus. La episodul luptei lui Alexandru cu Amazoanele manuscrisul Q. f. 114 amplifică textul cu un episod din hronografe, istoria Semiramidei și a lui Ninus:

Aice am adaos și cu o istorie: începutul împărăției Amazonilor din istoriile litopisăților ce s'eu făcutu într-o triia sută de ani ai miei a patra dela zidirea lumiei.» Și începe povestea despre o fată din cetatea Balasconiă, în țara Sirii pre care mai pre urmă a cistit-o păgânii în loc de Dumnezeiță» Aceasta «zimislindă un născută parte femeiască și de rușine au fostu aruncată în pustii unde au fost hrănită de paseri până au crescutu. Îmblând niște păstori prin pustie, a găsit-o acolo și au luat-o păstoriu cel mai mare, în loc de fată, și i-au pus numele Simiramisă, ce să tăl-

1) Eugen Żelechowski Малоруско-німецкий словарь, Lemberg, 1886 p. 170.

2) *A Pallas Nagy Lexicon*, Budapest 1894, VIII p. 284.

3) Daremberg—Saglio, *Dictionnaire* II, 2 p. 1668 și urm. Despre Arimaspi și sgripsori cf. Erodote (III, 116; IV 27).

cuești pasere de pe limba sirinască. Și eră frumoasă și înțeleaptă pre care văzându-o Memnon voevodul polcului Sirisiniloru, și au luat-o fimee. Iară împăratul Nin au văzut-o ași înțeleaptă și frumoasă, dară sarămită, și au zis să i-o dei lui; iară de nu i-a da-o, s'au lăudat că i-a scoate ochii. Iară el, temându-să de urgie împărătească, s'au spânzurat de jale soțului său. Și au rămas Semiramis (114 v.) lui Ninu împăratul. Și era Nin bătrân; iară e au cerut împărăție toată numai pe trei zile. Iară Ninu i-au dat-o. Iară e, dac'au luat pecețile și scriptu, ia atunce au poroncit de l-a omoritu pentru moarte soțului său. Și au rămas e împărăteasă. Și dacă năște muere fecioru, îl omori, iară dacă era fată, o arde cu focu țita ce dreaptă—și să nume Amazone—ca să fie îndemănă a săgeta. Iară nu să mărită, zicând, așa că măritatul robie de bună voe. Și multe cetăți au luat și țări. Iară cui e voe să știe pentru moartea ei și pentru mormântul, să *cetească ta le-topiseții*. Și împărăția lor au fostu până în zilele lui Alixandru împărat; și Alixandru le-au spartu împărăție».

Prreschimbările și amplificările notate mai sus cred că sunt suficiente pentru a dovedi cât de puțin automat au copiat pentru sine și alții, cărturarilor de pe vremuri textul Alexandriei.

CODEx NEAGOEANUS

Descrierea

Cel mai vechiu manuscript de Alexandria, cunoscut până acum face parte dintr'un codice păstrat în Biblioteca Academiei Române, la nr. 3821, și cunoscut sub numele de *Codex Neagoeanus*.

Manuscriptul a fost găsit de profesorul Ștefan Neagoe, din Bârlad, care l-a dăruit d-lui profesor I. Bianu în 1883. D-nul I. Bianu, numind manuscriptul după numele descoperitorului, «Codex Neagoeanus», a publicat 12 foi din Alexandria, în *Columna lui Traian*, pe 1883 (p. 322 și urm. 445 și urm.), însoțind tipărirea cu o introducere asupra cărților poporane, cuprinse în codice și o descriere asupra lui de care ne folosim și noi aici.

Asupra provenienței manuscrisului, Șt. Neagoe a transmis d-lui I. Bianu următoarea notiță:

«Manuscriptul meu, în limba română și jumătate în cea slavonă, scris la anul 1620 de popa din Sâmpetru, în Transilvania, a fost proprietatea răposatului meu tată, Dumitru Neagoe, și l-am descoperit la anul 1860 în satul meu natal, *Micăsasa*, în Transilvania, între hârtiile tatălui meu. Acest manuscript îl păstra răposatul meu tată cu o mare evlaviă, împreună cu o diplomă de hirotonie de preoție, scrisă tot în limba românească, la anul 1780, prin care se preotește Petru Neagoe, un strămoș al meu ce fusese protopop al ținutului *Cetății de Baltă*, în Transilvania, pe la finele secolului al 18-lea»¹⁾.

«Manuscrisul e un mic volum de 14 centimetri înalt și de 9¹/₂ lat și are câte 19 rânduri pe pagină, scrise cu obicinuitele un-

¹⁾ *Columna lui Traian* 1883 p. 324.

cială cirilice destul de bine... O mare parte din foile dela început s'au pierdut. A rămas cu 194 foi, din cari multe sunt și ele rupte»¹⁾. Manuscrisul cuprinde următoarele texte:

1) Un fragment important din *Alexandria*, pe cele dintâiu 76 foi.

2) *Albinușa (Floarea Darurilor)* „Dulce învățetură din tote capetele cărților lui Hristos și a svinților Apostoli și a Prorocilor și a mai marilor pătriiași pre cuviinoși părinți, din carte ce să chiamă *Albinușe* poveste”. Textul e cuprins pe foile 78 — 125. Pe fila 126 v.: Incepuu scara *сѣго Darovaniei*.

3) *Pravila sfinților Părinți 318 după învățătura marelui Vasilie*. — „extrase din datoriile popilor la spovedanie și la daruri”, pe foile 128 — 136.

4) *Rojdanicul*, pe foile 137 — 141 Titlul: „Incepuu Rujdenița”.

5) Un text liturgic în limba slavă: *Načalo večernii (Rânduiala Vecerniei)*, pe ultimele 53 foi.

Cele dintâiu patru texte românești sunt scrise de aceeași mână, pe hârtie mai groasă: textul cu cerneală neagră; titlurile și începuturile capitolelor cu cerneală roșie. Al cincilea text—cel slavonesc—e scris de altă mână, pe hârtie mai subțire, cu cerneala spălăcită și pare mai vechiu de cât restul manuscrisului.

Textul Alexandriei e scris pe 14 coale împărțită fiecare în 8 foi. Pe prima și ultima foaie a fiecărei coale se află un număr de ordine. Această numerotație a coalelor ne îngăduie să observăm că din manuscris s'au pierdut 4 coale de la început și prima foaie din coala a 5-a; 2 foi din coala a noua (a patra și a cincea) cuprinzând sfârșitul din episodul Amazoanelor și începutul din episodul, expediției lui Alexandru contra „limbilor păgâne”; ultimele 5 foi din coala a unsprezecea, cuprinzând episodul în care se povestește cum profetul Eremia se înfățișează în vis lui Alexandru, prevestindu-i ceasul apropiat al morții; precum și îndurerarea lui Alexandru din pricina acestei profeții.

Dintre foile rămase multe înfățișează rupturi care au atins chiar textul. Astfel sunt rupte sus, în colțul din dreapta foile: 54 — 86; pe margine: 2—14; jos în colț: 56—62.

În cuprinsul manuscriptului, se află următoarele prețioase

¹⁾ I. Bianu *ibidem*,

însemnări; cari aruncă oarecare lumină asupra copistului celor dintâi patru texte românești:

F. 76. v.: БѢ НАШЕМО СЛАВѢ И ДРЪЖАВѢ ВЪ ПРЕМНОГИ ВѢКИ И КѢ ВѢКИ ВЕКОМЪ АМИНЪ. БѢ ДА ПРОСТИ ТРОУДНИШЕС МЛАДО ЦОП ІУМЪ КЛАХЪ.

Adecă:

Dumnezeului nostru slavă și putere, în multe veacuri și în vecii de veci amin. Dumnezeu să ierte pe cel ce s'a trudit, pe tănărul popă Ion Românul.

F. 77 r. Cu mila lu Dumnezău, sfârșiiu eu popa Ion din Simpietru această carte să chieamă Alixandrie мѣиъ Cireșeriu. Să începă în 15 zile și să sfârșă în luna lu Agust 4 zile, БѢ АСТ 7128, în zilele lui Betlian Gabor craiu. Si cine va ceti aice și va află greșitiu au cuvântu neplin, au netocmit să nu mă blăstemați ce ziceți bu da prosti cum și voi să fiți ertați la zua de județu, că am scris în grabă. Aminu.

F. 126 v — 127 r. v. Din voe tatălui și cu ajutoriul fiului și cu săvârșitul duhului svântu.

Adecă cu multu greșit și ticălos, popa Ion din sat din Simpetru, scriș această carte ce să cheamă Alixandrie și cu Darovanie; și mă usteniu câtă putiui; și o scriș să cetască și socotiască bine ce este împărăție ceștii lumi deșarte și mângănoasă. Printr'ace domnevoastră încă vă rog pre toată fire de om, cui Dumnezău o va da această carte a ceti sau a scrie, socotiți și mai bine ce voiu fi greșit sau cuvântu nesfârșit sau slovă neimplută iar domnevoastră să deregeți și să nu mă blestemați, ce să ziceți: Dumnezău erte. Să vă erte și pre voi Dumnezău la învricatulă județu, cându va zice viniți blagosloviți de părintele meu de moștiniți împărăție ce-am gătitu voș, din tocmala lumiei, ce tu milostivă Domnu Isus Hristos acea ne dă. Aminu.

Incepă-să a să scrie această carte, ce să cheamă Alixandrie, în luna lu Cireșeriu, 15 zile; și să sfârșă în luna Făurariu în 15 zile.

БѢ АСТ 7300; УТ РОЖ ХѢ АХКЕ, КРОУГ СЛѢНЦѢ СІ, А ЛШНІѢ, ЗЛАТО ЧИСЛО Г, ТЕМЕЛАННЕ Г, ОУ СЕЛО ЕЖЕ НАРЕЧТЕСЬ СИМПИЕТРОУ ЗАЧ КОНЦЪ.

Adecă: în anul 7128; de la nașterea lui Hristos 1622; crugul soarelui 16 al lunii 3, numărul de aur 3, temelie 3; în satul ce se numește Sâmpetru.

Anul dela nașterea lui Hristos este calculat greșit. El trebuie corectat în 1620, precum am arătat în lucrarea mea, amintită în capitolele precedente¹⁾.

¹⁾ Alexandria în lit. rom. p. 14.

GRAFIA TEXTULUI

Dintre semnele întrebuințate în textul Alexandriei din Cod. Neagoeanus sunt de relevat următoarele:

- 1) (= r) cu trăsătura orizontală, adusă spre stânga și întoarsă apoi în formă de cârlig spre dreapta. Este foarte des întrebuințat în finalele cuvintelor de asupra liniei: ЛОВИ 1 r; АШН 1 r; 2) T și r unite adesea într'o singură literă (Cf. I. A. Candrea, Psaltirea Scheiană I p. cxv nr. 27).
- 3) z, aruncat deasupra rândului, are valoarea de i. Este un n. răsturnat spre dreapta: Ш 13 r. 5 v. 68 r. МѢ 68 v. НѢ 12 r. МѢ 14 r.
- 4) " de-asupra rândului are valoarea lui i; sunt cele două linii ale lui n neunite: ДОМНѢСѢ 43 v.; АМѢНѢСѢ 36 v.; МАКА-ТА 60 r.; ТРИМѢНѢ 67 v.; АМѢНѢ 17.

5) e este des întrebuințat mai ales la începutul și sfârșitul cuvântului: ЕЛѢ 2 r.; ЕЛ 1 r.; ЕШН 1 r.; Е2 r.; ЕСТѢ 3 r.; ЕРА 10 v.; ЕН 10 r.

6) ou transcrie foarte adesea pe u: МАКАРОУЛОУН 17 r.; КОУ 6 v.; ЖОУДКАТѢ 6 v.; СТАТОУМѢ 6 v. etc.

7) w este întrebuințat cu valoarea lui o, mai ales la începutul cuvintelor, cu spirit și accent, sau în finalul genetivului și dativului plural articulat, consoana fiind aruncată de-asupra rândului: АЩН 1 v.; АМѢН 1 v.; А 1 v. 2 r.; АБРАЗ 4 r.; АСТРОВѢ 4 v.; АЩНЛАВѢ 24 r. ТАТАРИЛАВѢ 24 r.; АВѢ 24 v.

În textul nostru nu se găsesc utilizate următoarele litere: 1) ж²⁾ care în Psaltirea Scheiană și Psaltirea Hurmuzache ca și în alte

¹⁾ Semnul acesta apare și în Psaltirea Voronețeană, dar fără valoare fonetică. Cf. I. A. Candrea Psaltirea Scheiană (ed. Com. ist. a Rom. I planșa VII).

²⁾ O găsim numai o singură dată într'o notă a copistului.

texte ulterioare are valoarea lui *ă* și *î* (în Cod. Voronețean e întrebuințat de 18 ori); ¹⁾ 2) *а* care în celelalte texte are valoarea lui *e*, ea și *ia*; 3) *ѕ* apare în vreo 2 locuri; iar *ѣ* e foarte rar întrebuințat: *аѣргѣ* 1 r.

În schimb găsim foarte des întrebuințat semnul *ѣ* cu următoarele valori:

1) *ă*: *мѣ бѣтѣрь* 1 r.; *фѣрь* 1 r.; *сѣбѣтѣч* 1 r.; *сѣ марѣ* 1 v.; *вѣзѣ* 1 v.; *ѣрь* 1 v.

2) *â*: *стѣпѣ* 1 r.; *стѣпоуѣ* 1 v.; *кѣмпѣ* 2 v.; *мѣнка* 2 r.; *пѣнѣ* 4 r.

3) *î*: *сѣбѣтѣч* 7 r.; *сѣ-мѣ трѣмѣтѣци* 31 r.; *шн мѣ шн* 47 r.; *сѣ мѣ* 41 r.; *дѣ-мѣ аратѣ* 48 v.

4) *у*: *стѣпѣ* 1 r.; *ам перѣтѣ* 1 r.; *шѣзѣндѣ* 1 v.; *лѣумѣ* 3 r.; *лѣратѣ* 4 r.; *тѣтѣ* 6 r.

5) Nu are nici o valoarea fonetică în: *Тигѣрь* (= Tigră) 18 r.; *вѣрѣзи* 10 v. *доумѣнѣзѣ* 43 r.

ѣ are valoarea lui:

1) *în*: *ѣ* *іадѣ* 26 v.; *ѣ* *расѣ* 36 v.; *лѣнѣ* 37 r. *ѣ* *кинѣ* - *тѣ* 36 v.; *сѣ* *лѣторѣ* 62 r.

2) *îm*: *лѣрѣтѣскѣ* 38 v.; *лѣрѣрѣциѣ* 40 v. *лѣратѣ* 38 r.

3) *п*: *ѣ* *лѣ* 21 r.; 23 r.; și poate în: *дн* *лѣ* 27 r.; 37 v.; 22 v.; *прн* *лѣ* 24 r. 26 r.

ѣ transcrie în câteva rânduri pe *î*: *сѣмѣтѣмѣ* 23 r. *сѣмѣтѣ* 5 v.

ѣ are uneori valoarea lui *ie*: *коѣ*, *некоѣ*, etc.

ѣ are valoarea lui:

1) *ea*.

2) *e*: *дѣ* 1 v.; *лѣмѣ* 18 r.; *аѣ* 21 r.; *тѣтѣ* 23 v.; *дѣ* *въ* *парѣ* 29 r.; *прѣ* 31 r.; *рѣзѣкоѣлѣ* 31 v.; *спарѣ* *н* 48 r.; *сѣнѣтѣтѣ* 42 r.; *дѣ* *о* *четѣтѣ* 63 v.; *накарѣдѣ* 65 v.

ѣ și *лѣ* au, după moda grafiei slavone, valoarea lui *îr* și *îl*; *скрѣн* 66 v.; *крѣжѣ* 62 v.; *вѣ* *аци* *сѣрѣшнѣ* 4 v.; *фрѣтѣтѣ* 51 v.; *тѣлѣхѣр* 64 r. *тѣлѣхѣци* 64 r.

Unele particularități grafice și ortografice (lipsa lui *ѣ*, *а*, *ѕ*; deasa întrebuințare a lui *ѣ* cu valoarea lui *e*) ne-ar indica o influență grafică sârbească¹⁾.

¹⁾ Candrea op. cit. I, CXXI.

¹⁾ Cf. I. Bogdan. *De la cine și când au împrumutat Românii alfabetul cirilic?* în *Lui Titu Maiorescu Omagiu*, Buc. 1900; Ilie Bărbulescu *Fonetica alfabetului cirilic în textele române din veacul al XVI și XVII*. Buc. 1904.

FONETISMUL¹⁾ Elementele latine

Vocale accentuate:

А. *Ă*, rezultat din *a* accentuat, apare ca *e*, după *i*: *tăe* (< *tăia*) 54 v. 30; și-l *junghe* 38 r. 15.

În privința lui *a* urmat de *n*, însemnăm forma *înima*, singura întrebuințată 21 r. 15; 72 v. 5; 73 v. 24; 75 v.

În cazurile în care *a* + *n* era urmat în silaba următoare de o vocală palatală, Codex Neagoeanus ne înfățișează forme duble:

1) cu *ân*: *câne* 8 v. 8; *câni* 39 v. 8; 74 r. 3; *cânilor* 74 r. 3; *mâni* 8 r. 22; 2) cu *âin*: (resonanța lui *i* de la plural în silaba precedentă), — o singură formă: *pâine* 12 r. 24.

Е trece la *ie* în română: *mieu* 70 r.; *ie* 2; găsim însă în text aproape obicinuît diftongul acesta redat prin *e*: *peritѣ* 1 r. 7; *muere* 2 r. 16.

Е (rezultat din *ie*) după *z*, e trecut la *ă*: *Dumnezău* 26 r. 19; 26 v. 25; 41 v. 8; 43 r. 8. 49 r. 6; 50 r. 24; v. 51 r. 3; *Dumnezăul* 37 r. 43 r. *Dumnezăi* 26 v. 20; 27 v. 5; *Dumnezăilor* 37 r. 4. Găsim însă și forma *Dumnezeu* 34 r. 25.

Е, după *r* inițial, e păstrat în cuvintele: *reu* 28 v. 20; *inderet* 33 v. 42; 23 r.; găsim însă și formele *îndărăt* 33 r. 9.

Е precedat de *ѣ* e păstrat în *ѣ* *erile* 29 v. 34; de cele mai multe ori găsim *ѣ* *ări* 61 r. 18.

Еа (rezultat din *ѣ* urmat în silaba următoare de *a*) se găsește redus la *a* după *ѣ* și după *ѣ* *st* < *st*: *ѣ* *ară* 4 v. 29; 5 v. 20; 8 v. 2 10 r.; *аѣ* *aptă* 18 r. 5; 68 r. 28; 71 r. 13;

Е urmat de *a*, *e* este constant transcris cu *іа* (*іа* sau *іа*) în: *пѣ* *atră* 1 v. 15; 22 v. 3; 23 v. 19; 24 r. 25, cu *іе* în: *пѣ* *le* 23 v. 16 (plural: *пѣ* *le* 24 v. 29); *пѣ* *de* (veți *пѣ* *de* 23, *пѣ* *de* *ѣ* *vei* 14 r.); redus la *e* în *muere* 2 r. 19; *muere* 42 v. 24; *muere* 15 r. 34; 40 v. 19; 42 v. 18.

După *ѣ* apare ca *e* în: *ѣ* *pe* 46 v. 32; *ѣ* *pi* 49 v. 17; 50 v. 33; *ѣ* *pilorѣ* 50 r. 17; dar găsim și formele: *ѣ* *pe* 9 v. 16; *ѣ* *pe* 9 v. 17;

Е, urmat de *n* + în: silaba următoare, este redat prin *і* în: *і* *ndăr* 61 v. 26.

¹⁾ Pentru a înlesni urmărirea citatelor am notat cu primul număr pagina de ms. și cu al doilea rândul de tipar din textul publicat mai jos.

$E + n + \text{consoană}$, urmat de *e*, apare transcris cu *i*: *minte* 55 r. 6; niciodată *mente*.

E, trecut normal la *ă*, se păstrează în: *avăm* 7 v. 13; (forma obicinuită este însă: *avem* 5 v. 16; 14 v. 26), *pântru* 5 v. 14; 29 v. 31; 23 r. 10, v. 20; 36 r. 22, 44 v. 3; dar găsim și forma: *pentru*.

Ea, rezultat din *ē* urmat în silaba următoare de *a*, *ă*, apare redus la *a*, după *m*, *s*, *ș*, *g*: să *margă* 1 v. 7; 18 v. 17; 19 r. 18; *sară*, 32, 31; 33 r. 12; 34 v. 34; *acasta* 30 r. 7; 80 v. 9; 35 v. 13; să *preșapă* 56 r. 20; *cară* 28 v. 21; *șegata* 21 v. 24; *săgata* 39 r. 31.

E, urmat în silaba următoare de *a*, *ă*, apare diftongat în *ia*: *diacă* 59 v. 28; 71 r. 7; dar găsim și forma obicinuită în limba literară de azi, cu diftongul redus la *a*: *dacă* 22 r. 28; 47 v. 13; 54 r. 24, precum și forma nediftongată, menținută din cauza poziției sale atone în frază: *deca* 2 v. 3; 24 v. 8; 32 v. 8; 38 v. 21; 41 v. 5; 49 r. 1; 51 v. 8.

E, urmat în silaba următoare de *e*, apare redat prin *e*: *pește* 19 r. 25; 21 r. 11, 12; *lege* 62 r. 1; *beserecă* 22 r. 30; *cere* 70 r. 28; *dede* 34 r. 29; *dederă* 22 r. 25; *merse* 17 r. 25.

$E + n + \text{consoană}$, trecut la *i*, s'a păstrat în: *intru*; să *între* 4 v. 2; acest *i* apare și la formele atone, *întră* 5 r. 8, 20 v. 8; 10 *întrarei* 11 v. 18; *întrară* 24 v. 31, 43 r. 1, 52 r. 18; *întrat-au* 48 v. 31; *nu intră* 49 r. 36; *voiu intră* 49 r. 36; *am intrat* 27 r. 35.

Î (rezultat din $e + m + \text{consoană}$) este păstrat în: *sâmtă* 50 v. 32; 14; 72 r. 3; *implu* 70 v. 34; acest *i* se menține și în formele atone: *implură* 13 v. 8; 75 r.

Î (provenit din $e + n + \text{cons.}$) după *s*, este păstrat în: *singur* 64 r. 33

I. *I* după *r* apare păstrat în cuvintele: *urit* 3 v. 15; m'ați *uritu* 29 r. 29; *mohorite* 10 v. 6; 17 v. 33; *amarita* 75 r.; *omoriră* 33 r. 10. *omori* 74 r. 24; *pogoriră* 57 v. 9; *pări* 67 r. 11; *fărîma* 74 r. 26; *Rimul* 76 v. *I* după *ț* s'a păstrat în cuvântul *țîța* 60 r. 30. *I* precedat de *z*, după ce a trecut la *i*, a fost absorbit de *u* în: *zua* 48 v. 28.

I din conjuncția *și*, trecut la *e*, a evoluat la *ă* în *să*: *să* am peri toți 3 v. 18.

O și *o* latin urmat, în silaba următoare de *a*, *e*, au trecut în limba română la *oa*; în Codex Neagoeanus găsim însă cuvinte cu *o*: *aprope* 43 v. 13; *forte* 2 v. 2; *întorcem* 41 v. 6; să *întorse* 37 v. 12; 43 r. 3; *întorsoră* 33 r. 9; *morte* 22 r. 33; să *moră* 36 r. 22; *nopte* 21 r. 16; *noastră*, *nostre* 30 r. 7; 51 r. 4; *oe* 22 v. 3; *oste* 4 r.

28 v. 17; 33 v. 23; 34 r. 29; 37 v. 7; *omeni* 5 v. 14; 47 v. 10; 48 v. 32; 40 r. 53 r. *ose* 20 r.; *osele* 67 r.; *picore* 9 v.; *picorele* 11 r. *porta* 15 v. 4; *sândtosă* 73 r. 10; *a scote* 39 v. 3; *scoseră* 39 v. 3; *socră* 50, 28; *orecum* 25 r. 2; *code* 22 v. 3; *în soră* 15 r. 35; *frumose* 1 v. 19; v.: *sorele* 39 r. 34; 52 r. 26, *tote* 9 r. 1; 31 r. 20; 43 r. *totă* 26 r. 15; 29 r. 26; 30 r. 3; 36 v. 26; 40 r. 14; 42 r. 13; 43 r. 7; 49 v. 14; 52 v. 32; *vânătoare* 57 r. 4.

Această particularitate, care se regăsește și în textele sec. XVI¹ se aude și azi în unele regiuni ale Ardealului și Banatului, ca un sunet intermediar între *o* și *a* un *o*. Din când în când întâlnim și formele diftongate, transcrise cu *oa*: *poarta* 28 r. 9, *toată* 24 r. 20; *toate* 24 v. 27; 38 v. 27; *scoase* 20 v. 5; 38. 13, *scoaseră* 20 v. 5; 39 v. 3; 40 r. 10; 67 v. 19; *broaște* 12 v. 31; *soarele* 25 r. 1; 39 r. 32; 21 r. 16.

O apare transcris uneori cu *u*: *lucure* 3 r. 11; e posibil să avem aface cu o pronunțare specifică a lui *o* — un sunet intermediar între *o* și *u*, precum s'a părear și din:

U accentuat care apare transcris uneori cu *o*: *foră* 19 v. 28; *comu* 37 r. 33; *dolce*. (Cf. și neaccentuat).

9. Diftongli. Diftongul *au* latin, trecut la *ău*, se menține sub această formă în: *răpaușă* 37 v. 5; să *răpaușă* 43 r. 6.

Vocale neaccentuate

A. În Codex Neagoeanus — ca și în textele secolului al XVI-lea — găsim urme de *a* aton netrecut la *ă*, particularitate care se întâlnește și azi în unele ținuturi ale pământului românesc ca bunăoară în țara Oașului și țara Hațegului²): *capitană* 64 r. 35; *calare* 67, *calarași* 24 r. 21; 28 v. 30 v.; 74 r. 28; *lacrimi* 75 r. i *noa* 3 r. 8; 12 r. 25; 41 v. 7; *voa* 12 r. 25; 22; 29 r. 29; 57.; *muma-sa* 51 v. 16; *fapturile* (se poate admite însă și o pronunțare făpturile în legătură cu participiul fapt). *Mai numeroase* sunt însă formele cu *a* aton > *ă*: *călarasul* 34 r. 27, *călărași* 34.

Ă final normal se păstrează în prepoziția: *cătră* 1 v. 12; 2 v. 1; 7 v. 16; 16 v. 24; 46 v. 32; 56 v.

¹) Ovid Densusianu. *Histoire de la langue roumaine* II, fasc. 1.

²) Ovide Densusianu *Histoire de la langue roumaine*, II fasc. 1 Paris, E. Leroux. 1914 p. 75. I. A. Candrea *Psaltirea Scheiană* (Com. ist. a Rom. Buc., Soc. 1916 p. CXLII).

I, rezultat din *a* urmat de *m*, se păstrează în: *implu* 70 v. 34.

A, rezultat din *a* aton, a trecut la *e* după *ț* în: *mulțemescur* 61 v. *mulțemi* 43 v. 14.

După *ș* și *j*, *ă* final a trecut la *e*: *ușe* 22 r. 31.

Pentru formele: *beserecă*, *fămee*, și *femee*, *lepedă*, *părete rădică*, *segeți*, *tremete*, vezi mai jos capitolul: asimilația p. 41.

E după labială s'a păstrat în: *gemet* 50 r. 18; *beu* 8 r. 25; 70 v. 35; dar găsim și formele: *bău* 70 v. 3; *băuiu*: 70 v. 26; *ambăut* 74.

E aton s'a păstrat de asemeni în: *nemănue* 69 v. 18; *niecđire* 74 r. 26 76 r. *cecă* (din < *zi* > ce că; *E* n'a trecut la *i* și în formele: *sălbateci* 1 r. 5, 7; 2 r. 22; 3 r. 11; *sălbatecilor* 3. v. 19; *sălbatec* 1 r. 14; 2 r. 18; să *incălece* 19 v. 32; 63 r. 19; *incălecă* 37 v. 6; va *incălecă* 7 v. 20.

E după *s* în pronumele reflexiv se de cele mai multe ori apare trecut la *ă*: să *să* întorcă 1 v. 8; să *să* odihniască 1 v. 12; să *să* gătasca 1 v. 13; să *să* scalde 20 v. 10; să *să* ducă 28 v. 22; să *mănie* 7 r. 6; să *sărută* 16 23; să *mărită* 15 r. 33; să *veseliră* 17 r. 26; munci-*să*-vor 16 r. 15; din când în când găsim însă și forma mai veche: *se sărută*; *se-mi tremeteți*.

Găsim urme de trecerea lui *e* aton la *ă* după *s*, în formele de perfect simplu și de subjonctiv pers. III sing: să *dusă* 45 v. 15.

Formele obicinuite sunt însă cu *e*: *duseră* 46 *pucaseră* 56 r.

Găsim numeroase cazuri de trecerea lui *e* aton la *i*: *galbine* 17 v. 33; 11 r. 11; *galbini* (monedă) 33 v. 19; să *vinți* 31 r. 21, *viniiu* 1 r., amă *vinitu* 6 r. 27; au *vinitu* 24 v. 34; *vinit*-amă 31 r. 18; *zisi* 36 v. 29; 47 r. 5 53 r. 2; și-i *spargi* 47 v. *fugi* 46 r. v. 18; *fratâni-tău* 54 v. 33; *mumăni-tă* 55 v. 10; *ni*-au scos 6 r. 27; *ți-am* 49 v. Mai numeroase sunt însă formele cu *e* aton păstrat: *venit-am* 24.

E aton final s'a păstrat în *ce*: 4 v. 4; 25 v. 8; 26 r. 15; 36 r. 50 v. *căce* 25 r. 4; 26 r. 17; 27 r. 34; 26 r. *nece* 7 v. 17; găsim însă și forma *neč* (rezultată din legături sintactice: *nece* unul) Pentru formele: *nice*, *nici*, *nič*, *nește* și *niște*, *fecior*, *ficior* și *precepe* vezi mai jos: disimilarea.

Găsim urme de trecerea lui *e* aton final la *ă*, după *r* și *ț*: *cară* *brață* 65 v. Formele obicinuite sunt însă cele cu *e*: *brate* 51 v. 8.

Notăm tot aici păstrarea lui *e* aton în formele: *streini* 75 r.; *streine* 69 r., deși nu-i deplin lămurită etimologia acestui cuvânt.

I aton apare trecut normal la *e* în: *menunate* 11 r. 12; 18 v. 10; 28 r. 12; găsim însă și forma cu *e* > *i*: *minunate* 21 v. 19; *minunată* 66 r. 31.

E rezultat din *i*, a trecut la *i* în: *fericat* 4 r. 26; 50 v. 23, poate sub influența lui *ferice*.

E (rezultat din *i*), precedat de *s*, trece la *ă* în conjuncția latină *si*, întrebuințată ca atonă în frază: *să* 3 v. 18; *să* am peri toți.

În privința lui *i* aton final, Codex Neagoeanus înfățișează următoarele cazuri:

1) *i* final păstrat și notat cu *u*: *ați* împărătit 4 v. 27; *omeni* 4 v. *mulți* 5 r. 22 v.; *sămteți* 5 r.; *știți* 5 v. 19; *vii* 8 r. 24; *dulci* 10 v. 4; *veri* vede 11 v. 16; *raci* 8 v. 5.

2) Notat cu *e*; e posibil să fie aici o semivocalizare a lui *i*, un fel de *i* la fel cu acel aflat de d-nul Densusianu în Țara Hațegului¹. *să-m* tremeteți 31 r.; *si-m* eși 47 r.; *să-m* trimată 42 r.; *de-m* arată 48 v.; *sălbatec* 67 r.

3) nenotat: mie rușine-*m* va fi 42 r. 15; *ver* merge 4 v. 3; ne *vez* 5 v. *de-m* va tremete 48 r. 27; *să-m* spuni 50 v. 30; de nu *m'* ar fi 16 v; 17; *eșit* 42 r. 16; *să-m* tremeteți 42 r. 18; ajuta-ț-va ție 37 r. 2; *luoș* 60 v. 7; rușine-*m* va fi 42 v. 15.

Această particularitate fonetică care se află și în textele secolului al XVI-lea se regăsește și azi în Țara Hațegului²).

4) găsim în fine cazuri în care nu se poate hotărî în privința tratamentului lui *i* final, deoarece consoana precedentă este aruncată de-asupra rândului: *duč* 25 v.; *sălbatec* 49 v; *fač* 25 v.; *zič* 26 r; va *fač* 29 r; *nič* 29 v; *neč astăz* 29 r; *puricez* 31 r; *tremeș* 57 r.

U, rezultat normal din *o* aton, se păstrează în *uspătă*: *uspătară* 55 v. 13; 68 r. 9. *I*, rezultat din *o*+*m*+consoană, se păstrează în *frămșețile* 71 r. 18.

U aton, rezultat din *o* aton sau chiar din *u*, e notat în câteva cazuri cu *o*: *potem* 7 r. 8; *potemă* 66 v. 3; *fromos* 17 r. 31; *foseși* 69 r., *Domnezău* 26 r. 16; *domnevoastră* 27 r. 33; 30 v. 16; *jocară* 57 v. 10; (poate fi și influența formei joc). Această particularitate pe care o regăsim și în textele secolului al XVI-lea trebuie considerată ca o pronunțare specială a lui *u* în unele regiuni, un fel de sunet intermediar între *u* și *o*. Ceeace întărește această

¹) Cf. *Grăul din Țara Hațegului* p. 25.

²) 2 *ibidem*. p. 25.

presupunere e faptul că găsim și fenomenul invers *u* transcris cu *o* (vezi mai sus: *u* accentuat p. 37).

În privința lui *u* final, găsim în Codex Neagoeanus următoarele cazuri (ne ocupăm aci și de *u* final în elemente străine):

U final păstrat și notat cu *s* sau *ov* după o consonantă sau după un grup de consonante, în paroxitoane și chiar în proparoxitoane: *elu* 9 v. 18; *anu* 6 r. 27; 42 r. 18; *cumu* 14 v. 25; *voru* 29 v. 34; *cându* 13. 36; ne *hrănescu* 41 v. 1, 3. Mai des găsim *u* transcris cu *u* (ü): *câmpu*; *cându* 16 r. 15; *lăcuescu* 16 r. 10; 3) căzut *ostrov* 10 v. 2; *pământul* 11 v. 17; 4) consoana precedentă aruncată sus.

Diftongii au păstrat: *răpăusate* 35 v. *Âu* <ăo: *răotăți* 6 r. 22. în latin necontras: *menciunos*.

16. Vocale în hiat. *Ea* final e redus la *e*: *me* (pentru mea) 26 r. 15; 27 r. 33; 33 v. 23; 34 r. 35 r. 2; v. 10; 36 v. 30; 37 r. 34; *e* (pentru ea) 15 r. 51 v. 16; 56 r. 19; *re* 6 r. 24. Această contragere a lui *ea* final în *e* o găsim foarte des:

1) La substantivele feminine terminate în *e* și articulate cu articolul *a*: strânse *oste* 28 v. 17; *lume* mirului 43 v. 11; *luoiu lume* totă 43 v. 9; *morte* lui 37 r. 34; *putere* me 26 r. 15; *morte* me 36 v. 31; merse *muere* 2 r. 17; rog pre *împărăție* ta 42 v. 26.

2) La imperfectul indicativului persoana a III-a singular conjugarea II-a și a III-a: *ave* 8 r. 28; 11 r. 10; 21 v. *ține* 9 v. 17; *să vede*; 10 r. 24; *șede* 11 r. r; *merge* 17 r. 24.

3) La formele scurte ale infinitivului conjugării a II-a: *nu pote vede* 15 v. 6; *nu ver mai vede* 11 v. 16; *vede-veri* 31 r. 16; *nu vor pute* 16 v. 18; *pute-voiu* 15 v. 5; *merge-voră* 27 v. 7; *cure* 52 r. 23.

4) La subjonctivul prezent, persoana III-a sing., de la verbele a da și a sta: *să-l de* 28 v. 21; *să ste* 36 v. 24; 37 r. 33. Aceiași contracțiune și în verbele a căror tulpină e de origine streină: *grăie*.

Ia final este redus la *ie*, la verbele de conjugarea a IV-a, persoana I-a și a III-a singular, de la imperfectul indicativului și la verbele de conjugarea I-a, cari au un *i* în temă, înainte de desinența infinitivului: *fugie* 8 v. 5; *auzie* 9 v. 18; *venie* 21 r. 11; *sărie* 22 v. 3; *împărăție* 40 v. 18; *domnie* 45 v. 11; *vor învie* 13 v. 11.

În unele cazuri *ie* este redat prin *e*: dar ar putea fi aci și o particularitate grafică: *auze* 9 r. 13; *să tăe* 54 v. 28; *să-l tae* 54 r. 23; v. 55 r; *nu-l tae* 36 r. 18; *și-l junghe* 38 r. 15; *să junghe* 718; *voiu junghe* 53 r. 7; *va junghe* 45 r. 4; *văpae* 17 v. 36. Aceiași con-

tracțiune și în elemente streine: *grăe* 21 v. 18; *voe* 26 r. 15. Cuvântul *zi* apare în Codex Neagoeanus sub formele *zia* 15 v. 4; 39 r. 35; *zua* 48 v. 28 (din *zioa* cu trecerea lui *i* la *i* și apoi prin dispariția lui *i*) *zioa* 31 r. 21; 24 r. 26; și *ziw* 44 r. 20; 44 v. 2; *zio* 5 r. 9.

Hiatus, care rezultă din întâlnirea lui *ou* cu *ă*, e redat prin *oa*: *noa* 3 r. 8; 41 v. 7; 72 v: *voa* 29 r. 29; *doa* 3 r. 7; 4 r. 22; 52 r. 18;

Hiatus care rezultă din *ua*, *uă* e redat prin *oa*: *șaoa* 55 v. 15.

c) *ua* > *uoa*: *luoasi* 25 r. 4.

d) *uă* > *uw*: *luw* 38 r. 46 r. 21; 47 r. 3; 52 r; *luwmă* 29 r. 26. 3 r. 9; *luo* 2 v. 24; 7 r. 15; 37 v v. 6. După aceste forme s'a refăcut și pers. I-a: *loiuu* 43 v. 9 *luot* 52 v.

În legături sintactice remarcăm următoarele contracțiuni de hiat, *e*+*a*>*e*: *te'm* [pentru te-am] 49 r. 2; *le'm*; 28 r. 13; *te'i* 25 r. 4; 49 r. *de'i* [pentru de ai] 33 r. 15; *ne-i* 3 r. 10; *ce'u* 5 r., *ș'ai* 25 v. 10; *bine'i* 57 v. *unde-ți* 5 v. 19; *unde'i* 49 v. 16; aceiași contracțiune și în compusele: *deiă* (din de+aiă) 1 v. 8 (găsim însă forma de *aiă*; *decie* (din de+acie) 15 r. 31; 30 r. 2; 69 r. 10; *desupra* > *despre* 38 r.

e+*e*>*e*: *d'elu* 46 v. 31.

e+*i*: *i*: *s'închee* 38 r. 15.

i+*a*>*i*: *ș'amă* 42 v. 27 *ș'au*; 6 r. 24; 13 r.; *ș'ati* 4 v. 27; *v'ati* 4 v. 28.

i+*i*>*i*: *ș'intr'o* 66 v; 34 (scris *штро*).

ă+*a*>*a*: *n'ară* 54 v. 29; *c'au* 54 v. 36; 66 v. 35; *c'am* 41 r. 25; *dup'Alexandru* 21 r. 12 *c'ai* 25 v. 3.

ă+*a*>*a*: *bătutu m'am* 27 v. 1; *d'ăr* 54 v. (?).

Forma prenominală *însul* pierde pe *i* înainte de prepoziția *de*, iar *e*, din *de*, trece la *i*: *de*+*însul*>*de'nsul*>*dinsul*, găsim formele *dinsa* 48 r. 26; *dinsele* 32 v. 3 ¹⁾.

Asimilația, Disimilația, Afereza, Sincopa, Epenteza, Contaminația.

Ne ocupăm la acest capitol de elementele latine ca și de cele streine.

Asimilația. Găsim următoarele cazuri:

Ā+*a*>*a*: *calaraș* 24 r. 21; 47 v. 10; *calarași* 28 v. 17; 35 v. 15; 30 v. 12; dar găsim și forma neasimilată *călărașul* 34 r. 27.

¹⁾ (Conf. Ovid Densusianu *Histoire de la langue roumaine* II, I p. 102).

Ā-e>e-e: *beserecă* 22 r. 30; neefectuată în: *fămele* 6 r. 26; efectuată în: *tremes* 42 v. 27; *tremeți* 25 v. 10; 31 r. 22; *tremeți* 31 r. 21; 42 r. 17; *tremeseră* 48 r. 20; *părete* 53 r. 2; *păreți* 39 r. 31; 52 r. 20; să *lepezi* 69 r. 14; *segeți* 21 v. 23; *segețile* 21 v. 13 de unde și: *seğata* 21 v. 23; Alături de forma neasimilată *năstemată* 21 r. 15, găsim și forma asimilată *nestemată* 23 v. 19.

Ā-i>i-i neefectuată în: *rădică* 17 r. 28; *răsipești* 71 v. 18.

Ā-o>o-o neefectuată în: *nărocul* 34 r. 25; 37 r. 1; 49 r. 3.

E-ă>ă-ă: *îndărăt* 33 r. 9; dar găsim și forma neasimilată: *înderătă* 32 r. 32.

E-i>i-i *inima* 21 r. 15; 24 r. 25; neefectuată în: *ceti* 25 v. 13; 36 v. 28; 41 r. 30; 42 r. 10; *previ* 44 v. 29; *nemica* 5 v. 17; 7 v. 16; *nemică* 20 v. 4; dar și *nimică* 53 v. 10; *nici* dar și *neci* alături de care apare forma mai veche *nece* 21 r. 15; 23 v. 18; 24 r. 25. Asimilația *e-i>i-i* s'a efectuat în: *fiçori* 13 v. 45 r.; *fiçorii* 46 r. 19; 47 r. 3; 48 r. 19; dar găsim și forma: *feçorii* 47 r. 8; 47 r. 12.

Ī-i>i-i: *timpinară* 38 v. 24; 49 r. 4; 51 v. 15; nă *timpină* 41 v. 6.

U-ă>u-u: *curundu* 68 r. 25; 71 r. 16.

U->i-i: *sisioară* 38 r. 14.

Disimilația. *E-e>i-e*: *dirept*, alături de formele rēdisimilate *dereptu* 53 r. 1; *derepți* 44 v. 3; *niște*, alături de *nește* 5 r. 9; 19 r. 23; 21 v. 19; 22 v. 2; 23 r. 5; 42 v. 24; 50 r. 18; *nice* 23 r. 16; 35 v. 12; 42 v. 23; *trimese* 30 v. 13; *trimeț* 30 v. 16; să-mi *trimață* 48 r. 25; alături de *tremete* formă semnalată la asimilare.

Nu găsim însă formele disimilate în *precepe* 56 r. 21; *precepu* 70 v. 35; *nemerî*; *nemeriin* 47 r. 4.

Afereza. Codex Neagoeanus ne înfățișează următoarele afereze:

a) afereza lui *a* în: *gonisescu* <ḡḡḡḡḡḡ 41 v. 3.

b) afereza lui *i* în: *nainte* 5. v., 15 v., 17 v. 2; 18 v. 11; 19 r. 18; 31 v. 28; 32 r. 34; 38 v. 23; 46 r. 20; 49 r. 7; 51 r. 36; 37; *napoi* 43 r. 3; 51 r. 6; *naltă* 10 v. 3; 11 r. 10; 17 v. 35; 57 r. 3. Găsim însă alături și formele neaferezate: *înainte* 17 v. 16; *înapoi* 1 v. 8; 18 r. 5 *înalt*.

d) afereza lui *im*, în forma de imperativ: *blăm* 48 v. 34.

Sincopa lui *e* în adjectivul *dreptu* 53 r. 1; *deraptă* 6 v. 4; *derepți* 6 r. 25, 44 r. 3; sincopa lui *o* în: *aclo* 28 v. 1.¹⁾

Epenteza lui *i* în: *ceriū* 11 v. 17; *ceriul* 13 r. 1.

Contaminațiunea lui *spaimă* cu *spământa*, care a dat *spăimânta*, e necunoscută în textul nostru. Formele obișnuite sunt: să *spământă* 49 r. 5; 52 v. 33, *v'afi spământatū* 29 r. 27; să *spământară* 28 r. 19; 30 r. 8; 32 v. 9.

CONSONANTELE.

Labialele. *P, b, f, v, m*, înainte de *i, ie*, sunt constant păstrate: *püatra*, *fier*, *bine*, *vin*. Nu găsim nici o urmă de palatalizarea labialelor.

26. Dentalele. *D* latin, urmat de *i* în hiat, este transcris cu *z* (zemia); în câteva locuri îl găsim transcris cu *s* (ziala.=dz): *astădzi* 56 v. 32. Găsim câteva urme de iotacizarea lui *t*: *partie* 10 r. 24; *greceștie* 27 v. 3; *împărăteștie* 50 v. 29.

27. N, urmat de *i* în hiat, se păstrează în câteva cazuri: *mângânoasă* 71 r. 10; *ne mângâni* 71 v. 17; să-ți *rămâne* 42 r. 15, să-m *spuni* 50 v. 30; *rămâni* (imperativ) 73 r. 10; să *vină* 50 r. 21; să *vină* 58 v. 10. Găsim însă și formele cu *n* căzut: *mângâi* 22 v. 34; *mângâie-i* 59 v. 25.

L. Găsim urme de iotacizarea lui *l*: *petrilie* 2 v. 2.

J. rezultat din *j* sau *d + o*, *u* latin este păstrat afară de următoarele cazuri în care îl găsim trecut la *ğ* (transcris cu *u*) *ğos* 38 r. 15; 46 v. 32; *ğudeț* 50 v. 35; *ğudecătorului* 62 r. 1. Găsim însă și formele: *josu* 57 r. 5; *județu* 50 v. 35.

Grupuri de consonanțe. *Fr>hr* în: *hramăt* 65 v. 23.

Nt>mt în *sântu* 16 r. 10; 23 v. 17; 46 v. 29; 50 v. 31.

Ns rezultat din *nx*, se găsește trecut la *ms* în: *frâmseră* 37 v. 8. **N**, înainte de o consoană, se găsește deseori căzut. Nu poate fi

¹⁾ Forma este atestată în Banat (Weigand, *Der Banater Dialekt*, 115) și se găsește în Viețile Sfinților de Dosofteiu Cf. Lăcea în Weigand *Iahresbericht*, V, 96.

peste tot o greșeală a copistului, ci probabil avem a face cu o pronunțare specifică: nu o dispariție totală a lui *n*, dar o ușoară nazalizare a vocalei precedente¹⁾. O asemenea pronunțare specifică ne-ar confirma-o grafia: *prisseră* 22 r. 26. Exemple: *ajuseră* 21 v. 21; 24 r. 21; 22 v. 1; *mormātu* 38 v. 28; *mănăce* 46 v. 32; *naite* 4 r. 24; 11 r. 9; *plăge* 35 r. 3; *păritele* 58 v. 9; *prise* 35 r. 5; *ude* 18 r. 7; 31 r. 23; *Idie* 38 v. 22. Nd redus la *n* în: *une*.

II. ELEMENTE STREINE.

Vocale accentuate.

A accentuat apare când păstrat în *jale* 22 v. 36; 35 r. 4; 38 v. 25; când trecut la *e* în *jele* 75 r.

A e păstrat de asemeni și în ungurescul *samă* 1 r. 5; 2 v. 23; 73 v. 17 < szám.

O accentuat apare transcris cu *u* în: *sulu* 36 v. 26.

Oa, rezultat din *o* urmat în silaba următoare de *a*, *e*, este redat ca și în elementele latine (vezi mai sus p. 36) cu *o*: *golă* 54 r. 26; *glotă* 46 r. 19; *războe* 22 r. 27; *cōmoră*, *comora* 63 r. 12, 18.

† (ě) slavon trece la *a* după *r* în cuvântul, după *m*. *tocmale* 73 r. 32 *traba* 33 v. 18; după *t* în, *stagul* 64 v. 7; *vítaz* 37 r. 36.

Găsim însă și formele: *stiagul* 64 v. 3; *vítiază* 37 r. 36.

Ea (ě) trece la *ia* în: *dial* 45 r. 7.

ж slavonesc, trecut la *ân*, se păstrează ca atare în cuvântul: *gânsă* 21 r. 15; 23 v. 19; 24 r. 25.

и e redat cu *e* în cuvântul: *ezeră* 19 r. 21, 23, 24, *ezerul* 19 v. 28.

Vocale neaccentuate.

A. **Ā**, rezultat din *a* aton, s'a păstrat în: *păharele* 52 r. 21, *păhar* 60 v. 4; 70 v. 35; *păharnicul* 60 v. 4; *nărocul* 34 r. 25; 37 r. 1; 49 r. 3; *răsipi* 71 v. 18; (conf. și asimilarea p. 42).

A aton apare netrecut la *ă* în următoarele cuvinte: *camile* 40 r. 11; (gr. καμήλα); *dascal* 7 v. 18; *dascalul* 27 r. 37, 13; *dascale* 58 r. 15 < (διδάσκαλος); *macari* 3 v. 15; (gr. μακάρι); *mărgăritariu* 23 v. 18 < (gr. μαργαριταρι); *zahăr* 52 r. 24 < (gr. ζάχαρι) (se poate admite însă și o accentuare: zahăr (cf. și expresia: Cine n-a gustat amarul nu știe ce e zahărul); 41 v. hrăne 40 v. 20

¹⁾ Cf. O. Densusianu op. cit., II, p. 127.

< sl. хранити); (dar și hrănescu 41 v. 1); *olacări* 31 r. 22. Aceste forme cred că trebuiesc interpretate ca și cele dela *a* aton neaccentuat din elementele latine: urme ale unei pronunțări dialectale;—aceasta cu atât mai mult cu cât găsim și *a>ă*: *cămile* 32 v. 7; 33 v. 17; *dăscălu*; *mărgăritaru* 20 v. 2; 23 v. 18; 24 r. 24; 62 v. 2.

Ā, rezultat din *a* aton, se păstrează în cuvintele de origine slavonă: *zăbăvi* < забавити: *zăbăvise* 17 r. 26; *zăbăviși* 51 v.; *invăli* *invăli* 24 v. 29.

Ā, rezultat din *a* aton unguresc, s'a păstrat în verbul *a* lăcui < lakmi: *lăcui* 7 r. 10; *lăcuit-au* 6 v. 1; *lăcuie* 40 v. 19; *lăcuesc* 16 r. 10; *lăcuescu* 14 v. 26; 41 v. 2; *să lăcuesti* 16 v. 21; *au lăcuită* 13 r. 3; *să lăcuescu* 50 r. 22.

E aton păstrat în *bezaconie* < sl. безаконіе 6 r. 23; *svetuiră* 28 v. 20; *secrinu* 76, ung. szekreny; *tepsie* 12 r. 24 < turc. tepsî; sârbă, tepsija, ung. tepsî.

E aton trece la *ă* după o labială: *fălinar* 21 r. 16; după *s*: *sărafimi* 1ă r. 19; *sărafimilor* 18 r. 4; (găsim însă și formele: *serafimi* 15 v. 4; 28 r. 9; 43 r. 7; *serafimii* 37 v. 5; după *t*: *cutăzară* 9 r. 12.

Pentru adjectivul nestemată ¹⁾ (piatră nestemată) avem forme duble: *nestemată* 23 v. 19 39 r. 34 52. 55 0 și *nestemată* 21 r. 34 r. 56 r.

O aton apare conservat în: *cocon* 61 r. 15, 16; *coconul* 15 r. 30; *coconii* 44 v. 29; *herovimii* 19 r. 18; 28 r. 9, 43 r. 6; *herovimilor* 18 r. 4.

И apare ca *i* în *răsipi* < расыпати: *răsipești* 71 v. 18.

† (ě) Am văzut mai sus (vocale accentuate în elemente streine) că diftongul *ea* accentuat (ě) după *r*, fusese redus la *a* în *traba*. Acest *a* trece la *ă* în poziție atonă: *trăbui* 7 v. 14; *trăbuește* 33 v. 21; 61 r. 18; ar *trăbui* 52 v. 34, < (slav трѣбувати); găsim însă și *ea>e*: *trebuește* 67 v. 16.

Ea (ě) neaccentuat apare redus la *ă* după *m* și în forma: *să-i dumărăscă* 11 r. 8 < домѣрити.

Diftangul **и** (ja) îl găsim trecut la *e* în cuvântul *boerină* 61 v. 22. 28 < бояринъ.

CONSONANTELE

C. Dacă nu este o greșală de transcriere, este de remarcat trecerea lui *c* la *g* în cuvântul *gușmă* < sl. кошма (ě < ġ se explică în acest caz prin asimilare *g-ě>g-ġ*).

D apare trecut la *t* în: *nevretnici* 29 r. 28.

L s'a păstrat în pluralul: *goli* 5 r. 10; 5 v. 15; 10 r. 27; 72 v. 1. Il mai găsim păstrat în cuvântul *cărtulară* 7 v. 18; dar găsim alături de aceasta și forma cu *l*: *cărturariul* 7 v. 17.

N urmat de *i* în hiat se păstrează în; *pustiniu* 42 r. 15; *pustini* 7 r. 11; *pustine* 3 r. 10; 24 v. 30 *secrinu* 75.

H păstrat în cuvintele, *hicliană* 68 v. 32; *hicliană* 67 r. 13; să *jăhuască* 37 r. 7.

H apare ca o aspirație, la începutul cuvântului, în: *hodini* 3 v. 17; alături de forma normală *odihni* 3 r. 10; <sl. ОДИХНѢТИ. H>ș în vocativul cuvântului Antioh, fenomen de origine slavă, *frate Antioș* 48 v. 31; *Antioș voevod* 48 r. 23.

Grupuri de consonante.

Sv păstrat în cuvintele; *svântă* 18 r. 3; *svetuiră* 19 r. poate și prin influența originalului slav.

Rș păstrat în: *meștersug* 7 v. 17.

Disimilație, Metateză, Epenteză.

Inregistrăm la acest capitol elementele latine și streine la un loc.

Disimilație. Alături de forma disimilată *prespe* 8 v. 7; 18 v. 14; 21 v. 17; 26 r. 14; 27 r. 32; 42 r. 12, găsim și forma fără disimilație *prespre* 4 v. 26; 7 v. 19.

Metateza. Nu s'a efectuat metateza lui *r* în verbul *protivi*; să *protivie* 26 r. 19.; te *protiviei* 51 r. 1; te *protivești* 26 v. 24; *protivi* 26 v. 25.

Nu s'a efectuat metateza lui *l* în *poclonă* 12 r. 23 <sl. poklonu.

Epenteza lui *l* nu s'a efectuat în *condir* 12 r. 24; *condiru*. 22 r. 26, 27 <sărb. kondir. L epentetic din forma de azi se explică prin prin influența formei neogrecești κλοντήρι.

Sincopa lui *r* în *deptă* 48 v. 31 (forma se aude și azi în Maramureș și țara orașului).

Afereza lui *mu* în: *măni-să* (66 r. 32); din *mumăni-sa*, formă care apare și ea în text (55 v. 10). Sincopa lui *co* în *cordelă* 46 v. 33; — dacă nu este aci o greșală de transcriere.

MORFOLOGIA.

Substantivul. Declinările. Terminațiunea. Substantivele următoare păstrează vechea terminațiune în *e*, apropiindu-se astfel de prototipul latin sau slavon: *arama* (15 r. 28. 16 r. 3) <aeramen, *peștere* 48 v. 31, 34; 49 r. 51 v. *peșterei* (51 r) <slav. peștera mai probabil rus. peștere. (Cf. Densusianu *Histoire de la Langue Roumaine*, Tome II, f. 1, 142).

Unele substantive de declinarea I-a trecuseră la declinarea III fem. în urma prefacerii lui *ă* după *ș* în *e*: *platoșe* (37 v. 6; 38 r. 15), *ușe* (22 r. 31.)

Zio 44 v. 2 în locul formei de azi: *zi*.

Masculinele. — La declinarea II-a, substantivul copac apare sub forma mai veche *copaciu* 11 r. 10 sau *copac* 10 r. 24; 17 v. 36; 46 v. 29.

Multe substantive de declinarea II-a, care azi se termină într-o consoană, înfățișează în Codex Neagoeanus *u* întreg sau *ă* (transcris prin *u*): *anu* 6 r. 27; *auru* 11 v. 19; *câmpu* 2 v. 24; sau *omă* 1 v. 14; *fundă* 16 r. 15 *fieră* 21 v. 23; *locă* 42 v. 26. (Vezi fonetismul lui *u* final).

Genul. Substantivele următoare, care sunt azi de genul masculin, se găsesc în Codex Neagoeanus de genul neutru: *catăre* (32 v. 7; 33 v. 20; 40 r.); *obraze* 4 r. 22; 50 r. 24; 50 v. 30; *talere* 32 r. 19; 40 r. 11.

Substantivul *tabără* îl găsim constant de genul feminin; găsim însă o singură dată forma masc: *tabărul* 48 r. 22.

Substantivul elefant apare sub forma feminină: *lefantă* 32 v. 5; *lefante*; 32 v. 4, 5; *lefantele* 32 v. 2, 8.

Flexiunea cazurilor. — Substantivul *frate* înfățișează la genetiv singular tema *frățane*, care se întrebuintează în legătură cu pronumele posesiv: *frățini-tău* 54 v. 33.

Ca forme particulare de plural notăm: *mânzi* 19 v. 32, 33; *patriarșii* 62 v. 10.

Vocativul se formează în 4 feluri:

a) Se păstrează vechea formă de vocativ cu *e* adăugat direct la temă: *ome* 63 v. 29; *Domne* 37 r. 3; *împărate* 5 v. 20; 30 r. 5.

b) Găsim însă mai des forma de vocativ cu *-le*, iar la plural cu *-lor*: *pământule* 71 v. 16; *fraților* 35 v. 11; *o dragilor și fraților și vitejilor Machidonenilor și înțelepților și prietinicilor miei* 29 r. 24-25.

c) Găsim pentru vocativ forma nearticulată de nom. singular: *scrișu ție Poră împărată* 36 r. 17; *boeri* 32 r. 35.

d) Dar găsim și forma cu articol: *o dragul meu* 70 v. 35; *o dragii mei* 71 v. 19; 73 r. 13; 74 r. 30.

Feminele.—În privința flexiunii cazurilor sunt de notat:

Genetivul în *iei*: *împărățiile lumiei* 3 r. 9; *valurile mării* 59 v. 27; *dativul: cetății* 63 v. 27; (*fu Domn cetății*); alături de genetivul în *ei*: *morței* 74 r. 32.

Genetivul în *căi*: *maicăi* 50 v. 28. 64 v. 5.

Substantivul *mumă* își formează genetivul și de la forma *mumâne*, formă care se întrebuințează în legătură cu pronumele posesiv: *mumăni-ta* 55 v. 10 sau prescurtat: *măni-sa* 66 r. 32.

Pentru înlocuirea genetivului și dativului prin construcții cu prepoziții vezi mai jos: sintaxa.

Găsim nominativul plural în *-e* la substantive de declinarea I la care azi, prin analogie cu declinarea III-a și a II-a, avem *-i* *code* 22 v. 3; *groape* 8 v. 6, 9; *groapele* 8 v. 9; *lature* 64 v. 8; *lu mine* 49 r. 4; *sgarde, sgardele* 39 r. 6.

Acelaș lucru și la unele adjective: *groape adânce* 8 v. hainele *lunge* 30 v. 10.

Substantivul *piatră* face pluralul: *pietri* 24 r. 24; 2 r. 23; 39 r. 33; 45 v. 13; 52 r. 25; dar și: *petre* 55 v. 14. Substantivul *carne* are pluralul: *cărnile* 23 r. 16 și *cărnurile* 24 r. 27; *iarbă* = *erbile* 70 v. 27.

La unele substantivele feminine, care fac pluralul în *-i*, nu s'a produs inflexiunea *a.i>ă.. i*: *lacrămi* 73 v. 21; *lacrămile* 75 v. *corabii* 6 r. 25; *sabii* 67 v. 21; *sabiile* 38 v. 21; 67 v. 19; *pa-sări* 10 v.

Neutre.—Următoarele substantive neutre fac pluralul în *ure*: *lucrure* 3 r. 11; 18 v. 10; *podure* 32 v. 3, 4; *podurele* 33 r. 10;

glasure 21 v. 19; *darurile* 59 r. 13; *pilure* 40 r. 10; *corture* 66 r. 27; găsim însă și pluralul în *uri*: *lucrurile* 7 v. 19; *darurile* 67 v. 18.

Unele substantive, cari azi formează pluralul în *uri*, se găsesc în Codex Negoeanus cu pluralul în *-e*: *arce* 21 v. 23.

Declinarea numelor proprii.—Numele proprii de țări, popoare, orașe, râuri, se declină ca și numele comune—întocmai ca în limba de azi: *nom. și acusativ sing.*: *Fison, Efrath, Ghionă*; *plural: Machidonenii, Indienii; genitiv și dativ sing.*: *Fisonului Sinarului, Asidului*; *plural: Nagomudrilor, Amozenilor*; *vocativ sing.*: *Alexandre*; *plural: Machidonenilor*.

Substantivul *Arachie* are genetivul *Arachiei*: curțile *Arachiei* împărată 27 v. 2; 4 r. 25; 7 r. 11;

Vocativul se formează adăogându-se direct la temă—*o* pentru substantivele feminine;—*e* pentru substantivele masculine: *Talistrado* 42 r. 12; *Seramido* 4 r. 26; *Adame* 13 v. 9; *Evante* 16 v. 17; *Filoane* 36 v. 32.—Alteori se întrebuințează forma nearticulată: *Por* 37 v. 10; 36 r. 17.

Substantivul *Arachie* face vocativul: *Aracleo* 4 r. 26; iar *Antioh*: *Antiohe* 47 r. 9 și *Antioș* 48 r. 23.

Articolul. Numele de persoane se declină la genitiv și dativ cu articolul proclitic *lu*, singura formă întrebuințată: *sila lu Darie* 29 r. 26; *ginere lu Por* 45 v. 10; *lu Alexandru* 19 r. 23; *hainele lu Antioh* 46 v. 26; *spuseră lu Alexandru* 66 v. 34; *aduseră lu Alexandru* 66 v. 35; *ală lu Sanhos* 49 v. 16.

Pronumele Personale.—La formele scurte de acusativ ale persoanei I-a plural cași la cele de dativ plural pers. III-a, găsim adesea formele mai vechi *nă* și *lă*: *nă ucide* 7 r. 8; *nă gătim* 28 r. 14; *nă timpină* 41 v. 6; *nă este* 41 r. 33; *să nă aștepti* 41 v. 8; *lă grăi* 28 v. 24; *lă păru* 56 v. 29; *lă zise* 56 v. 33; *lă eși* 10 v. 6; *lă făcu* 30 v. 10; *lă tremise* 68 v. 1 Mai obișnuite sunt însă formele posterioare: *ne* și *le*, refăcute după singular: *să ne batem* 28 r. 14; *nu ne putem* 7 r. 8; *spuse-ne* 7 r. 11; *ne hrănescu* 41 v. 1; *să le punem* 32 v. 4; *să le cinstiți* 72 r. 33.

Posesive.—E de remarcat forma *seu*, (50 r. 19) care, dacă n'ar fi o greșală de transcriere (apare o singură dată), s'ar putea explica prin influența persoanei I-a: meu. Forma aceasta, ca și cea de pers. II-a *teu*, se păstrează azi în graiul din Hațeg. (Cf. O. Densușianu *Graiul din țara Hațegului* p. 47).

Demonstrative. — Adjectivele și pronumele demonstrative *cel(a)* și *cest(a)* sunt mult mai des întrebuințate de cât *acel(a)* și *acest(a)*: *căută pre cel sol să-l tae* 54 r. 21; *să ne suim în cel munte naltă* 57 r. 3; *veghe-te... de ună împărată mare ca cesta* 70 r. 23. Dar și: *ce-mi ziseși acel cuvântă* 11 v. 21; *eacă toți vor intra* 57 v. 8. De remarcat și forma *alalt*.

Nedefinite. — E de remarcat forma *cineș*: *cineși* cu stiagul lui 64 v. 3; și *eșiră cineși* cu șiragul 64 v. 6.

Verbul. Sistemul de conjugare. — Unele verbe din Codex Neagoeanus se deosebesc în privința sistemului de conjugare, apropiindu-se de prototipul latin. Astfel sunt: *a cure* < currere 52 r. 23; *ferrica* < * felicare; *vie* < vivere.

Forme de conjugare — Unele verbe transitive sau intransitive azi sunt întrebuințate în C. N. sub forma reflexivă: *a se aduna*: *adunaiu-mă cu Evantă* 27 v. 4; *să se adune* [muntele] *unul cu alaltă* 43 v. 11. (Compară cu expresia de azi: Spune-mi cu cine *te aduni* să-ti spun cine ești); *a se erta*: *să ertă unul de cătră alaltă* 16 v. 23; *să ertă de cătră ei* 73 r. 13; *a se lua* în expresia: *să luară într-o parte* 32 r. 29, *a se munci*: *munci-să vor cu dracii* 16 r. 15; *să muncescu cu dracii* 26 v. 23; *a se prinde*: *nu știu cum ți să prinde acolo* 49 r. 1; *a se timpina*: *să timpină cu Dorif* 54 r. 26; *a se veghea*: *veghe-te... de ună împărată* 70 r. 23; *a se zăbăvi*: *te zăbăviși* 51 v. 9; *să zăbăvise* 17 r. 26.

Alte verbe, care în limba de azi se întrebuințează în unele expresii sub forma reflexivă, apar în Codex Neagoeanus sub formă activă: *a abate*, în expresia: *abătură din cale* 48 v. 34.

Timperi și moduri

Imperfectul Indicativului. — Persoana I-a a singularului apare fără *-m* la sfârșit: eu *fugie* 47 r. 2; *era* și eu 49 v. 14. Din pricina schimbărilor fonetice notate mai sus (<ea final> *e*, <ia final> *ie*), terminațiunea imperfectului la verbele de conjugarea II, III și IV este *e*, *ie* și *e*; *ave*, *ține*, *merge*, *venie*, *sărie*, *grăe*, *năvăle*.

Persoana III-a a pluralului apare fără *-u*: pasări frumoase *era* și cânta frumos; unele *eră* albe 10 v. 5; niște fete.... *plânge*... și *grăe* 21 v. 19; și *ave* [Ispolinii] arce... și *era* ageri ca vântul și în ce da cu sēgata totă *lovie* 21 v. 24; *eșiră* raci din ezeră și *lua* calul și *fugie* cu elă 8 v. 5; și *mirosie* <florile> 17 v. 31; *merge* toți

17 r. 24; ei-l *apuca* alții și ne *mânca* [omenii sălbatoci] fișorii noștri și nă *ucide* 7 r. 8; și nu *ave* segeșile fieră, ce *ave* pialtră adamantă 21 v. 23.

Verbele de conjugarea IV, terminate la infinitiv în *-ri*, păstrează la imperfect pe *i* din temă: *să pōgorie* 52 v. 32.

Perfectul simplu. — Codex Neagoeanus ne înfățișează la perfect al simplu vechile forme organice:

Persoana I singular, la verbele de origină latină cu perfectul în *-si*: *scrișu*, *scrișă* sau *scriș* 27 r. 31; 30 v. 15; 42 r. 12; 42 v. 20; 35 v. 8.

Persoana I-a plural: *luomă* 3 r. 29 noi; te *înșelămă* 23 v. 13; *văzum* 7 r. 9; *pulum* 7 r. 9; *rămasemă* 6 v. 3; *sparsēm* 29 r. 26; *mersemă* 29 r. 26; *bătum* 3 r. 8; 29 r. 27; *incepumă* 6 v. 5.

Persoana II: *cum eșit* 4 r. 3.

Persoana I singular se termină la toate verbele în *-uiu* transcris cu *șo*: *incepuiu* 45 r. 5 49 v.; *mă silniciiu* 49 v. 32; *văzuu* 50 v.

Verbul a *înviă* apare la perfectul simplu cu formele mai apropiate de prototipul latin: *învisē* 19 v. 26; *înviseră* 19 r. 24.

De la verbele *a da* și *a sta* găsim formele organice de perfect simplu: *dede* 33 r. 12; 34 r. 29; 34 v. 32; *dederă* 8 r. 22, 33 r. 9; *stă-tumă* 6 v. 4; găsim însă și formele mai nouă: *stătură* 11 v. 2 33 r. 11.

Perfectul compus apare cu formele auxiliare când înaintea când în urma participiului. Cu auxiliarul postpus: *făcut-amă* 3 r. 12; 26 r. 21; *locuit-au* 6 v. 1; *impărătit-au* 6 v. 1; *venit-amă* 7 r. 10; *venit-au* 13 r. 3; *văzut-am* 28 r. 12; *mers-am* 27 v. 4; *sosit am* 28 r. 13; *aflat-am* 26 v. 2-3.

Cu auxiliarul prepus: *am perită* 1 r. 7; 3 r. 9; *am venit* 5 v. 17-8; *au purces* 6 r. 26; *ni-au scos* 6 r. 27; *au murit* 6 v. 2; *am fugitū* 7 r. 10.

Verbul a *face* apare la perf. compus cu formele: *a făcută* 6 r. 24.

Viitorul se construiește la persoana II când cu *veri* când cu *vei*. Ca și la perfectul compus auxiliarul este uneori *prepus*; alteori *postpus*. Cu auxiliarul *veri* prepus: *veri fi pătit* 42 v.; *veri peri* 18 r. 4; *veri lua* 5 v. 16; *ver veni* 7 r. 3; *veri scăpa* 55 v. 8; *veri fi* 31 r. 23; *veri eși* 53 r. 5; *nă veri mai eși* 53 r. 6; cu auxiliarul postpus: *vede-veri* 15 r. 7; *lua-ver* 11 v. 16; *intra-veri* 16 v. 22 *eși-veri* 18 r. 9; *eși-ți-voră* 15 r. 7; Cu auxiliarul <vei> *prepus*: *vei trece* 34 r.; *vei peri* 4 v. 5; *vei scăpa* 25 v. 7; Cu auxiliarul *postpus* *intra vei* 11 v. 18; *perde-ți-vei* 25 v. 5.

La celelalte persoane apar formele scurte; *voiu*, *vei*, *va*, *vom*. *voiu scăpa* 49 r. 2; *voiu găsi* 5 r. 7; *intra-voiu* 49 r. 3 *pute-voiu* 15

v. 5. *merge-va* 45 r. 3; *muri-va* 15 r. 36; *veți pute* 3 v. 15; *fi-veți* 13 v. 11.

Afară de formele amintite mai sus, viitorul mai apare în Codex Neagoeanus format din auxiliarul am și infinitivul verbului de conjugat: *amă a te certa* 53 v. 11; sau din auxiliarul *voiu*, *vei*, *va*, și subjonctivul verbului de conjugat: *va Sovaoth să-i bage în Tartar* 16 r. 15; *va să moră* 68 r. 25.

Subjonctivul prezent. Notăm aici formele arhaice ale câtorva verbe, forme care se deosebesc de cele de azi: *a scrie*; *să-m scrieți* 28 r. 15; *a mânca*: *să l mănca* 21 r. 11; *a sta*; *să sta* 33 v. 21; *a spământa*; *să nu să spaminte* 1 v. 10.

Subjonctivul perfect. Forma de subjonctiv *să fie luată mută* (20 v. 6) ne arată că auxiliarul *a fi* flexionă după persoane.

Condiționalul. În Codex Neagoeanus nu găsim nici o urmă din vechile forme de condițional, derivate din perf. subjonctivului latin (*laudaverim laudaveris* ...) sau din viitorul indicativului latin (*laudavero*), forme pe care le găsim în textele rotacizante; ¹⁾ aflăm numai formele perifrastice formate din auxiliarul *aș*, *ai*, *ar*, *am*, *ați*, *ar* și din participiul verbului de conjugat: *ași vie* 16 v. 19; *ași rămâne* 16 v. 18.

Imperativul. Verbul *a sta* apare la imperativ sub forma mai apropiată de cea latină: *stă* (*stă pre loc Alexandre* 18 r. 2).

Din verbul latin *passare* s'a păstrat alături de pers. II sing.: *pasă* 37 r. 1 (păstrată și azi în unele expresii: *pas' de mai zi ceva*) și forma de pers. II plural: *păsați* 66 v. 6.

Verbul *îmblare* apare la imperativ sub forma *blăm* (*blăm de-mi arată*) 48 v. 34 <ambulemus, cu afereza primei silabe.

Imperativul negativ, corespunzător imperfectului subjonctivului latin, apare o singură dată: *nu mă uitareți* 73 v. 14.

Adverbe. Notăm numai adverbele cari apar sub mai multe forme sau ne înfățișează o formă mai veche sau deosebită de cea actuală: *acole*, *acolo*, *aclo*, *acmu*, *acum*, *aice*, *aița*, *așe*, *așa*, *atuncea*, *aimintre adevără* (adevărat), *deice*, *deița*, *de aița*, *decie*, *curundă* și *curândă*, *înderăt*, *înderet*, *îndărăt*, *nainte*—*înainte*, *nalt*—*înalt*, *napoi*—*înapoi*, *necaire*, *nemica*, *nemică*.

¹⁾ Cf. I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană*, p. CXCH, §. 103.

Derivarea

Prefixe In. Următoarele verbe apar fără prefixul «in»: *bătrâni* 12 r. 32 (dar și *îmbătrâneste* 12 v. 30), *griji*: nu te griji cu vii, ce te grijește cu mortii 50 25 *podobi* 66 v.; 51 v. 14; a se *tâmpla* 18 v. 10; *timpină* (=a se întocmai) 38 v. 24; 41 v. 6; 49 r. 4, 7, 9; *tocmi* (=a întocmi) 70 v. 72 r. v.; *veseli* (=a înveseli) 32 v. 40 r. 13; 41 v. 6; 51 v. 8; 52 r. 18. De asemeni substantivul *văliture*: și le puse *vălituri* în cap 30 v. 10.

Ne. Apar cu prefixul -ne următoarele adjective: *neharnici* 55 r. 5, *neputernic* 23 r. 5; *nevolnic* 11 v. 15; 34 v. 36.

Sufixe: *Čune*: *ertăčune* 25 v. 9.

— *ie*: *mărie* (mărire) 71 r. 10.

— *esc* plur. *ești*: adj. *creștinesc*; coconii *creștinești* 14 v. 29.

— *nic*: *prietnic* 29 r. 25 25 v. 9; *ticalnic* 4 r. 27; 11 v. 15; *nevolnic* 11 v. 15 35 r. 6.

— *ori*: *poftori* 11 r. 21.

— *ui*: (a tâlhui): *tâlhuesc* 64 r. 30 *tâlhuești* 63 v. 29; 64 r. 32.

SINTAXA

Declinarea. Genetivul este înlocuit în vreo câteva cazuri prin vechea construcție cu *de*. Codex Neagoeanus păstrează urme din această vechi construcție a genetivului: *îmblară împrejur de oste* 21 v. 18; *Machidoneni, viteji de lume* 71 v. 19; *vânzătorii de cetate* 74 r. 29; *casul de morte* 68 r. 26; *zioa de morte* 68 r. 29.

Dativul este foarte adesea înlocuit printr-o construcție cu *la*: *Alexandru scrisse carte la muma-sa... și la dascalul său* 27 r. 30; *darulă ce țamă tremes la împărăție ta* 42 v. 27; *n'am putut trimete carte la voi* 27 r. 34; *scrișu la marele împărat* 42 v. 20; *scrișu la dragul meu prietnic* 30 v. 15; *să închinare la Antioh* 48 r. 22.

Acusativul. Alături de construcțiile—obișnuite și azi—ale acusativilui cu prepoziție [*văzu pre Por* 51 r. 37; *luo pre Alexandru* 52 r. 19; *fi-mă-vei văzut scris pre un stalp* 49 v. 13.] sau fără prepoziție [*văzu un pește* 21 r. 11; *am trecut munți nalt* 27 r. 36; *aflat-am... omenii lui* 27 v. 3]; găsim unele cazuri în care acusativil e construit cu prepoziția *pre*, acolo unde limba literară de azi preferă construcția fără prepoziție: *văzu pre un*.

omă sălbatecă 1 v. 14; el sări și impresură pre muere 2 r. 19; Ducipalū luo cu gura pre calulū lu Porū 38 r. 16; el văzu pre cordelū 46 v. 33; năvăle să tae pre sol 54 v. 35; mușcă pre omeni 66 v. 5-6; să pârască muere pre bărbat 67 r. 14; cum mângâi pre om 22 v. 34.

Articolul. Găsim deseori cazuri în care substantivul și pronumele demonstrativ—după modelul construcției slavone—nu primesc articolul.

Astfel găsim exemple în care lipsește articolul proclitic (*un, o*): și implu păhar de vin 73 v. 34; și zise Alexandru să facă caică 4 v. 1; și făcu Alexandru galie mare 10 r. 29; și să vede copac naltū 17 v. 36; și zidi stălpū de piatră 18 v. 12; fugiră până la ochiian mare 43 r. 2; și văzuū copac naltū pre malul apei 46 v. 29. Noi avem cetatea noastră întru ostrov 41 v. 33; era o cetate întru dial naltū 45 r. 7.

Găsim alteori lipsa articolului enclitic de pe lângă subiect sau obiect: *tu te țini tinăr, iar zile să vor imputina și tu veri muri* 61 v. 26; *unde veri scăpa si tu și eu și mumă noastră dinainte silei lu Alexandru* 55 v. 8-9; *zio <va fi> ca časul* 44 v. 2; *iar voivozi ziseră* 3 v. 17; *iar bărbați lor lăcue la altă țară* 40 v. 19; *mă uciseră oameni salbateci* 49 r. 15; *iar solzi lui era ca aurul* 21 r. 17; *unele era albe, altele roșii, alte mohorite, verzi, alte pestrile* 10 v. 5; *și puse tabără acolo* 20 v. 9; 1 v. 11; 24 v. 32; *tu să tai pre solul lu Alexandru și pre cela ce-mi dede zile mie* 55 r. 1; *și luară zio bună* 68 r. 23; *noi simtemū de la țara grecască* 5 v. 20; *și cândū bate vântū, tot să trage însuși (elopotul) și cântă țare zio și nopte* 44 r. 19;

Invers, găsim prezența articolului enclitic, acolo unde limba de azi obicinuește construcția fără articol: *să-mi tremeli haraciul și oste pre anū* 41 r. 27; *[însă și: să-mi tremeli harac și oste pre anu* 42 r. 17]; *cum mângâi pre om și apoi tu-l bagi suptū pământū și bogatii și săracii* 22 v. 34-5; *și deca face coconul, mumă-sa ia-l ține* 15 r. 30; *să calci pământul svântū* 18 r. 3; *și elū sede în jițul de aurū* 11 v. 12; *200.000 de pedestrașii* 41 v. 4;

Articolul proclitic al formează uneori genetivul apozitiei în locul articolului enclitic: *Porū împărat al Indiei* 25 r. 1.

Apoziția. Numele comun, pus ca apozitie pe lângă un nume propriu (de cetate, râu, persoană etc). stă adesea în urma numelui propriu, (ca în limba latină), amândouă fiind nearticulate. *Porū plecă a fugi la Indie cetate* 34 v. 35; *și să duse Pôrū la Indie cetate* 35 r. 3; *și-l îngropară... la Indie cetate* 38 v. 28; *să mergi pre Fisonū apă* 18 r. 9; *să duseră la Alexandrie cetate* 76; *aduseră pre Candusalū craiu* 46 v. 26; *au muritū Eremie prorocū* 66 v. 35; *să scârbi pântru Eremie prorocū* 66 v. 1; dar întâlnim și construcția obicinuită în limba de azi: *să mergă pre apa Fisonului* 28 r. 11; *merse pre câmpii Sinarului* 57 r. 1; *muri în țara Ghersimului* 74 v.

Câte odată însă găsim și numele propriu pus în genetiv și uneori chiar înaintea numelui comun nearticulat: *ajus-am până la curțile Aracliei* 27 v. 2; *și ține Candusal țara Evagridului domnū* 45 v. 10; *și fugindū elū... prin țara Evagridului împărat* 46 r. 18; *loați osele Eremiei proroc* 67 r. 7.

Comparațiunea adjectivelor. La gradul comparativ, conjuncția de legătură între adjectiv și celălalt termen de comparație este de: *nu e nemica mai scumpu de cărturariul* 7 v. 17; *era mai lungū de toți omenii* 2 v. 5; *să vede copac naltū, mai naltū de toți copacii* 17 v. 36-7; *carne noastră este mai dulce de tote cărnile pre lume* 23 v. 16.

Pronumele personale. Pronumele personal de persoana II-a și a III-a e foarte des întrebuințat în mod expletiv, alături de subiectul exprimat: *iar domnele vostre de m'ați uritū, voi mă ucideți* 29 r. 29; *de ție voe să-ți rămâne ostrovul pustiniu și voi să periti toți, voi să eșiți să ne batemū* 42 r. 15-6; *de nu veri face tu așa, iar tu nici la Machidonie ta nu te veri stăvi* 25 v. 11.

Și deca face coconul, mumă-sa ia-l ține acolo 3 ani 15 r. 3; *și daca auzi Cleofila așa, ia-l închise pre Alicesandru în casă* 54 r. 25; *decie de... voiū perii, iară Por elū va fi împărat a totă lume* 30 r. 3.

Pozitiunea pronumelor atone. Formele atone de dativ și acuzativ se pun în limba de azi în urma verbului numai la particip, imperativ și optativ. În Codex Neogoeanus găsim foarte des formele atone la sfârșitul verbului și la modul indicativ: *Impărate, bate-mă bărbatul și mă suduește* 67 r. 12; *și pre mine mână mă la ține* 58 v. 6; *și de numele tău spuse-ne Araclie* 7 r. 11; *Alexandru sparse-i și cetate* 48 r. 18; *Alexandru sărută-i mână* 11 v. 18;

scosera-i epele din peștere 20 r. 1; și scose-i de ice pre Adam și pre Eva 13 v. 12; iară pre Por împărat puse-lu Alexandru în căruțul de aură 38 r. 20

În câteva cazuri găsim formele atone puse înaintea verbului la imperativ: *de m'ați urit, voi mă ucideți* 3 v. 15; 29 r. 29; *ce mă lasă pre mine cu oste me* 33 v. 23; iară *acmu sau te închină mie, sau eși să ne lovim* 36 r. 23-4; *veghe-te și te ferește* 70 r. 23.

În sfârșit, găsim pronumele aton în formele inversate ale viitorului, la mijlocul verbului, între infinitiv și ajutorul a voi: *Și ești-t-vorū nainte arhanghelii și spune-t-vorū totu lucrul tău* 15 v. 8; *cu aca nebunie a ta pierde-t-vei capul tău* 25 r. 5; *Dumnezăul tău Savaoth ajuta-ți-va fie* 37 r. 2.

Formele prescurtate de dativ și acusativ sunt întrebuințate în mod expletiv alături de formele întregi sau alături de complimentul drept ori nedrept: *Și scose-i de ica pre Adam și pre Eva* 13 v. 12; *și-i muncescu draci pre ei* 16 r. 14; *că-i este morte lui de mâna me* 37 r. 34; *cu aca nebunie a ta pierde-ți-vei capul tău* 25 r. 5.

Foarte des formele tonice ale pronumelui stau în locul formelor atone corespunzătoare. De cele mai multe ori formele tonice sunt întrebuințate singure, fără formele scurte corespunzătoare, cum se obicinuește în limba de azi, și anume când vrem să accentuăm persoana asupra căreia se resfrânge acțiunea: *ce așa zic eu fie* 25 v. 8; *și veni-voiu și spune-voi fie* 4 v. 4; iar *fie ieste dat să mergi aproape de ratu* 15 v. 6; *pasă Alexandre, că fie nu e dată să lăcuesti tu aiă* 16 v. 20; *căce nu este fie milă de Indienii tăi* 36 v. 20; *de va bate pre mine* 35 v. 12; *că ei spăământară pre noi* 30 r. 8.

Alteori lipsesc formele atone în cazuri în care apar în limba de astăzi: *și alese totu oameni buni și derepți și bagă în corabii* 6 r. 25; iară *pre tine voiu bate mai curândă* 26 r. 18; *și cum nu ajutară lu Darie așa nu vorū ajuta nice fie* 26 v. 23; *și alergară la Por împărat și spuseră de Alexandru* 24 v. 33; *și duseră la Alexandrie cetate* 76 r. și *băgară amân-doi* 76 r.

Pronumele reflexiv. Pe lângă cazurile foarte numeroase de de punerea pronumelui reflexiv—ca și în limba de azi—înaintea verbului, găsim și cazuri în care pronumele reflexiv, ca și formele atone ale pronumelui personal, este postpus: *Por împărat*

sculă-să și cu oștile lui 31 v. 26; *apropiără-să munții unul de altă* 43 v. 13; *pogorie-să șerpe mare* 46 v. 30.

De multe ori în formele inversate ale viitorului, reflexivul este așezat între infinitiv și ajutorul a voi: *munci-să-vor* [Dumnăzii elinești] *cu dracii* 16 r. 15; *cine va lua puțină, căi-să-va și cine va loa multă, căi-să-va* 20 r. 36; *scurta-să-vor* 44 v. 3.

Pronumele posesiv de pers. III-a e înlocuit uneori prin pronumele personal prescurtat: *iar împărătiasa lu Por împărat eși nainte-i* 38 v. 23; *să sculă Evagrid și eși nainte-i* 46 r. 20; și *eși <Cleofila> nainte-i și cu boerii ei* 51 v. 15.

Verbul «este» se află construit ca în l. latină cu dativul: *și ne este hrana acești pomi* 5 v. 15-16.

Verbul *a trebui* se construiește în unele împrejurări cu dativul: *împărate, trebuie Domnilor să-și vază moșiile lor* 67 v. 16.

Prepoziția A e întrebuințată: 1) în câteva expresii în care astăzi ne folosim de prepoziția în: *și-l găsi ținându-lă muma-sa în brațe și cu sabia golă a mână* 55 r. 2; *și-și ține sabie golă a mână* 54 r. 26. 2); în compunere cu prep. de (astăzi înlocuită cu din): *și luă sabia di-a mână* 55 r. 4.

De se găsește a) cu înțeles partitiv (azi: din): *și prinseră oștile de ace mulți* 22 v. 3; *ucise Alexandru de aceia; deca vede unul de ei cruntă* 2 v. 3; și *ucise Alexandru de aceia* 2 v. 5; *prinseră 100.000 de acee* 24 r. 23.

b) Servește pentru a exprima cauza: *acasta nu e de vina noastră, ce e de vina Turcilor tăi* 30 v. 7; *să perim de omeni sălbateci* 3 r. 9.

c) Pentru a exprima materialul din care e făcut ceva: *că de pământă sântă* 13 v. 10.

d) Pentru a exprima noțiunea de loc: *păreți de lăuntru totu poleiți cu aură* 39 r. 30; însă găsim și construcțiunea obicinuită azi: *sădi din lăuntru* 44 r. 17.

e) În cazuri în care limba de azi preferă prepoziția *cu*: *100.000 de cămile încărcate de bucate* 33 v. 17-8; *aduse 100.00 de catăre totu de galbini și de talere* 33 v. 18.

f) Pentru a exprima persoana sau lucrul despre care e vorba, în construcțiuni în care limba de azi preferă prepoziția *despre*: *eră scris de morte lu Alexandru* 22 r. 31; *să știm și noi de voi și de viața voastră* 28 r. 15.

Pentru *de*, formând genetivul sau întrebuintat în legătură cu comparativele, conf. mai sus.

In, ca prepoziție temporală, e întrebuintat ca și în limba latină, pentru a arăta durata, cu înțelesul de «timp de»: *și unde plânge glasulă lui să auză în trei zile cale* 9 r. 12; *în trei ani, anul va fi ca luna* 44 v. 1; *că în puțină vreme, fuiu pre pământu* 71 r. 15; *o mărie putredă... cum te arăți dulce în puțină vreme* 71 r. 10.

Aceeași funcțiune o are și **întru**: *îmblară în peștere într'o zi și într'o noapte* 20 r. 37; *am venit pre apă într'un anu* 6 r. 27; *să reseliră într'o zi* 52 r. 18; găsim însă și expresia obicinuită azi: *și unde zbiera, elu să auzie glasulă ei 5 zile* 9 v. 18. *și merse spre răsăritu 10 zile* 17 r. 30; *și merse 7 zile* 19 r. 20; *Alexandru merse de acole 6 zile* 19 v. 30 etc.

In, ca prepoziție locală, în expresii în care limba scrisă de azi obicinuește prepoziția *pe*: *să suiră în munte naltu* 57 r. 4; *să ne suimă în cel munte naltu* 57 r. 3.

De remarcat întrebuintarea prepoziției *în*, în expresia: *stātu în vorbă* 46 v. 26 [azi stātu de vorbă].

Pre arată direcția și înlocuește prepoziția *spre* din limba de azi; *au purces pre mare, pre răsărit* 6 r. 26 *pre raiu* 13 r. 7; *căuta pre apă* 46 v. 33; găsim însă și expresiile obicinuite azi: *mersa spre răsăritu* 17 r. 30; *căută spre raiu* 17 v. 34; *era 24 de limbi spre răsărit* 35 v. 8.

În multe cazuri, *pre* arată un raport de adversitate și îndeplinește funcțiunea pe care o îndeplinesc în limba de azi prepozițiile *contra* sau *împotriva*: *mânie lu Dumnezeu pre noi* 7 r. 9; *slobozi pre oameni sălbateci pre noi* 7 r. 7; *purceseră pre Alexandru* 32 v. 6; *de nu veți să mergeți pre Poru* 39 v. 1; *Alexandru merse la Mestridon pre fičorul Cleofilei, pre Candusal* 45 v. 16; găsim însă și construcția obicinuită azi: *merge Alexandru cu oștile asupra ei* 45 v. 14.

Ca prepoziție locală, *pre* înlocuește în unele cazuri prepoziția *în* sau *din*: *pre mijloculă casei cure izvor mic* 52 r. 23; *să nu mai iasă pre lume mirului* 43 v. 12; *carne noastră este mai dulce de tote cărnile pre lume* 23 v. 15-16; *multe bezaconii văzu făcându omenii* 6 r. 23.

Pre arată noțiunea de mod, îndeplinind funcțiunea pe care o îndeplinește în limba de azi prepoziția *dupe*, în expresia: *nici stătumă pre judecata loră* 6 v. 4.

Notăm în sfârșit întrebuintarea prepoziției *pre* în legătură cu substantivul «nume»: *pre nume Sith* 13 r. 6; *pre nume Talistrada* 40 v. 18; *pre nume Cleofile* 45 r. 8; *și ave 2 fidori pre nume Candusală și Dorif* 45 r. 9; în limba de azi e mai obicinuită construcția *anume* sau *cu numele*.

Pentru întrebuintarea lui *pre* cu acusativul vezi mai sus.

Spre are următoarele înțelesuri: 1. deasupra; *Domnul și Dumnezăulă tutorora Dumnezăilor cela ce să răpaușă spre herovim și spre serafimi* 43 r. 5, 6; găsim însă și construcția obicinuită azi: *pre ei te răpauși* 37 v. 5.

2 Arată scopul în construcții ca: *dederă... pre oste lu Alexandru spre rășboiu* 22 r. 25.

Despre e întrebuintat cu înțelesul lui *de pe*: *ii surpă gos despre cal* 38 r. 15; găsim însă și construcția de azi: *iară desupra, de pre capac* 46 v. 31.

Prespre îndeplinește funcțiunea pe care o îndeplinește în limba de azi «*peste*»: *și văzură un ostrovă prespre apă* 4 v. 28; *omul cărtularu este... dascal prespre tote lucrurile* 7 v. 19; *prespe noapte eșiră mulți raci* 8 v. 7; *împarată prespe toți împărății* 18 v. 14; 30 v. 14; *iar prespe noapte, eșiră niște fete despletite* 21 v. 17.

Coordonare și subordonare. Conjunțiile. — *Copulative.* Construcția frazei este în genere analitică. Expunerea faptelor este exprimată adesea prin propoziții principale legate între ele prin conjuncția *și*, conjuncție cu, care chiar începe de multe ori fraza: *Și sosiră la cetate și auzi Cleofila că-i vine sol mare de la Alexandru și să podobi bine și-s puse stema de aură în capu și eși nainte-i și cu boeri ei și să timpinără* 51 v. 12-15; *Și merse Levcaduș și împlu păhar de vin și băgă și otravă în păhar și-l beu Alexandru și să precepu și zise: o dragul meu, Filipe vraciul, eu băuiu vinu... și-mi răni trupul tot* 70 v. 34.

Toate părțile unei enumerații sunt legate între ele prin conjuncția *și*, ca în l. latină, pe când în limba scrisă de azi «*și*» leagă ultimele 2 părți ale enumerației: *Și zise Alexandru... să sue pre munte cu 10.000 de lei și cu pardosi și cu sampsonii și cu cotei* 24 r. 20-23; *și luară aură și pâne și vină* 10 v. 1; *iacătă că mergă 4 ape din raiu: Tigru și Efrath și Fison și Ghionă* 18 r. 8.

Adversative. Iară leagă 2 propoziții adversative: *tu te pro-*

tivești lu Dumnezeu, iar apoi nu te vei protivi unui omă de pre pământu.

Interesantă e întrebuințarea conjuncțiunei adversative *iar* la începutul propoziției principale, când aceasta este pusă în urma propoziției secundare, — întrebuințare neobicinuită în limba de azi. Astfel găsim conjuncția *iar* la începutul principalei, după o secundară: *condițională* de multe ori, însă cu o nuanță temporală uneori: (cazurile cele mai numeroase) *de nu m'arū fi de Machidoneni... iară eu ași rămâne aica* 16 v. 16; *și deca more muere, iar bărbatul nu să mai însoră* 15 r. 32; *Și deca văzumă mânia lu Dumnezău pre noi și nū putum lăcui acolo, iar noi amū fugitū de acolo* 7 r. 9-10; *Și așa ave nărav: deca vede unul de ei cruntū, iar ei lū apuca alți și-l mânca* 2 v. 2; *Și deca să apropiară de Indie, iar împărătiasa lu Porū împărăti Clitimistra eși nainte-i* 38 v. 21; *de nu m'arū fi de Machidoneni... iară eu ași rămâne aica* 16 v. 16; *Decie de mă va bate elū pre mine și voiū peri, iară Por elū va, fi împărăti a totă lume* 30 r. 2.

Uneori conjuncția *iar* se repetă și la începutul secundarei: *iar, de, vă e să nu periți, iară voi să-m tremeteți harăc* 42. r. 17. *iară de nu veți face așa, iar eu voiū veni la voi* 41 r. 27.

Condiționale. Găsim o singură dată conjuncția *să* <lat. *si*: *să amū peri toți cu tine, de tine nu nu ne vom împărți până la morte noastră* 3 v. 17.

Mai des întrebuințate sunt însă conjuncțiile: *de* și *dacă* cu multiplele sale forme: (*deca, diaca, daca, dacă*), pentru a lega propozițiuni condiționale sau temporale: *De m'ați urit, voi mă ucideți, macari de veți pute fi împărăti fără mine în lume* 3 v. 14-15; *iar mie așa mi să pare: de veți pierde pre Alixandru, nici voi nu veți mai vede Machidonie* 29 v. 33; *Dară nu socotiți voi că, de vomū bate pre Por, iară voi veți împărăti totă lume* 29 v. 36; *Iară lefantele, deca auziră sunetul clopotelorū, ele să spământară* 32 v. 8; *Iară Alexandru, deca văzu așa, elū dede și elū cu oștile lui, pren apă ca și Filon* 34 v. 32; *Iară Machidoneni diac' uziră acestū cuvântū, iară ziseră toți* 30 r. 4; *Alexandru daca auzi așa, el să mîlostivi pre ei* 23 r. 9.

LEXICUL.

În Codex Neagoeanus se găsesse o mulțime de cuvinte, dintre care unele, după ce au trăit în limba veacurilor trecute, au dispărut din circulație ori viețuiesc în agonie pe un colț restrâns al pământului românesc; altele silite să se adapteze la faze de cultură noi — și-au lărgit sau micșorat sfera, pierzând o parte din conținutul vechiu sau căpătând o accepțiune nouă.

Cele mai multe din cuvintele dispărute, din limba de azi, s'au strecurat cum eră și firesc, în textul nostru, din redacțiunea sârbească, care se află la baza redacțiunei românești. Din bogăția de cuvinte de origină latină, care circulau în vechea limbă românească și pe care le găsim în textele rotacizante, puține se găsesc în Codex Neagoeanus; în schimb apar câte-va cuvinte noi de origine ungurească, sâsească și — lucru interesant pentru istoria înrăuririlor streine asupra culturii românești — își fac apariția câteva cuvinte de origine turcească.

Cuvinte obscure. Emendari. În Cod. Neag. întâlnim câteva cuvinte a căror formă a fost astfel alterată, în cât pentru unele prototipul nu se poate clarifica, iar pentru altele abia se poate reconstitui cu ajutorul celorlalte manuscrise precum și cu al redacțiunilor bizantine, sârbești grecești și occidentale. Le înșirăm în ordine alfabetică:

Asmetitū; «și spoiră zidul» — pe care l-a ridicat Alexandru «ca să închidă între munți limbile păgâne — «cu *asmetitu* să nu-l poată arde nici focul». Aceeași formă *amestitū* ne-o dau mss: B72 D69 v. M96 v. Celelalte mss ne dau variantele: *afaestitū* B107 v. *chestos* I 90 v. *chintos* K 98 v. *achintos* F 119 r. *achitul* J 90 r. *aschitos* H 93 v.

Niciuna din aceste forme nu se găsește în dicționarele sârbești, paleoslave sau grecești. În redacțiunea neo-greacă găsim forma δ σιαχυθης (185). În redacțiunea sârbească a lui Novaković; асиникитъ, iar în notă varianta асакитъ; и замаза ихъ асиникитомъ (cartea III § 9 p. 110) și explică textul ca și ms. românesc: Асиникитъ же несть такова нестества, ни огнь него похватити может ни железо; redacțiunea lui Jagić în acelaș loc (p. 299) ne prezintă varianta исинитъ. Redacțiunile bizantine ne dau în acelaș loc ἀσικιτον cu varianta ἀσικητον (Ps call. III 29 și no 7, III 26 (cod, c).

Historia de preliis, recenzia J.2, ne dă forma: *asenthicum*. O redacțiune franceză în proză din sec. XIV ne dă următorul

pasaj: *les fist couvrir <les portes> d'esci/n/ticon, que ne peüssent estre brisées ne arses, car sa nature est telle qu'il brise le fer et consome tot et estaint le fu coume fait l'ève*.¹⁾

Miklosich în *Lexicon paleoslov. graeco-lat* p. 8 înregistrează cuvântul astfel: *асахитъ m. ἀσούχουτον* = materia quaedam unguento similis.²⁾

Formele românești trebuiesc deci emendate în *asachit*, precum ne arată și varianta cea mai apropiată: *aschistos*.

Asip. Și înțără într'altă casă; — era de lemnă čoplit, de lemnă ce să cheamă evsenița și *asip* și acele lemne nu le arde nici focul (52r.). Celelalte mss. ne dau următoarele forme: *săpat* J 96; *afpinisa*, *azipita* N 68 v. *azipita* N 68 v. *asepit* M 104 *asepită* C 76 v; *asăpit* I 67 v. *asipit* (ū) B 112 v. H 102. Textul publicat de Jagiĉ în *Starine III* p. 307 ne dă următorul pasaj corespunzător: и бие дѣлана од... дѣла аспитѣа (с. аспитѣа) и то дѣво огнем не горѣ. Redacțiunea lui Novakovici nu are pasajul corespunzător. *Historia de proeliis* recenzia J²: „constructus ex lignis asptis que nullomodo acceduntur ab igne”³⁾ Red. biz. Ps. Call. III 22: ἐξ ἀμιάντων (var. αἰμάτων) ζύλων, ἀπερ ἐστὶν ἀσηπτα καὶ ἀκαυστα ὑπὸ πυρὸς. Amiantul este o varietate de asbest. Cuvântul din care decurg coruptelele latină și slavonă este, precum se vede grec. ἀσηπτος — care nu putrezește. Forma aflată în prototipul mss. rom. este *asipit*.

Bulica. «Și înțără într'altă casă iarăși čoplită de lemne ce să cheamă *bulica* și *evimnisa* (52 v.).» *Bulica* e menționat sub această formă alături de *asip* și *evimisa* în mss. B. C. D. J. M. H. Variante în celelalte mss: *bulisca* F. *bolisca* K. I. Textul lui Jagiĉ (Star. III p. 307) ne dă forma *бунѣса* (с. бѣлика). Consensus varia-telor rom. din mss. F. I. K. cu forma din textul Jagiĉ *бѣлика* ne îndreptățește să presupunem că în prototipul românesc a trebuit să fie forma: *bulicsa*. Cuvântul *bulicsa* este însă necunoscut în limbile slave. *Historia de preliis* recenzia J³ ne oferă la capito-

¹⁾ Cf. A. Hilka, *Der altfranzösische Prosa — Alexanderroman nach der Berliner Bilderhandschrift. Halle, 1920 p. 141.*

²⁾ Cuvântul apare și în textul viziunei lui Macarie al Patarilor într'un pasaj despre Gog și Magog (probabil împrumutat din Alexandria). Cf. *Byzantinische Zeitschrift* IX p. 223.

³⁾ Cf. A. Hilka *op. cit.* p. 215.

lul respectiv o formă întrucâtva apropiată „*cubiculum constructum ex lignis ebenis et buxinis*”¹⁾. *Buxinus* = πύξινος, cîmșir.

Evimisa. Cf. pasajul citat mai sus: «... lemne ce să cheamă... *evimisa*». Variantele din celelalte mss sunt: *evsenica* B 112 v; *evsenic* K 105r; *evselica* D 74 r; *efsenic* F 123 r; *evfsinic* M 104; *evisca* J 96 r. *evsica* D 69 r. *evicmnic* H 102 r. *evasānica* I 67 v.

Textul lui Jagiĉ (*Starine III* p. 307) ne dă ca forme corespunzătoare *еванѣса* care este atestat în două locuri. Să fi fost această formă în prototipul versiunilor românești? Este cea mai probabilă. Tot aceasta pare a fi și prototipul formei *evsenica* cit. mai sus. În această formă avem, cred. a face cu un derivat corupt din grec. ἔβενο (= ebenul). *Hist. de preliis: ex lignis ebenis.*

Elementele latine. *Blām* formă de imperativ <*ambulemus*>; *cer-vice* <*cervicem: cure* <*currere*>; *e* <*et*>; *fericat* part. de la *fericare* <*felicare*>; *păsa* (întrebuințat numai la imperativ: *pasă, păsați* <*passare*>; *pesti*.

Elemente slavone. Cele mai multe elemente streine derivă, după cum am spus din originalul slavon. Dintre acestea unele s'au furișat în textul nostru tocmai din redacțiunea bizantină a romanului. Întrucât ele au pătruns în versiunea românească, prin intermediul redacțiunii sârbești, le trecem tot aci la rubrica elementelor slavone, notând însă în dreptul lor prototipul bizatin.

Înregistrăm mai întâiu câteva cuvinte care nu sunt încă menționate în dicționare (deși nu putem preciza pentru toate dacă pătrunseseră sau nu în circulația limbii) precum și altele pentru care propunem altă etimologie de cât cea dată:

Asachit <sl. асахитъ <grec. ἀσούχουτον. Cf. mai sus: cuvinte obscure.

Caruha. Și jucară voinici tineri un joc minunat ce să cheamă *caruha*. Red. sârbească: каруха. дѣв' на же зѣло есть и чюд'наа таи игра. (Cf. Novak. III, 26 p. 141).

Cordelū <корѣкоделъ. Cuvântul românesc poate fi însă și o formă conrpută dintr'un mai vechiu *corcodel* care apare sub această formă într'un Fiziolog din sec. X VIII-lea (cf. *Ion Creangă* IX p. 9).

Galia apare de mai multe ori în textul nostru (cf. indice) <галиа = tirimă. Erich Berneker în *Slavisches Etym. Wörterbuch* îl derivă din italianul *galea galia* și trimete pentru detalii la Kör-

¹⁾ A. Hilka *ibidem*.

ting *Lat. Rom. Wört.* Körting derivă cuvântul italian *galea* din lat. *cālārīa* (1724), care s'ar fi păstrat la început numai în domeniul italian, de unde s'a extins apoi în celelalte limbi romănice din apus. Meyer Lübke însă în *Romanisches Etym. Wört.* (3642; primind părerea că punctul de plecare și răspândire al formelor romănice este Italia, propune ca prototip al italianului *galea*, *galia*, bizantinul *galaia*. Prototipul formei românești *galie* este deci bizantinului *γαλαία*, care a pătruns la noi prin mijlocirea redacțiunii sârbești (cf. Novaković *op. cit.* II, 23 p. 82).

Mai târziu prin sec. XVII din italianul *galeone*, derivat din *galea*, a pătruns în română prin neogr. *γαλεών* o nouă formă *galion—galioane*. Această formă singură este menționată în Tiktin *Rum. Deut. Wörterbuch* p. 661 și în *Dicționarul Academiei*, II, fasc. III p. 217.

Lefantă f. (plur. *lefante*) apare de mai multe ori în text <sl. лефантъ.

Stratocamil <стратокамилъ, <gr. *στρατοκάμηλος*.

Piscanie. Cuvântul e menționat de Tiktin în *Rum. Deut. Wört.* p. 1174, sub forma *piscoae sf., p.—coi*, cu următoarele înțelesuri: 1 <an der Zarge des Mehlganges angebrachter hölzerner, spitz zulaufender Kanal, durch den das Mehl in den Beutel fällt: Mehlloch>. 2 «Pfeife der Orgel». Il derivă din *pisc* [înregistrat cu următoarele înțelesuri: 1. plisc 2. «Spitze»: pisc de deal 3. Schiff's schnabel: pisc de corabie 4 Gabelholz] «wegen der schnabelförmigen Gestalt». Este însă greu de explicat evoluția semantică, de la «Schnabel» la «Pfeife der Orgel». Tiktin citează chiar textul Alexandriei: «organele cu șapte sute de *piscoi*, unele groase, altele suptiri». Codex Neagoeanuș ne dă însă forma corectă: *pis-canie* care corespunde slavicii *пискание=sunet*.

§ Alte elemente interesante de origină slavă sunt: **adamantă** sau **adamată** pîiatră <адамантъ grec. *ἀδάμας*; **antraxa** sau **atraxă** pîiatră <анѣтракъсѣ sau антракса grec. *ἀνθραξ*; **cislă** <число **comis** <комисъ grec. *κόμης*; **cotei** <котели; **gușma(cușmă)** <γκούχμα **farij** <фариж; gr. *φάρης*¹⁾; arab. *faris*; **gadină** <гаднь bulg. *гадина* **fiară**; **hrabor** <храбръ; **mășcoe** <vsl. *мѣсокъ* alb *mušk*; **mir** <миръ; **organele** <органъ grec. *ὄργανον*; **paharnic** <пехарникъ; **plodi** <пло-

¹⁾ Cuvântul a pătruns și în latina medievală sub forma *farius* «equus arabi-cus generosus» Conf. Du Cange *Gloss. med. et inf. latinitatis*. Din al+faras >vechiul fr. *auferant* p. 207. Cf. și it. *alfiere*; span. port. *alferez* M. L. Et. W. 3199.

диги; **proclet** <проклять; **povodnic** <поводникъ; **stăvi** <ставити **stobor** <стоборъ; **tâmpene** <тѣмпанъ; grec *τύμπανον*; **văzni** <възнесе-ти; **vâznoșenie**; <възношение; t <e> **reiac** <sl. *терѣакъ* grec. *ῥηθηριακή*¹⁾ **zamfir** <самфиръ; grec. *σάμφειρος*.

Elemente ungurești și săsești. Sunt de menționat următoarele:

Socaci <ung. *szakács*=bucătar. Cuvântul se aude și azi în Ardeal.

Ferdele măsură de capacitate; în textul nostru: 4 *ferdele de măr-găritariu* <săsescul *fyrdel* (= germ. Viertel) cf. Borcea în G. Weigand's *Jahresbericht* X p. 186.—Cuvântul e întrebuințat și azi în Ardeal.

Elementele turcești din Cod. Neagoeanuș prezintă un interes deosebit din punctul de vedere al influențelor streine asupra culturii românești. Trebuie însă să observ că mai toate cuvintele de origină turcească din Alexandria sunt dintre acelea care pătrunseseră în limbile balcanice și în ungară și nu putem preciza dacă toate au fost introduse în textul românesc de-a dreptul din limba poporului, sau dacă nu cumva unele se aflau chiar în redacțiunea sârbească după care s'a făcut traducerea românească. Le notăm în ordine alfabetică împreună cu corespondentele sudslave și ungurești în variantele mai apropiate de formele rom.:

Bu(z)>dogan <turc. *bozdogan*, măciucă terminată în vârf cu cap de șoim; în rom. ghiogă ținuită. — Bulg. *buzdogan*; sârbă: *bozdogan* și *buzdovan*; polonă: *buzdygan*; ungară: *buzogány*.

Bidiviu <turc. arab. *bedewij* (beduin) — Mikl. *Türk El.* I. 13 cal de rasă. Sârbă: *bedevija*.

Caftan <turc. *kaftan* haină de onoare. — Bulgară, sârbă, rusă-ruteană, polonă: *kaftan*; **catâr** <turc. *Katyr*.

Caic <turc. *kayik* (kayuk)=barcă. Bulgară, sârbă: *kaik*.

Chintiș <turc. *kontos* (cf. Miklosich *Die Türkischen Elemente in den Südost und osteurop. Sprachen* I, 65) *nslov.* *kantuš sârbocr.* *bg kontoš, kûntoš, kontuș*. Cuvântul se află însă și în maghiară și Berneker în *Slav. Etym. Wört.* p. 559 admite ca o a doua sursă a cuvintelor corespunzătoare din limbile slave ung. *köntös* (= haină). Cuvântul e amintit și de Xenofon sub forma *κάνδος*=haină persană. (Cyr. 8, 3, 10). Forma rom. *chintiș* pare a derivă din ung. *köntös*.

Dușman <turc. *dușman* <pers. *dușman*; bulg., sârbă: *dušman*.

Hangeriu <turc. *hanjar, hanjer*; cf. sârb. *hândžar* (Berneker *op cit.* 384).

¹⁾ Eră cunoscut în lumea antică cf. *Dioscoride* 2, 96, p. 221. *Plutarch* II, 663 C. *Galen*. VI, 149 D, cf. E. A. *Sophocles Greek Lexicon*, 583; *Stephanus Thesaurus*, IV. 370.

Guğman de samur = căciulă domnească <turcescul *güğeman*.

Haraciu <turc. *haraç* = tribut; bulg., sârb, alb.: *harač* (arač); ung. *harács*.

Nacarade <turc. *nakara*; croată *nakarale* (Mikl. *Türk Elem.* II, 1); sârbească: *nakarada* (apud Popovici).

Olăcari <turc. *ulak* = curier; bulg. sârbă: *ulak*.

Pilure = elefanți <turc *fil*, împrumutat din arabicul *fil* = elefant. Cuvântul apare în limbile orientale sub 2 forme: 1) cu f inițial și 2) cu p inițial (cf. Radloff *Versuch eines Wörterbuches des Türk-Dialekte* III pp. 638, 1942 și Micklosich *op. cit.* I. p. 61). Araba, turca, curda au forma: *fil*; dialectul din Crimeia, turkestană, vechea ind. osset. au formele: *pilu*, *pil*, *pel*. În limba română forma *pilu* apare și în alte texte: «Anonymus Caransebesiensis» (*Tinerimea Română* I, 360), în Biblia din 1688, Dosofteiu, Viețile sfinților (cf. Tiktin *Rum. Deut. Wört.*, 1162), Isvodul lui Teodosie Dubău (*Buletinul comisiunii istorice* I, 97). Un Fisiolog rom. din sec. XVIII (*Ion Creangă* 1915, 300), după ce ne spune că «filul iaste gadină mare», adaogă: «oamenii cei proști îi zic pilu». În limbile sud-slavice cuvântul e menționat cu f inițial: bulgara *fil*, sârbo-croata *filj* (cf. Berneker *Slav. Etym. Wört.* 281 și Miklosich *Türk. El.* I, 61). Să fi pătruns cuvântul *pil* în limba română direct din crimeiană sau dintr'un dublet popular turc (cu p inițial) la sfârșitul sec. al XVI-lea, ori să se fi găsit în redacțiunea sârbească a romanului care se află la baza redacțiunii românești? De remarcă, este că în alte pasagii ale Alexandriei cuvântul e tradus prin *lefantă*, *lefante*. De altă parte turc. *fil* a pătruns de timpuriu și în limbile nord-germanice: vechea islandeză *fill*; daneza veche *fil*. (Conf. Berneker, *Slav. Etym. Wört.* p. 281).

Sampson <turc. *samsum* = câine de vânătoare. Sensul în română îl precizează Cantemir astfel (*Ist. ieroglif.* 19 și 316): «samsum cotei mare și foarte vârtos, carele pe urs biruește»; «în câmpi ogari, în stuhuri sampsoni» (cf. și Tiktin *Rum.-deutsch Wört.*; Șăineanu *Infl. orientală asupra limbei și cult. rom.* II. 312).

Samur <turc. *samur* din pers. *semmur*; bulgară, sârbă, rusă: *samur*.

Surlă <turc *sūrna* = fluer de sărbătoare; în română: fluer militar cu sunet ascuțit. Vechea sârbească: *surna* (cf. Miklosich *Die Türch. Elem.* I, 59); sârbă, bulg.: *surlă*. Românii au împrumutat

cuvântul probabil de la Sârbi sau Bulgari, căci prototipul turcesc se îndepărtează de forma românească.

Tepsie <turc *tépsi*, tavă mare de prăjituri; taler. Bulgară: *tepsija*; sârbă: *tepsija* sau *tevsija*; ungară: *tepsi*.

Semasiologie.

Următoarele cuvinte apar în Cod. Neag. cu un alt înțeles de cât. cel obișnuit azi:

A se aduna = a se întâlni; a împreună (să se adune munții); *a devăr* = adevărat; *aprod* = paj, curtean; *beli* = a jupui; *bezaconie* = nelegiuire; *blajen* = fericit; *carte* = scrisoare; *a căută* = a privi; *ciudă* = minune; *clăti* cu capul = a da din cap; *cocon* = fiu; *cornuri* de cetate = colțuri de cetate; *crunt* = plin de sânge; *dulce* = bun; *dul-đață* = bunătațe; *fântână* = isvor; *fericat* = fericit; *împărți* = a despărți; *implea* = a împlini; *județ* = judecata (din urmă); *limbi* = neamuri, popoare; *lume* ochilor = lumina ochilor; *a mână* = a trimete; *mândru* = înțelept; *mărie* = trufie; *mohorit* = roșu închis; *moșie* = ară; *moș* = strămoș; *muncă* = chin; *munci* = chinui; *muncitori* = chinuitori; *neharnici* = nerecunoscători¹⁾; *nevolnic* = nenorocit²⁾; *obraz* = chip; *obraz* (vărsat pe un stâlp) = mască de împărat turnată pe o coloană; *pomană* = amintire; *răpăusa* = odihnă; *scârbă* = mahnire; *scârbi* = mahnii, întristă; *silă* = putere; *silnici* = a se întări; *a sparge* = a împrăști, nimici, euceri; *stol* = ceată de soldați; *stâlp* = coloană, statuă; *tocmi* = a orându; a-și vărsa (obrazul pe un stâlp) = a-și pune masca pe o coloană; *voinic* = soldat; *voivod* = conducător de oaste; *vraciu* = doctor; *zminti* = a turbura.

¹⁾ *Anom. Caranseb.*: neharnik = ingratus T. Rm. I 355.

²⁾ *Anom. Caranseb.*: nevolnik = miser *ibid.* 356.

LOCALIZAREA.

În lucrarea mea anterioară asupra Alexandriei, amintită mai sus, am susținut că textul din Codex Neagoeanus este o copie de pe un manuscris anterior. În această părere, mă întemeiam pe analiza corecturilor din textul lui C. N. care indică mai degrabă psihologia unui copist, decât a unui traducător; pe unele acune, pe care copistul, din distracție, le-a lăsat neîntregite; pe omisiunea unor episoade și incidente care se regăsesc însă în alte texte ce fac parte din aceeași familie de mss ca și Codex Neagoeanus și care episoade și incidente făceau parte din prototipul pierdut; pe unele prefaceri de text în Codex Neagoeanus, ca bunioară traducerea în limba română a rugăciunii lui Alexandru către Dumnezeu din episodul limbilor păgâne¹ pe când alte mss. din familia A₁ și A₂ ne arată că, în arhetip, această rugăciune se află redată în limba slavonă.

Convingerea, că Alexandria din Codex Neagoeanus este o copie de pe un ms. mai vechiu, mi-o întăreau și neconsecvențele fonetice ale textului. Într-adevăr, după cum am văzut și în capitolele precedente, în ms. nostru găsim două straturi de limbă: *a* aton păstrat (calarași); *a* aton trecut la *ă* (călărași); *e* aton păstrat (venit-am, galbene); *e* aton trecut la *i*: (vinit-am, galbine); *ea* final păstrat (zicea); *ea* final redus la *e* (zice); *oa* (rezultat din o...a, e) păstrat clar (poartă); *oa* redus la *o* (porta); *j* pronunțat ca *ž* (jos); *j* pronunțat ca *g* (gos); *n* înainte de *i* în hiat păstrat (pustine, secriniu); *n* înainte de *i* în hiat căzut (pustie); *z* păstrat și redat prin *z*; *z* redat prin *s* (au dzi).

Acest dublu fontism al textului îmi impunea convingerea că copia este scrisă în altă regiune dialectală de cât aceia în care s'a făcut traducerea: «manuscrisul, tradus într-o regiune cu

anume caractere dialectale, avea la început o înfățișare uniformă sub raportul graiului. Trecând însă din sat în sat, textul a pătruns cu vremea într-o regiune cu caractere dialectale deosebite. Aci cărturarii, cari și-au trecut din mână în mână copia, au introdus în cuprinsul manuscrisului lor forme dialectale din graiul lor».

Vom ciuta să reluăm în rândurile următoare această problemă și vom încerca mai întâi să precizăm satul Sâmpetru în care s'a copiat Codex Neagoeanus, căci în Ardeal, sunt mai multe sate cu numele Sâmpetru.

Sate cu numele Sâmpetru în Ardeal. *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Transilvania. Banat, Crișana și Maramurăș*, întocmit de Silvestru Moldovan și Nicolae Togan (ed. II Sibiu, 1918), p. 157, înregistrează următoarele sate:

1. *Sâmpetru*, Szentpéter, Petersberg, Mons Sancti Petri, comună mare, jud. Brașov, pl. de jos, loc.: 2197; rom. 817; ceilalți germ. și ung.; par. gr.-or. (Sibiu).

2. *Sâmpetru*, Uzdiszentpéter, jud. Cojocna, pl. Sârmașul-mare, loc.: 1326, rom. 1071; ceilalți ung. și ovr.; par. gr.-cat. (Blaj).

3. *Sâmpetru*, Szentpéterfalva, jud. Hunedoara, pl. Hațeg, loc.: 545; rom. 536; par. gr.-or. (Sibiu).

4. *Sâmpetru*, Szentpéter, comună mare, jud. Torontal, pl. Periamos, loc.: 2869; rom. 217, ceilalți sârbi, germ. și ung.; filie a par. gr.-cat. Igrış (Lugoj).

5. *Sâmpetru-german*, Németszentpéter, comună mare, județul Timiș, pl. Aradul-nou, loc. 2081; rom. 121; ceilalți germ. ung. sârbi și ovr.; filie a paroh. gr.-or. Secusegiu.

6. *Fizeș-Sâmpetru*, Füzeszentpéter jud. Solnoc-Dăbăca, pl. Ciachi-Gârbou; loc.: 1096 dintre care Rom. 1034 par. gr.-or. (750).

Știri istorice asupra satelor. Spre a afla în care din aceste sate cu numele Sâmpetru a trăit și a copiat ms. Alexandriei Popa Ion Românul trebuie întâi să ne folosim de luminile pe care ni le dă istoria și să precizăm care dintre ele sunt menționate la începutul sec. XVII-lea și care aveau la acea dată biserică. Cercetările întreprinse în această direcție au găsit menționate pentru timpurile vechi următoarele sate:

1. *Sâmpietru* din județul Cojocna este cunoscut documentar

¹ Vezi mai sus p. 19.

încă din 1305, sub numele de «*Terra Ozd Scentpeter*». La 1332-7 se amintește un protopopiat de Ozd sau Oza ¹⁾.

În apropierea de satul Fizeș-Sâmpetru se află mănăstirea *Strâmba-Fizeșului*, întemeiată pe la anul 1470, «vestită prin averea ei mai mare de cât a celor mai multe mănăstiri românești, prin statornicia în credință a călugărilor ei... prin școalele pe care le-a întreținut între zidurile ei» ²⁾.

2. Sâmpietru din județul Hunedoara *plasa Hațegului* este amintit documentele ungurești, sub numele de Szent-Péterfalva încă din 1447. La 1453 este menționat printre localitățile ce aparțineau Devei. ³⁾

3. Sâmpetru, de lângă Brașov, amintit documentar în 1422, 4 Iunie, când este scutit de cenșul regal, împreună cu Brașov și câteva sate învecinate, de oarece fuseseră jefuite de Turci în 1421. ⁴⁾

Informațiile noastre nu sunt însă complete; dar chiar dacă nu am găsi atestate documentar celelalte sate cu numele Sâmpetru la începutul sec. al XVII-lea, totuși nu se poate deduce de aci inexistența lor.

Satul Sâmpetru de lângă Brașov, care astăzi are un însemnat contingent de populație românească, este pomenit la 1790 cu o populație de 1610. Sași și numai 315 Români. ⁵⁾

A doua latură a problemei—precizarea satelor cu numele Sâmpetru, care aveau biserică în sec. XVII—XVIII ne-a condus până acum la următoarele rezultate. Conscriptiunea parohiilor românești întocmită de episcopul Ioan Inocenție Klein la 1733, ⁶⁾ menționează ca având biserică următoarele sate Sâmpetru:

1. Sâmpetru din «arhidiaconatus Nylvaniensis» (cel din jud. Solnoc-Dobâca): domus parochialis. 1, templa 1: «incolae 30»; 1 preot «Onja»

¹⁾ Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, Budapest, V, 1913 p. 411.

²⁾ Augustin Bunea: *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novăcovi* Blaș, 1902, pp. 342-4.

³⁾ Csánki Dezső *op. cit.*, V, p. 138. Altă informație din 1553 în *Quellen zur geschichte der stadt Kronstadt*, III p. 467.

⁴⁾ Xurmuzachi *Doc* p. 11 nr. XII și XV p. 12 nr. XV.

⁵⁾ Georg Müller; *Die ursprüngliche Rechtslage der Rumänen in Siebenbürger Sachsenlande*. Hermannstadt 1912, p. 121.

⁶⁾ Publicată de Dr. Augustin Bunea în *Episcopul Ioan Inocențiu Klein* pp. 305-414. Lipsesc parohiile din jurul Brașovului, care la această dată erau alipite episcopiei din Valahia Mică, anexată Austriei.

2. Sâmpetru din «arhidiaconatus Rocsiensis (în Murăș Turda) localitate mixtă cu 2 preoți, 2 case parohiale, 1 biserică și 33 «incolae».

3. Sâmpetru din «arhidiaconatus Gradistiensis» (Hunedoara) e menționat ca *locus valachicus*, cu o biserică, fără preot și cu 32 «incolae».

«Șematizmele» clerului din Ardeal nu ne dau date mai bogate. E de remarcat numai știrea că Uzdi-Szt-Péter, care e o parohie veche, «are biserică de lemn din 1711 în onoarea sf. Nicolae», dar nu ni se spune dacă înainte de 1711 satul nu ar avut altă biserică tot de lemn ¹⁾.

Stratul de limbă al copistului. În legătură cu datele istorice obținute mai sus, să vedem ce putem deduce din interpretarea filologică a textului. Notele strecurate de copist în cuprinsul ms. și reproduse de noi mai sus (p. 32) se caracterizează prin următoarele particularități:

E rezultat din ie după z trecut la ä: *Dumnezău*; e aton pro-tonic trecut la i: *veniți, moșteniți* (pintru <pentru, întrebuințat ca aton în frază); e aton final păstrat: *bine, o să scrie, carte; ea* (din e....a) redus la a după č *ačasta*; după m: *togmală*; după t: *cetască*; însă *soco-tiască*; u final după i transcris prin io: *sfârșio crăio*; în celelalte cazuri prin i: *județ, greșit, învricatul*; oa (din o....a, e) păstrat clar: *mângănoasă, toată, domneavaoastră*; o aton păstrat în: *Dom-neavoastră*; hiatul ea final redus la e în; voe tatălui, pre totă fire, moștiniți împărăție, ce este împărăție cestii lumi; hiatul ioa redus la a în *zua*; n urmat de i în hiat păstrat: *mângănoasă*; labialele intacte: *fire, bine, viniți*; j păstrat: *județu* (de două ori); z intact: *zile, ziceți, zua*; articolul pentru genitiv singular fem. *iei: lumiei*; articolul proclitic de genet. și dativ al numelor proprii *lu*: în zilele *lu* Betlian Gabor; forma de perfect simplu: *scriș*.

Sâmpietru din Țara Hațegului. Concomitența tuturor acestor particularități (în special e aton pro-tonic > i; ea final > e; n înainte de ȝ păstrat; j și z pronunțat clar) caracterizează și azi limba vorbită în satele din Țara Hațegului, între care se află și Sâmpietru ²⁾.

¹⁾ Șematismul veneratului cler al Arhidiecezei Mitropolitane greco-catolice de Alba Iulia și Făgăraș pe 1906, Blaș, p. 222.

²⁾ Regiunea Brașovului se caracterizează prin următoarele particularități: e aton păstrat; ea final păstrat; n ante ȝ căzut (cf. I. A. Candrea, Ov. Den-susianu, Th. Sperantia *Gratul nostru*, II, Buc. 1908: textele dela pp. 83-92

Aşa dar particularităţile de limbă din notele copistului ne îndreptăţesc a fixa, cu oarecare probabilitate ¹⁾, ca regiune în care s'a făcut copia, Sâmpietru din ţara Haţegului ²⁾, care, precum văzurăm mai sus, este atestat în 1730 ca având o biserică şi care apare în documentele ungureşti ca sat românesc încă din 1473. Satul este aşezat la câţiva kilometri spre sud de Haţeg, pe un afluent al Streiului care se varsă în Jiu.

Haţegul, poate reşedinţa lui Litovoi pe la 1247, era în timpurile acestea un important centru comercial, aşezat la întretăierea drumurilor ce veniau pe o parte dinspre Sibiu iar de altă parte din Oltenia, pe valea Jiului ³⁾. Haţegul în care s'a păstrat până în sec. XVI bogată nobilime românească ⁴⁾, care scria slavoneşte, avea legături şi cu Moldova. În 1435, Căndea Laţco, Părcălab de Haţeg, suportă cheltuielile pentru Evanghelia scrisă în mănăstirea Neamţu de Gavril, fiul lui Uric ⁵⁾, o podoabă de artă şi legătorie veche. Ceva mai la Nord se află Orăştia, care în a doua jumătate a sec. XVI-lea era un adevărat centru de cultură, aci s'au adunat cărturarii cari au tipărit Palia. În apropiere de Sâmpietru se află vestita mănăstire a Prislopului, ctitoria lui Nicodim, întemeietorul mănăstirilor Cozia şi Vodiţa din Muntenia, mănăstire restaurată în prima jumătate a sec. al XVI-lea, de către Domniţa Zamfira, fca lui

Weigand *Iahresbericht* VIII). Judeţul Solnóc-Dobâca cade în regiunea care se caracterizează prin următoarele particularităţi distincte de notele copistului nostru: *n* înainte de *i* căzut; *i* după *t, z, s, s' > i*; *oa* (din *o...a, e*) $\rightarrow$ *e*; *j* pronunţat ca *ĵ* (ĵos) şi *z* ca *dz* (după informaţiunile obţinute prin bunăvoinţa d-lui N. Bănescu de la d-l N. Drăganu, profesori la Universitatea din Cluj). Aceleaşi part. se pare că se întind şi în Cojona. Pentru graiul din regiunile învecinate Cf. şi V. Onişor. *Doine şi strigături din Ardeal* Iaşi, Colecţiunea Şaraga (înfăţişează graiul din Năsăud-Zagra); Miron Pompiliu, *Graiul din Biharea, Convorbiri*; *Literare* XX p. 1000; Weigand *Iahresbericht* VI, *Samosch und Theis Dialekte*; Weigand *Linguistischer Atlas des Dacorom. Sprachgebietes* hărţile 27, 32, 53, 55, 56. *z > dz* şi *j > ĵ* caracteriză graiul din Bihor, regiunea Tinăudului pe la 1682. Cf. G. Giuglea în *Daco-Romania*, p. 358.

¹⁾ Zic cu oarecare probabilitate, căci graniţele, care delimitează azi a-nume particularităţi lingvistice, nu coincid întocmai cu cele din trecut. Cf. Sextil Puşcariu, *Daco-Romania*, p. 386.

²⁾ Sextil Puşcariu *Istoria literaturii române*. I, 77.

³⁾ Ştefan Meteş, *Relaţiunile comerciale ale Terii-Româneşti cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*. Sighişoara, 1921 pp. 48-9.

⁴⁾ N. Iorga *Sate şi preoţi din Ardeal* p. 164-6.

⁵⁾ N. Iorga *Mănăstirea Nemţului*. Vălenii de munte, 1912 pp. 8 şi 10.

Moise Vodă, care se stabilise în Ardeal, după tăierea tatălui său în lupta de la Viişoara ¹⁾.

Dacă admitem că satul în care s'a copiat Codex Neagoeanus este Sâmpietru din ţara Haţegului, atunci trebuie să considerăm, ca făcând parte din stratul de limbă al copistului, toate particularităţile fonetice ale textului, care caracterizează azi graiul din acest ținut, mai ales când aceste particularităţi sunt confirmate în chip documentar şi pentru timpuri mai vechi. Astfel sunt:

- 1) *E* precedat de *z > ă*: *Dumnezău*.
- 2) *E*... precedat *ş > ę* *şerpe*.
- 3) *E + n > in*: *tinăr*.
- 4) *Ea* rezultat din *e...a* după *s > a*: *sara*.
- 5) Rămăşiţele de păstrare lui *i* după *r*;
- 6) *Ea* după *tr > a*: *traba*.
- 7) *Ă* protonic pronunţat astfel în cât «abia se distinge de *a*».
- 8) *E* aton, după grupul consonantic *tr*, trece la *ă*: *trăbui*.
- 9) Trecerea *sporadică* a lui *e* aton la *i*.
- 10) *I* apare ca *e* în: *memunate*.
- 11) *I* devenit *î* după *ş, t, z, z*; iar uneori chiar dispărut din pronunţare.
- 12) *U* păstrat în *uspătă*.
- 13) *Ea* final redus la *ę* sau păstrat.
- 14) Hiatal *uă* redus la *o* în verbul *a lua*: *loa*.
- 15) Asimilaţia *e-i > i*, în: *tri* şi *u-i > i* în: *sisioară*.
- 16) Disimilaţia neefectuată în: *beserecă*.
- 17) Dentalefe iotacisate.
- 18) *L, n* urmaşi de *e, i* muişti (*l', n'*): *petrilă, niagră*;
- 19) Grupul consonantic *nd* redus la *n'*: *une*;
- 20) Terminaţiunea substantivelor feminine la plural—*e trecută* la *ă* dupe *t* şi *r*: *braţă, isvoară, cară*.
- 21) Adjectivul posesiv *lui* întrebuinţat adesea în locul posesivului său.
- 22) ...Forma posesivală: *seu*.
- 23) Numerales: *doo, trii*.
- 24) Imperfectul indicativului fără *u*.

¹⁾ N. Iorga *Istoria bisericii româneşti* Vălenii de Munte, 1908, I, p. 139 şi *Ist. Rom. din Ardeal şi Ungaria* I, 155.

25) Condiționalul construit cu *vrea* se aude și azi în Densuș, Ștef Totești, Meșor.

26) Formele de imperativ—cu *reț* la persoana doua plural, după negațiune.

27) Formele verbale: cură: loa, minc.¹⁾

Regiunea Prototipului. De unde venia arhetipul copiei făcută în satul *Sâmpietru la 1620*? Descifrarea regiunii în care s'a tradus Alexandria, din celelalte particularități linguistice ale textului nostru, este mult mai grea și mai puțin sigură. Fonetisme ca: *Policarpuș*,¹⁾ *Meleuș*, *Levcaduș*, *Vreonuș*²⁾, *Scamandruș*, *Potolomeiu* nu ne pot da nici un indiciu, fiindcă, după cum am arătat mai sus (p. 9-13³⁾, ele sunt ale originalului sârbesc. Unele particularități fonetice ca *pâine* ne-ar duce spre Țara Românească, dar în secolul al XVI-lea această formă coexistă alături de *pâne* în ținutul Hunedoarei, căci o găsim în *Palia dela Orăștie*⁴⁾. Lucrul nu trebuie să ne surprindă, dacă ne gândim că până în sec. XV Amlașul, Făgărașul și Hațegul au fost în depedință de țara Românească: și că multă vreme Hațegul a fost în legături cu ținuturile oltenesti de pe Jii. În asemenea împrejurări forme ale graiului muntean s'au putut întinde în țara Hațegului, unde se încrucișau cu particularități venite din Banat și din regiunea Mureșului. Forme ca *iacătă* considerate ca moldovenism se găsesc menționate și în Anonymus, Caransebesiensis.

Alte particularități fonetice ca bunoară: reducerea diftongului *oa* la *o*; puținele forme în care *j* este transcris prin *u* (*gi*) (*gos*, *gudet*) iar *z* prin *s* (*dz*: audzi) ne-ar face să bănuim că regiunea din care venia originalul era o localitate mai nordică, spre Orăștie, sau Banatul. În *Palia de la Orăștie* în textele Măhăcene și

¹⁾ Cf. Ovid. Densusianu, *Graiul din țara Hațegului*, București Sococ 1915, pp. 20 § 8, 9; p. 21 § 12, 14; p. 22 § 19; 23 § 25, 26; p. 24 § 34; p. 25 § 39, 40, 42, 45; p. 26 § 52, 55, 56; p. 27 § 59; p. 28 § 60, 65; p. 32 § 68; 34 § 71; p. 35 § 72; p. 38 § 81; p. 40 § 92; p. 45 § 104; p. 46 § 105, 106, 107; p. 49 § 116; p. 50 § 121, 122, 124. Pentru texte mai vechi Dr. Radu Istoria *vicariatului greco-catolic al Hațegului* Lugoj 1913.

²⁾ Pentru *Vreonuș* vide Novak. cartea III § 27.

³⁾ V. Bogrea *Daco-Romania* I, 456,

⁴⁾ Ovid Densusianu *Hist. de la langue roum.* II, 1. Tot în *Palia* găsim forme cu un fonetism mai înaintat: *trimile*, *beserecă*, *inimă* alături de formele mai arhaice *tremete*, *băserecă*, *inemă*.

în cele bogomilice întâlnim pentru cazurile de mai sus un dublu fonetism: *z* și *dz*, *j* și *ġ* (predomină cele cu *ġ*), *o* și *oa*.¹⁾ La o localizare în Ardeal ne-ar conduce și elementele lexicale de origine sâsească sau ungară: *socaciu* și *ferdelă*. Aceste elemente sunt cunoscute aproape în tot Ardealul. Primul se întâlnește și în toponomie: *Socaciu* în jud. Sălaciul pl. Tașnad; și în onomastică *Avram Socaciu*.²⁾ *Ferdelă* e un cuvânt care apare în documentele din Hațeg³⁾ și care a pătruns și în colindele ardeleni⁴⁾. Dar nu este exclusă posibilitatea ca, aceste cuvinte să fi fost cunoscute în timpuri mai vechi și în Principate⁵⁾.

O interpolare foarte veche care se găsește în mai toate mss. chiar în cele din Muntenia și Moldova adăogă după expediția lui Alexandru în țara leșească următoarele:—«prin țara Acrâm tatar ce să cheamă—și pune în primul rând «*Ardealu* după care apoi urmează «și Moldova și Țara Românească⁶⁾ În sfârșit credem că tălmăcirea numelui slav *ЛАНЦАТЪРА*—trecut probabil prin formele corupte *ВРАНЦАТЪРА*—*ФРАНЦАТЪРА*⁷⁾ cu *Frant* formă ce se găsește în toate mss. indică mai de grabă un mediu românesc ardelean de cât muntean sau moldovean.

Elementele turcești și noțiunile culturale din Alexandria. Impotriva localizării în Ardeal a prototipului Alexandriei s'au adus următoarele obiecțiuni: 1) prezența elementelor turcești; 2) noțiunile culturale.

Nu este însă exclus ca o parte din elementele turcești și noțiunile culturale să se fi aflat în originalul slav după care s'a tradus textul românesc, mai ales că acel original dată dintr'o

¹⁾ Dr. Radu Ist. *vi. gr. cat. al Hațeg*, pp. 203, 205, 206.

²⁾ Cf. Ov. Densusianu *Hist. de la langue roum.* p. 48 § 6; § 36; o pentru *oa* apare și în documentele muntene. Cf. documentul lui Neacșu din Câmpulung (1520) în I. Bianu și N. Cartoian *Pagini de veche scriere românească* p. 20.

³⁾ Dr. Radu Ist. *vi. gr. cat. al Hațeg*.

⁴⁾ Viciu *Colinde din Ardeal* p. 405.

⁵⁾ *Ferdelă* cunoscut în regiunea Bârladului (comunicat de d-l Fr. Chiriac

⁶⁾ V. mai sus p. 23.

⁷⁾ Despre Lanțatura—Ion Asan cf. Bogrea *Revista Istorică*. VI (1920) p. 182-3 Adăogăm că în Alexandria sârbească publicată de Novaković și Jagić expediția lui Alexandru are loc împotriva *Cumanilor*, nu a Tătarilor cum ne povestesc redacțiunile noastre.

epocă destul de târzie (secol XV-lea sau chiar al XVI-lea ¹⁾. De altă parte credem că concluziunile d-lui Șăineanu ²⁾ în ce privește influența orientală asupra graiului din Ardeal și Banat sunt unilaterale. Publicațiunile de texte poporane ne scot din ce în ce la iveală un important contingent de elemente turcești ³⁾, unele chiar necunoscute în vechiul regat și — ceea ce este interesant — elementele turcești se găsesc chiar în onomastică și toponimie.

Ibrahim, Pașa, Socol, Turcu, Hațduc, Catăra, Duda, Cobanu, Păpuc, Budălău (poreclă de copil), *Duduia, Para*, ⁴⁾ *Baş Hamz, Tohan (Tohăneanu), Mirza, Sultan, Burlac* (nume de câini); ⁵⁾ nume de localități: *Surduc*, ⁶⁾ etc.

Aceste elemente turcești au pătruns în Ardeal din Principate.

¹⁾ Se știe că Alexandria a circulat la noi și în redacțiuni slavone. Cel mai vechiu ms. e din 1562, scris în mănăstirea Neamțului, din porunca Mitropolitului Grigore al Sucevei. Cf. *Starine* V, p. 23.

²⁾ *Inf. orientală asupra l. române* I, p. XXIX și urm.

³⁾ Iată câteva din Țara Hațegului (Ovid. Dens. *Gr. din Ț. Hațeg*): *cazau* pag. 104, *susai* 132, *baş* 142, *șigareși* 155, *bumbac* 159, *haiduc* 160, *tuipăn* 167, *hărămbașă* 174, *paloș* 184, 188, *kioară* 191, *dužmani* 199, *sobă* 199, *ortaci* 219, *čobanie* 225, *butușină* 311, *divan*, *divănesc* 316, *humbar* (hambar) 320, *mendzel* (menghenea) 324, *ocă* 326, *vătav* 329; *căpșea*, *zăgărea* 61; din comitatului Hunedoara (I. Popovici, *Rum. Dialekte*): *măimăncă* (turc. maymun; din comitatul Brașovului (I. A. Candrea *Ov. Dens. Th. Sp. Graiul nostru* II): *bazma* p. p. 85 *anterie* 88 *lalea* 85 *cișmea* 85 *ciomag* 85 *uluce* 88 *tiriplic* 85 *dulamă* 89 *sapciu* 85; din valea Oltului (Sextil Pușcariu, *Dialekt des ob'eren Olthales* in Weigand *lahres* V): *mormazu*, *vîzûr* (ind. ciobănaș 180 nr *papuși* 186 nr 21; din preajma Blăjului (Viciu *colinde* indice *cașton*, *chichie* (tîhie), *năframe*, *mărzac*, *paloșă*, *suman*: din Maramureș (T. Bud.: *Poezii pop.* ed. Acad. ind.): *canapeiu*, *haiduc*, *părușă* (dim. din pară), *vătaf* (baci la stîpă); din Țara Oașului (I. A. Candrea *Graiul din Țara Oașului* indice: *buzduhă mormăndău*, *plătangină*, *năframăp sucnă*, din comitatul Năsăudului) Onișor *Doine măgheran*, *năframă*.

Interesantă este evoluția semantică a cuvintelor turcești în unele ținuturi: *mărzac* înseamnă: cel ce poartă sacul cu colaci după colindătorii cu turca; *vătaf*=conducătorul colindătorilor (Viciu *Colinde*); *sătiri* la Vereșmurt: „a sili strigând diverse versuri înțepătoare” la horă. A. Viciu *Glosar de cuvinte*, indice); *haiduc* în Maramureș=jeandarmi polițai.

⁴⁾ Josef Popovici, *Rum. Dialekte I. Die Dialekte der Munten und Pădureni*... Halle 1905 pp. 31-60.

⁵⁾ Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului* pp. 72-84

⁶⁾ Moldovan și Togan *Dicționar*.

din limba ungară și într-o bună parte din Banatul vecin. D-l. profesor I. A. Candrea, care se ocupă de 10 ani cu studiul acestei interesante regiuni dialectale a binevoit să ne comunice următoarele: «In nici o regiune a țării mai mult de cât în Oltenia și Banat influența turcească sub toate raporturile, în special culturale, nu a fost mai covârșitoare. In aceste regiuni așezările de Turci trebuie să fi fost foarte numeroase, amestecul cu populația băstinașă trebuie să fi fost foarte intens, căci numai astfel ne putem explica în special urmele lăsate în toponimie și mai ales în onomastică. Găsim nume de persoane ca: *Maimuca* (Luncavița), *Hamza* (Peceneșca), *Arambașa* (Lugoj), *Bei* (Slatina); numele de localități ca: *Alibeg* (poiană și deal în Alina), *Alibunar* (=fântâna lui Ali; sat lângă Pancioava); *Căraula* (pisc de munte în Sasca Română); *Harâm* (sat dispărut lângă Dunăre); *Cula* (în Fărliug); *Cioca Turcului* (vârf de munte în Apădiă); *Dealul Turcului* (Slatina); *Buza Turcului* (munte în Waisara); *Ogașul Turcului*; *Tâlva Turcului*; (deal în Barbos), *Maidan* (sat); *Iam* (sat așezat la o încrucișare de drum turc. *İam*=stație de poștă. ¹⁾).

Interesant este apoi, faptul că între elementele românești, împrumutate de Sași de la Românii ardeleni, se găsesc și cuvinte de origine turcească precum: *buzdugan*, *chepeneghe*, *ciorapi*, *ciobani*, *conac*, *cântar*, *lulea*, *oca*, *parale*, *pilaf*, *rachiu*, *șaița zeghe* ²⁾.

Infiltrația elementelor turcești în Ardeal și Banat este de altfel mai veche. In acea poemă versificată din sec. XVIII—cunoscută sub numele de *Plângerea sfintei mănăstiri a Silvașului* ³⁾, (scrisă deci în ținutul Hațegului) găsim următoarele cuvinte, de origine turcească: *a condei* (acolo puțin au conăcit); *divan* (au dus pe Visarion la divan, Din divanul guberniei s'au sculat); *dambila* (o dambila rea l-au găsit); *surgun* (Pe călugărașii din Sibiu... i-au gonit pe Olt în jos... surguni în țara-Românească). Anonymus Caransebesiensis, cel mai vechiu dicționar românesc, alcătuit în Banat, înregistrează mai toate elementele turcești pe care le-am găsit în Alexandria cu sensul lor exact, precum și altele ce nu se găsesc în Alexandria. Dintre acestea notăm numai câteva care i-au scă-

¹⁾ Cf. și Berneker, *Slav. Etym. Wört.*: sârbescul *jam*, «Poststation. Postpferde».

²⁾ Ioan Bendörfer, *Român (oláh) elemek az erdélyi szász nyelvben* p. 91, apud Meteș *op. cit.* p. 221.

³⁾ Republicată în *Ist. vic. greco-cat. al Hațegului* de Dr. I. Radu, p. 351.

pat lui Șăineanu în regestul întocmit: *pil, samur, aferim, <i>shlic* (ișlic); *surlă, căni* (kănesc).

În ce privește noțiunile culturale proprii organizației administrative și militare din Principate, trebuie să și observăm că și acestea erau cunoscute în Ardeal.

În *Palia de la Orăștie*—care precum a dovedit d-l Mario Roques este o traducere după *textul unguresc* al lui Heltey¹⁾—am mai întâlnit următoarele cuvinte referitoare la noțiuni administrative din Principate: *păharnicul, vornicul, vistiarnicul* lu Faraon (cap. XL *ocină, uric* (XXIII) în plângerea Silvașului întâlnim: *boiarin, divan* în Anonimus Caransebiensis toate cuvintele din Alexandrie: *boier, paharnic, călăraș, pedestraș, căpitan, povodnic, pâlc, stol, șireag, comis, olăcar, aprod, zugrav*; precum și multe altele ce nu revin în textul Alexandriei: *jupâneasă, kulesir, ban, bēnie, logofăt, pitari shētrar, spētar, stolnik* ș. a. Într'un text poporan—care are ce e drept o obârșie în literatura cultă: istoria poamelor, Πρωτολόγος²⁾—dar cules la Boroșloneu, comitatul Aradului—găsim următoarele elemente: *postilniic, jitarul, d'ivan, boieriasa, veivoda* ³⁾.

Această circulație a cuvintelor privitoare la noțiunile culturale în ținuturile românești de peste munți nu trebuie să ne surprindă, dacă ne gândim la migrațiunile păstorești, relațiunile comerciale ⁴⁾, bejenile ⁵⁾ circulația călugărilor, pribegiile boierilor și ale pretenzenților domnești în Ardeal depedenta religioasă a Ardealului de Principate și mai ales stăpânirea politică a Domnilor Munteni și Moldoveni în Ardeal (Amlaș, Făgăraș, Hațeg, Ciceiu, Cetatea de Baltă). Se știe că Domnii Munteni stăpânesc în Ardeal Amlașul

În *Mélanges offerts à M. E. Picot*. Paris 1913.

¹⁾ Ms. nr. 2989; 3518 *Bibl. Acad. Rom.*; alte texte publicate în *Ion Creangă*. IV și V p. 289 p. 376.

²⁾ Alexici, *Texte din literatura pop. rom.* 225.

³⁾ Sunt interesante pentru problema circulației textelor negoțul pe care-l făceau în Ardeal mănăstirile muntene. În 1418 și 1419 călugării din Vodița sunt scutiți de vamă Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*. p. 217.

⁴⁾ Despre bejenile din Ardeal în Principatele Române cf. I. Nistor, *Emigrările de peste munți* în *Analele Acad. Rom.* II, XXXVII. Dar au fost și emigrări din Principate peste munți. Despre un puternic curent emigrare din Muntenia și Moldova în Anató cf. George Popovici, *Istoria Românilor Bănățeni* Lugoj, 1904, p. 337.

și Făgărașul până pe la 1462 ¹⁾; la 1507 Giogiul de jos se află în stăpânirea lui Radu cel Mare, ca feud unguresc ²⁾; în prima jumătate a sec. XVII, Vințul și Vurpărul se afla în stăpânirea Domnului muntean Radu de la Afumați ³⁾. De altă parte Domnii Moldovei de la Ștefan cel Mare până la Lăpușeanu stăpânesc în Ardeal: Ciceiu, care avea 60 sate, Cetatea de Baltă, Ungurașul și din când în când Bistrița și Rodna ⁴⁾. Prin toate aceste multiple legături s-au putut menține unitatea graiului românesc, s-au putut întrepătrunde formele dialectale și răspândi influențele străine și noțiunile culturale.

TRANSCRIEREA.

După cum s'a văzut, Codex Neagoeanus ne oferă din punct de vedere fonetic și morfologic mai multe straturi de limbă. Scopul principal al transcrierii și publicării acestui text este să redăm în caractere latine aceste straturi de limbă, singurele, care, până acum, pot arunca oarecare lumină asupra datării și localizării originalului pierdut. Pentru aceasta va trebui să ținem seamă de toate particularitățile ortografice, să redăm toate formele de limbă viabile și să înlăturăm tot ceea ce poate fi greșală de copiere.

Greșeli de copiere. Într-o notă dela sfârșitul Alexandriei, Popa Ioan adăogă pentru cetitorii săi, următoarea rugămintă: «și cine va citi aice și va afla greșit au cuvântu neplin au netocmit să nu mă blăstemați, ce ziceți *bu da prosti*, cum și voi să fiți erotați la zua de județ că am scris în grabă». Deși cele mai multe greșeli au fost îndreptate de copist, se cade totuși să ne oprim puțin asupra celor rămase. Le putem clasă astfel:

Repetări de cuvinte: trecu apa apa Alfeonului 33 r.; din piatră în piatră în piatră 22 v.; nu va nu va ajunge 29 v.

¹⁾ I. Minea *Din trecutul stăpânirii românești asupra Ardealului*. Buc. 1914. N. Iorga. *Ist. Rom. în Ardeal*; D. Onciul *Românii și Ungurii*, curs ținut la Facultatea de litere din București, 1919.

²⁾ Al Lăpădatu, *Politica lui Radu cel Mare* în *Lui Ion Bianu Amintire* Buc. 1916 p. 214 și urm.

³⁾ Al. Lăpădatu. *Bulet. Comis. ist.* II p. 40. Iorga op. cit. 122.

⁴⁾ Bynea *Vechile episcopii* pp. 18-20. Iorga *Op. cit.* p. 152 și urm.

C. Băcilă în *Anuarul de geografie* al Sem. Univ. din Buc. 1914-15 pp 83-117 cu 2 hărți.

Repetări de silabe: mumuri-va 15. r.; lumeme 16 v.; tutuluror 28 v.; răpăpăusate 33 v.; Mamachidonie 69 v.

Omiteri de silabe: ridi<că> capul 73 v.; nu te <ve>ri stăvi 25 v.; mai bi<ne> la Por 29 v.; păm<ânt> 17 r.; ceta<te> 17 r.; spă<mă>ntară 28 v.

Greșeli de litere: plenge 9 r.; dedestrașu 34 r.; cocă 46 v.; guga < pentru gura > 9 v.; sio 44 v.:

Omiterea unei litere: ș'au cugeta<t> 6. r.; se<r>iș 26 r.; pām<ă>nt 16 r.; sufl<e>tū Ovre<i> 44 v.; vō<i> 31 r.; tre<i> 35 v.; veți pie<r>de 29 v.

Omisiunea vocalei din finala cuvintelor este foarte frecventă, când consoana precedentă vocalei este aruncată de-asupra rândului:

lui: *скрѣ* = scrise 4 r. *обра* = obraze 4 r. *зѣ* = zile 3 v., *сѣ* *дѣ* = să duse 5 r. *сѣ* *скѣ* = să-i scoță 8 r. *зѣ* = zise 9 v.

În privința transcrierii, m'am călăuzit de principiile formulate de d-nul D. Russo în *Critica textelor și tehnica edițiilor*: 1) greșelile evidente le-am îndreptat în text, notând în aparat grafia manuscrisului. 2) Abreviațiunile le-am întregit, fără a mai trece în aparat forma abreviată, de cât numai în cazurile, când întregimea abreviațiunii prezintă vreo dificultate de ordin fonetic. De ex.: pasre (pasăre sau pasere?). În cazurile în care abreviațiunea se putea rezolva în două chipuri, m'am călăuzit după formele pe care statistica mi le arată ca fiind mai frecvente. Astfel: *сѣ* l-am transcris constant: să să; *зѣ* = zise.

3) Literile chirilice, cari nu prezintau dificultăți, au fost redată prin corespondentul lor latin.

4) *ѣ* și *ѣ* au fost transcrise după valoarea lor fonetică: *ѣ* prin *ă*, *ѣ* și *ѣ* prin *ă*; *ѣ* prin *în im* și *n* (conf. celor indicate în cap. grafia); *ѣ* a fost transcris prin *ea* când avea valoarea lui *ea*, prin *e* când avea valoarea lui *e*. *ѣ* nu s'a transcris, când nu nici o valoare fonetică. *ѣ* s'a transcris cu *iu*. *ѣ* și *ѣ* s'a transcris prin *il* și *ir* când avea această valoare fonetică. *ѣ* și *ѣ* s'a transcris prin *c* și *g* înainte de *a*, *o*, *u* printr *ch* și *gh* înainte de *e*, *i* a.

U final. Colex Negoeanus ne oferă următoarele cazuri: 1) *u* final păstrat întreg și transcris cu *u* 2) înjumătățit și transcris cu *u*; 3) dispărut; 4) nu se poate hotărî nimic, întrucât consoana, care precede pe *u* final, este aruncată de-asupra rândului (vezi *fonetica lui u final*).

În primul caz, am transcris pe *u* cu *u*; în al doilea, pe *u* cu *u*; în al 4-lea, am coborât numai consoana în rând, renunțând la ideea de a mai notă prin vreun semn, că în ms. consoana este aruncată de-asupra rândului.

În final, după cum s'a văzut mai sus la pagina 39, prezintă și el aceleași cazuri: 1) păstrat și notat cu *u*; 2) notat *u*, probabil o semivocalizare a lui *i*; 3) nenotat: *ver* merge; 4) nu se poate decide nimic, consoana care precede pe *i* fiind aruncată deasupra rândului. În primul caz, am transcris pe *u* cu *i*; în al doilea caz am transcris pe *u* cu *i*; în al treilea caz, am păstrat forma din ms.; în al patrulea, am scoborât consoana și am întregit cuvântul cu *i*, pe deoparte, fiindcă statistica cazurilor îmi arată că acestea erau formele mai uzitate de copist, pe de altă parte, fiindcă am dorit să dau cercetătorilor posibilitatea de a urmări clar cazurile în care *i* final este amuțit. Numai cuvântul *конѣ* l-am transcris copac.

Spre a înlesni urmărirea tradiției manuscriptului în formele ambigue în care consoana este aruncată sus, am notat în aparat pentru primele foi din manuscript, toate cazurile menționate mai sus, însemnând cu o liniuță consoana aruncată deasupra rândului.

ALEXANDRIA

(CODEX NEAGOEANUS)

1 <Si văzură> acolo un stâlp de piatră înalt. Si alergă Alexandru la stâlp; și văzu pre stâlp obraz de om și slove elinești scris<e>; așa era scris: Eu, Sanhos împărat, luoiu lume totă și vrui să văz și raiul și viniu cu oștile mele până aici. Si nu știu <rândul oamenilor> și eșiră omeni sălbateci mulți fără samă și mă loviră fără veste și mă bătură; și pre oste me uciseră și pre mine. Aič'am peritū de omeni sălbateci; și cine va vre || să margă la raiu și 1 v. până aici să vină, iară de iča să să întorcă înapoi, că va peri. Iară Alexandru, deca văzu așa, învâlu stâlpul cu postav, să nu 10 cetască altul slovele, să nu să spaminte oștile.

Si merse până la un codru mare; și puse tabără acolo, și zise să să odihniască oștile. Si făcu stobor de lemne de cătră pădure. Si într'o zi, eși Alexandru călare și zise să să gătescă tot omul de războiu; și merse la pădure, și văzu pre un om sălbatec, 2 r. 13 șezându pre o piatră și căuta semet || pre oste.

Al<exandru zise>: «aduceți o muere». Si aduseră muere; și o mână Alexandru: «du-te de șezi lângă el». Si merse muere și sezu lângă acel om sălbatec.

El sări și impresură pre muere și începu a o mânca, iară ie 20 să vâeta. Si alergară 2 voinici și loviră pre om cu sulitele și scoseră muere. Iar omul răni tare și zbieră tare; și aci eșiră omeni sălbateci ca frunza și ca iarba diin pădure, toți cu lemne și cu petri, și dederă tare pre oste lu Alexandru || fără sa <mă. 2 v. Si fu>gi și Alexandru după stobori. Si eșiră la câmpu; și-i luo

2 obraz om 3 сн Sanhos împărat 4 raiul 4-5 <rândul oamenilor> după F. 5 sălbatec 6 ucisă am 8 înapoi 9 se Alexanru stâlpul postav 10 slovel oștil 11 zis 12 stobor 13 tot omul 15 semet 16 <exandru zise> A rupt. 17 șez 18 sălbatec 19 El 21 lar omul 22 sălbatec

1 Antioh de cătră pădure cu stolul lui și-i băgară în mijloc și să bătură forte tare până sfârșiră lemnele și petrilie. Si așa ave nă-rav: deca vede unul de ei crunt, iar ei-l apuca alți și-l mânca; și să spărară și fugiră la pădure. Si viu prinseră numai unul de 5 ei coconi; și era mai lungu de toți omenii. Si ucise Alexandru de aceia 100.000 și periră de-ai lu Alexandru 10000 de omeni acole || 3 r. Iar a doa zi d<e dimineață, se du>seră voivozi <la Alexand>ru și-i grăiră: «împă<rate>, dară nu ne sosi noa cătu ne bătum cu împă-rățiile lumiei și am peritū destui și luomū împărățiile lumiei toate, 10 ca să nă odihnim; iar tu ne-i adus la pustine să perim de omeni sălbateci prin pustine lucure». Alexandru zise: «o dragii mei și dulci frați Machidonenilor, crez multu războiu făcut-amū și acmu puținel ne este să ne ostenim și iară ne vomū întorce la lume || <și 3 v. ne vom ră>pouza până vom fci la Machidon>ie voastră. De m'ati 15 uri<t, v>oi mă ucideți, macari de veți pute fi împărați fără mine în lume și de vă pare că veți pute ajunge la Machidonie, fără mine, să vă hodiniți». Iară voivozi ziseră: «ce vom face? Fie cumu e voe ta; să amū peri toți cu tine, de tiine nu ne vom împărți până la morte noastră». Si trecură țara sălbatecilor 15 zile 1) 20 Si ajuseră la o țară bună și dulce și cu pomete frumoase. || Si <era> 4 r. acole 2 s<tâlpi de pet>ri, poleiți cu a<ur și s>criși era. Si alergă Ale-xandru acolo și văzu doa obraze de om: unul era Araclie împăratu și <altul> Saramida împărătiasă; și scris slove elinești și grecești, și așa spuseră: mai naite și curtile lorū. Si merse și aflară curtile 25 Araclie<i> împăratu pustii și podobite totu cu aur și cu petri scumpe. Si plânse Alexandru și zise: o fericate Aracleo împărate și Seramido, cum eșit diin lume ticalnică || <și bine ați> viiatū ș'ati împă<răti 4 v. ș>i bine v'at sfârșit. Si de acole merse și văzură unū ostrovū prespre apă și văzură acole sate; și țară cu omeni să vede acole. Si

1 Antioh stolul mijloc 2 sfrășir 3 nărav unul iar și-l 4 și s unul 5 u ma ucis 6 de-e 7 Iar <e dimineață se du> . . . <la Alexand> 8 <rate> A rupt. bătum împărăției 9 am 10 ca-s odihnim iar adus perim 11 sălbatec zis 12 Machidonenilor crez 13 puținel ostenim 13-14 <și ne vom ră> A rupt. <i la Machidon> A rupt. 15 <t v> A rupt. 17 vom 18 vom 19 sălbatecilor zil 20 In A adăogat pe margine, posterior cu cerneală spălăcită, de o mână streină: glava 36. 21 <tâlpi de pet> A rupt. <aur și> A rupt. scriș 22 obraz om unul 23 scris 24 spusă 25 Alexad zis aur 26 27 cum eșit <și bine ați> A rupt <răti ș> A rupt 28 at sfrășit mers 29 omenis

1 zise Alexandru să facă caică. Și făcură și puse tabără să se odih-
 niască oștile. Și zise Alexandru să între în caic și să tracă la ostruv;
 iară Antioh zise: «împărate, nu ver merge tu acolo, că nu știm cum ți
 se prinde; ce voiu merge eu nainte acolo să văzū și veni-voiu și spu-
 nevoiu ție». Alexandru zise: «dară, de vei peri tu || acolo, altul <ca 5
 tine nu voiu mai> vede». Antioh zi<se: «de voiu rămân» acolo,
 mulți vei <găsi ca> mine, iar, de va peri Alexandru, altul nu voiu
 găsi ca tine în totă lume». Și intră Antioh cu 10 voinici și să
 duse pre apă totă zio și trecu la ostruvū și găsiră acolo nește
 10 omeni goli și grăie grecește. Și să întorse Antioh la Alexandru
 și spuse ce-u văzut acolo și grăie grecește. Și intră și Alexan-
 dru în caică și trecu la ostrov și eși acolo. Și eșiră nește omeni
 nainte lu Alexandru || <și grăi> grecește și în<trebă> pre> Ale- 5
 xandru și ziseră: «pântr<u ce ai v>initū la noi Alexandre, și ce
 15 veri luo de la noi? Iacătă simtem goli, cumu ne vezi, și ne este
 hrana acești pomi; altă hrană nu avem noi, niē haine să ne îm-
 brăcăm». Alexandru grăi: «n'am venit să vă iau nemica, ce am
 venit să vă văzū pre voi ce omeni sânteți voi și de unde-ți vi-
 nitū aiēa și cum grăiți grecește și cumū știți numele meu». Ei
 20 grăiră: «împărate, noi simtemū de la țara grečască || și amū avu<ti> 6
 la Machidonie <împărat pre Aracl>ie și împărătiasă Ser<amida>;
 și văzură acolo omeni rāi și să face multe răotăți și să vārșa
 sângele omenescū și rāsboe și multe bezaconii văzu pre lume,
 făcândū omenii; ș'au cugetat să iasă din aēa lume re și au fă-
 25 cutū 10.000 de corabii și alese totū omeni buni și derepți și băgă
 în corabii și cu fāmeele-ș. Ș'au purces pre mare pre rāsārit; și
 amū vinitū pre apă într'un anu și ni-au scos Dumnezău || <și am 6
 eșit unde ați văz>utū curțile lo<r și amū> făcutū țară mare și bună

1 zis pus 2 zis caică și s ostruv 3 Antioh zis ver știm cum 5 zis
 5-6 altul <ca tine nu voiu mai> Antioh A rupt <se de voiu rămân> ruptură
 in A 7 <găsi ca> A rupt iar altul 8 Antioh 9 dus 10 greceșt Antioh
 11 spus văzut 12 ostrov 13 Alexadu <și grăi> A rupt greceșt <întrebară
 pre> A rupt 14 zisră <u ce ai> A rupt 15 simtem vez 16 avem niē
 17 îmbrăcăm n'am venit am 18 venit omeni cāimtrun 19 cum grăiți
 greiți 20 <t...> 21 A rupt <împărat pre Aracl> A rupt <amida> A rupt
 22 și s și s 24 cugeta 25 ales 26 fāmeele-ș rāsārit 27 într'un scos
 27-28 <și am eșit unde ai văz> după F D; A rupt 28 r <și amū>
 A rupt.

1 dulce. Și în pace lăcuit-au și împărăt-au Araclie 40 de ani tot
 bine și dulce și cu țara lui și cu moșii noștri. După ace, au m-
 rit împărății și noi rămasemū fără împărați și pusemū 12 filosofi
 să judece judecată deraptă. Iară noi nu ascultām nici stātumū pre
 5 judecata lorū și începumū a face iară răutățile nostre cele rele
 dinū lume. Și văzu Dumnezău || și să mānie <Dumnezeu pre 7
 noi și slo>bozi pre ome<ni salbat>eci pre noi; și vi<niră l>a noi și
 ne mānca fičorii noștri și nā ucide pre noi și nu ne potēm apăra
 de ei. Și, deca văzumū mānie lu Dumnezău pre noi și nu putem
 10 lăcui acolo, iar noi anū fugitū de acolo și vinit-amū aiēa, într'ace-tū
 ostrov. Și pustini țara și curțile Aracliei. Și de numele tău spuse-ne
 Araclie, că ver vini până aiēa și până la raiu merge-vei. Și noi alta || 7
 <nu avem, fără filos>ofi buni avām; <și-ți vom> da 6 filosofi, cāi
 <iți vor tr>ābui deice nainte, că ei știu cale până la Evantū». Și
 15 luo Alexandru de la ei 6 filosofi și eși din ostrov la tabără. Și
 zise Alex<andru> cātră voivozi: «adevarū; nu e nemica mai scumpu
 de cărturariul și mai curatū nu e nece un meștersug de carte pre
 limba slovenaseă și omul cărtularū este vistier nesfārșit și dascal
 prespre tote lucrurile». Și-i îmbracă pre cei 6 filosofi și-i întrebă
 20 de cale la raiu ||.

Și de ac<olo, plecā cu oștile> și merseră 20 d<e zile și> ajun-
 seră la o țar<ă cu> omeni cu 6 māni și cu 6 pičore. Și dederă
 tare pre oste lu Alexandru; și de grab i bātu-i Alexandru și
 prinse vii mulți. Și era voe lu Alexandru să-i scoțā la lume de
 25 ciudă, iar ei nu știurā ce māncă și ce beu și murirā toți de fome.
 Și trecu țara lor 10 zile.

Și de acolo merse 7 zile și ajunse o țară cu omeni cu 2 ca- 8
 pete: dinaite ave cap de om și grāe omeneste, iar || di<n dārāt.

1 paē tot 3 mui 4 ascultă 5 rātățile 6-7 <Dumnezeu pre noi și slo> A rupt
 7 <ni salbat> <nirā l> A rupt 8 mncā noștrii potēm 9 putēm 10 iar no
 11 ostrov 13 <nu avem fără filos> A rupt <și-ți vom> A rupt
 14 <iți vor tr> A rupt 15 ostrov tabar 16 zis voivoz 17 cărturariul
 meștersug 18 omul es vistier nesfārșit dascāl 20 In josul paginei adă-
 ogat de o mână streinā, cu cerneală spālăcitā: glava 37. 21 <olo plecā
 cu oștile> A rupt <e zile și> A rupt 22 <ă cu> A rupt 23 țar Alexad
 Alexandru 25 iar 26 lor zil 27 Adăogat pe margine de o mână streinā
 cu cerneală spālăcitā glava 38 zil ajuns 28 cap om iar <n dārapt

1 ave ca>pū de căne și l<ătra că>nește. Și de ace prin<se Ale>c-
ăndru. mulți și-i ucise pre toți. Și trecu țara lor 7 zile.

Si de acolo merse 8 zile și ajunseră la unū ezerū mare. Si
zise Alexandru să să odihniască oștile acole 3 zile. Si într'o nopte,
5 eșiră raci din ezer și lua calul și fugie cu elū în apă. Si zise
Alexandru: săpați groape adânce pre malulū apei și puține pae pu-
neți pre groape. Si prespe nopte, eșiră mulți raci și nu văzură
groapele și <căzură> || în grope și..... te mulți raci. 9 r.

Si de acole merse 7 zile <și> ajunseră la un munte naltū. Si era
10 a. ole legatū un om de munte cu verigi de fier. Si era lungū de
500 de coți și gros de 400 de coți și unde plânge, glasulū lui să
auze în 3 zile cale; și nu cutăzără să să apropie de el. Si trecură
și să mirară multū.

Si merșeră 3 zile și <ajunseră la> altū munte naltū. Si era
15 acole legat de un munte o muere cu verigi de fierū. Si era
lungă || de..... și grosă 300 de co<ti>; și era> învăluitū un șarpe 9 v.
<de la> pițore până la gură și-i ține gura cu dinții șarpele.
Si încă unde zbiera, elu să auzie glasulū ei 5 zile. Si trecură
și să mirară. Si așa socotiră filosofii: să fie acești omeni Adam
și Evva până la naștere lu Hristos; și va sparge Hristos iadul
și atunce să vorū slobozi și tote sufletele și vorū slobozi și pre
Adam și pre Evva până la judecată.

Si mai merșeră <15> zile și ajunseră <până la> unū ostrovū și 10 r.
s<ă vede> de cee partie de apă, și să vede copac naltū și omeni
25 cu țară. Si zise Alexandru să odihniască oștile acole. Si întrăbă
pre filosofi ce țară este acolo. Ei ziseră: «este acolo Edemul,
ce ziceți¹⁾ voi Macaron, și sântū acolo Nagomudrii, omeni goli și
dereptii. Si au și împăratū Evantū împăratū». Si făcu Alexandru
galie mare și întră în galie și cu Potolomei și Antioh || și <10> 10 v.

ave ca> A rupt <ătra că> A rupt <se Alec> A rupt 2 ucis lor zil 3 Adăogat
pe margine de o mână streină cu cerneală spălăcită: glava 39 4 zis
zil 5 ezer calul zis 6 groap 7 răc 15 răc 9 zil <și> A rupt Adăogat
pe margine de o mână streină: glava 40, 10 om fier 11 gros plenge. 12 zil
13 aporopie el 14 și s. 14 Adăogat pe margine de mână treină glava
41. mumunte 15 legat verig 16 rupt 17 <ti și era> <de la> A rupt 17
In A șters: coada și scris de-asupra guga. 18 zil 19 și s Adam 23
Adăogat pe margine de mână streină glava 42. <15> după A <până la>
A rupt 24 <ă vede> A rupt 27 ce s ziceți¹⁾ ce s In A adăogat
de-asupra in <10>.

1 voinici¹⁾ și luoră aurū <și pâne>²⁾ și vin. Si lăsă pre Vizan<tie>³⁾
cu oștile și trecură la ostrov și eșiră din galie. Si fu ostrovul
naltū și să suiră multū până ajunseră la nește pomi nalti cu po-
mele dulci și suptū pomi <era> fântani reci și⁴⁾ pre pomi pasări⁵⁾
5 frumose era și cânta frumos; unele era albe, altele roșii, alte
mohorite, verzi, alte pestrițe. Si lă eși un om golū nainte-le și
zise: «Myrañ Bpatie». Alexandru zise: «H ō Блжннх рѣдѣ» || 11 r.
Si vru Al<exan>drū⁶⁾ să-i dumărase cu elū; elū nu vru, ce zise:
«pasă naite până la împăratul iacătă-l unde șade». Si șede suptū

10 un copaciu naltū și frumos. Si ave de tote pomele într'insulū
Si era nește pasări⁵⁾ cu penele galbine ca aurul și cânta nește
cântece menunate. Si elū șede în jițiul de aurū și cu cunună de
aurū în cap și gol. Si era fântână suptū pițorele lui. Si merse
Alexandru la elū. Si-l văzu Evantū || împăratū și b<ăt>u⁷⁾ cu ca- 11 v.
15 pulū și-i zise: «o Alexandre, împăratū de lume nevolnică și tică-
nică, și totă lume lua-veri și moșie ta nu veri mai vede și te
vei⁸⁾ sui pă'in ceriū și te vei pogori până la iad și tot pământul
loa-veri și în pământ⁹⁾ intra-vei». Alexandru sărută-i mâna. Elu-l
puse lângă elū în jițiul lui de aurū și-l sărută pre Alexandru și-l

20 blagoslovi pre cap. Alexandru grăi lu Evantū: «împărate, că ce-mi
ziseși acel cuvântū». Evantū zise: «nu să cade a poftori cuvântul || 12 r. V d
omului <în>leptū⁹⁾». Alexandru zise: «împărate Evantū, de ți-e cu
voe, să-ți aducem poclonū de la noi». Evantū zise: «aduceți». Si
aduseră o tepsie cu galbini și altă cu pâine albă și un condir

25 cu vin roșiu. Si-l văzu Evantū și zise: «nu e datū noa aceste să
măncăm <este dat voa să măcați> <ce> deșertați condirul să vă
dau eu voa poclon». Si deșertară condirulū; și-l luo Evantū și-l
împlu de apă de suptū pițorele lui dinū fântână și-l dede || lu 12 r.
Alexandru <în>e u>n⁹⁾ poclon de la mine ție». Alexandru zise:
30 «de ce este bună ačasta»? El zise: «când îmbătrânește omul
și, de să va scâlăda, elū va întineri și fi-va ca de 30 de ani». Si
socoti Alexandru <că> deca voiu bătrâni, cu ačasta mă voiu scâlăda;
și iară voi fi tinărū și nu voiu mai muri. Si astupă condiriul
bine și-l pecetlui și-l dede la un aprod să-lū tot păzască până va
fi el. Alexandru zise: o blajene Ivatte, spune-mi de viața voastră
35 și de unde-ți <venit> || aică și <din> cine sânteti». Evantū grăi: «cându 13 V d

¹⁾ voinici¹⁾ după F A rupt ²⁾ <și pâne> A rupt ³⁾ <tie> A rupt ⁴⁾ în pre
⁵⁾ pasri ⁶⁾ <exan> A rupt ⁷⁾ <ăt> A rupt ⁸⁾ ve ⁹⁾ pământ ¹⁰⁾ <în>e A
rupt ¹¹⁾ <e u> A rupt ¹²⁾ poclon ¹³⁾ <din> A rupt.

1 făcu Dumnezeu ceriul și pământul, apoi făcu pre Adam, moșul nostru. Iară elă era în raiu cu Evva. Și greșiră lu Dumnezeu și-i scoseră din raiu și vinit-au aiciă întâiu. Ș'au lăcuită aiciă 500 de ani; și aice au făcută pre Caină și pre Avelă; și să uciseră. Și 5 apoi dede Dumnezeu și altă fiică înțeleptă și bun și blagoslovită, pre nume Sită, și alți fiică și fete.¹⁾ Și totă căuta Adam pre raiu și plânge de dulceața raiului. || Și să plodiră mulți dină 13^v. Adam. Și dacă să împlură 500 de ani, și mers-au la ei arhanghelă Mihail și zise: Adame, să îngropi pre Avel în pământă și 10 pre Caină,²⁾ că de pământă sântă și pământă³⁾ să vor face și toți căți vor naște din voi. Și la judecată toți vor învie; și fi-veți toți cu trupă și cu sufletă. Și scose-i deice pre Adam și pre Evva și cu fiică lui. Și să aflară 14000 de omeni. Și eșit-au de ice la lume la țara voastră. Iară Sită elă nu vru să iasă de ice || cu muere 14^r.

15 lui și cu fiică lui; și s'a plodită aiciă; și noi simtem din Sită. Și iată ședem aice și nu arămă neci sâmană, nici secerăm; ce ne este hrana aceste pome și bem⁴⁾ apă dulce. Și noi trăim multă; și, deca murim, noi mergemă într'altă loc și mai bun de ica; și acolo sântă sufletele nostre».

20 Alexandru zise: «o blajene Evante, toate-m spusăși bune și dulce, spune-mi voi în ce Dumnezeu credeți?» Evantă zise: «noi credem în Savaoth Dumnezu și la elă cugetăm purură || și totă 14^v. de el gândimă și grăimă de elă și-l rugăm porură și zioa și nopte». Și să miră Alexandru; și iar grăi Alexandru: «spune-mi 25 Evante, dară voi cumă vă plodiți și mueri nu văzuu la voi».

Evantă zise: «noi avemă mueri, ce nu lăcuescu cu noi, oe lăcuescă de eleși într'altă ostrovă mai nainte și sântă îngrădite cu cetate de arame. Și vină ele la noi într'un anu odată și lăcuescă 30 de zile cu noi; și atunce ne însurămă și ne mărităm ||; și iar 15^r. 30 să ducă acolo. Și deca face coconul, mumă-sa ia-l ține acolo: 3 ani; decie-l aduce iară la tată-său; iar fata acolo o ține până să mărită. Și deca more muere, iar bărbatul nu să mai însoră, nece e să mărită».

Alexandru zise: «o blajene Evante, vrere-și să văz muerile vo- 35 stre». Evantă zise: «poți merge până acolo la cetate lor, iar în cetate să nu cauți, că cine va căuta muri-va⁵⁾. Alexandru-l crezu să

¹⁾ Și alți fiică și fete după ...plânge de dulceața raiului. A fost de sigur o glosă marginală intercalată greșit în text: ²⁾ Caină. ³⁾ pământ. ⁴⁾ be. ⁵⁾ murmuriva.

1 fie așa. Și iară zise Alexandru: || «dară de la ostrovulă mueriloră 15^r. Va ce este mai nainte?». Evantă zise: «ieste raiul și ocoliă cu apă și zidită cu arame și acoperită cu focă; și-l străjuescă herovimi și serafimi de foc pre porta raiului și zia și nopte». Alexandru zise: 5 «o blajene Evante, dară pute-voiu merge până la raiu?» Evantă zise: «trupul nu pote vede raiulă, iar tie ieste dată să mergi aproape de raiu și vede-veri focul și eși-ți-voră naite arhangheli și spune-ț-voră totă lucrul tău ce veți păți».

Alexandru zise: «o blajene Ivante, să-mi spui dară Dumnezăi 16^r. » 10 elinești unde lăcuescă, că noi așa auzimă că sântă aiciă la Macaronă». Evantă zise: «tu caută vede-veri pre unul aiciă.²⁾» Alexandru zise: «nu văză nice unulă». Evantă zise: «așa să știți că Dumnezăi voștri, căți aveți: elinești și ai Indiei și ai Persiloră, toți sântă în iadă, suptă pământă⁷⁾ și-i muncescu draci pre ei; și după 15 judecată va Savaoth să-i bage în Tartar fără fundă; și munci-să-vor cu draci || apoi împreună toți netrecuți». 16^v.

Alexandru zise: «o blajene Evante, de nu m-ară fi de Machidoneni, că nu voră pute eși la lume fără mine, iară eu aș ră-mâne aiciă cu voi și aș vie viață îngierască³⁾ și m'asu afla la 20 județă, aproape de raiu». Evantă zise: «pasă⁴⁾ pasă⁵⁾, Alexandre, că tie e dată să lăcuesți tu aiciă cu noi, ce cu lume⁶⁾ mirului; și suptă pământă⁷⁾ intra-veri».

Alexandru să sărută cu Evantă împărată și plânse și să ertă unu de cătră alaltă. || Și merge toți Nagomudri și-l⁸⁾ sărutară toți 17^r. 25 pre Alexandru dulce, până eși din ostrovul Macaronului. Și merse la tabără și să veseliră oștile, că să zăbăvise Alexandru acolo. Și le povesti ce văzu acolo; și să auzi de blajeni Evante. Și să rădică Alexandru cu oștile și merse până la cetate⁹⁾. muerilor Nagomudrilor și trecu pre lângă cetate. Și cetate nime nu o căuta. 30 Și merse spre răsărită 10 zile. Și ajunseră la un câmpă mare și fromos și cu tote florile frumoșe || și mirosie ca livanul și ca 17^v. zmirna și tămăia; și era unele albe, alte negre, alte roșii, vine, mohorite, albastre, galbine ca aurul era.

Alexandru căută spre raiu și văzu raiul 7 mile de pământă; 35 și era naltă: mai sus sta de toți munți. Și văzu porțile raiului și pre porți vâpae de foc; și să vede copač naltă, mai naltă de

¹⁾ muerilă ²⁾ aiciă ³⁾ îngierască ⁴⁾ pas ⁵⁾ pas ⁶⁾ lumeme mirului ⁷⁾ pământă ⁸⁾ și și-l ditografie ⁹⁾ ceta ¹⁰⁾ Pe margine, de mână streină: glava: 43.

1 toți copacii, pomii raiului. Și așa merse și căută spre raiu, iar
2 arhangheli stătură nainte lu Alexandru și grăiră: || «stă pre loc 18 r.
• Alexandre, să nu mai mergi să calci pământul svântu, că veri
peri și tu și oste ta de focul herovimilor și sărafimilor de la raiu;
5 ce te întorče-înapoi la lume, că te astăptă împărăție lu Poru
împărat».

Vd Alexandru zise: «Domne, dară pre ude voiu eși la lume mirului?».
Arhangheli grăiră: «iacătă, că mergu 4 ape din raiu Tigrū și
Efrath și Fisonū și Ghionū; să mergi pre Fisonū apă și eși-veri
10 la lume; și ți se voru tâmpla și alte || lucrure mari și menunate 18 r.
nainte». Și nu să văzură arhangheli. Alexandru stătu cu oștile
acolo și zidi stălpū de piază și-l polei cu aurū. Și scrise slove
elinești și ovreești pre stălpū și vârsă și obrazulū lui de aurū.
Vd Și scrise așa: «eu, Alexandru Machidon și împăratū prespe toți
15 împărații, venit-amū până aici; și ¹⁾ mi-au eșitū 2 arhangheli și mă
certară să nu mai mergū înainte de aici. Eu mă întorșu îndărătū
la lume; și cine va vre să margă la raiu, până aici || să vină; 19 r.
mai nainte să nu margă, că va peri de focul raiului și <de> herovimii
și sărafimii, că ieste pământu svântū».

20 ²⁾ Și de acolo să întorse Alexandru napoi și merse 7 zile și ajun-
seră la unū ezer limpede și cu apă frumosă. Și zise Alexandru
Vd să să hodinască oștile și puseră tabără. Și merse unū socac alū
lu Alexandru și cu nește pești uscați la acel ezer. Și băgă pești
în apă și înviseră peștii și fugiră în ezerū. Și merse și spuse lu
25 Alexandru ³⁾ și să miră. Și merșeră și cu altū, pește || uscatū și-l 19 r.
băgară ⁴⁾ în apă și-i învise peștele și fugi. Iar Alexandru zise oștilorū:
«toți să vă scăldați și voi și cai voștri». Și așa făcură; toți să
scăldară și ei și caii lor în ezerul acela. Și foră toți sănătoși și
cai tineri. ⁵⁾

Vd 30 Alexandru merse de acolo 6 zile și ajunseră ⁶⁾ la o peștere mare
și largă și întunecată. Și zise să să hodiniască oștile acolo. Și zise
Alexandru să încalece voinicii toți pre epe cu mânzi și să lege
mânzi ⁷⁾ || la gura peșterei. Și așa făcură. Și întră Alexandru cu 20 r.
Vd voinici mulți în peștere și zise Alexandru: «Să luați toți ce
35 veți găsi în peștere ⁸⁾: au lemne, au ose, au piază, au ce ți să
va păre; totū să luați, că cine va lua puținū, căi-să-va și cine va
loa multū, căi-să-va». Și îmblară în peștere într'o zi și într'o nopte

¹⁾ și și ²⁾ Pe margine, de mână streină: glava 44 ³⁾ Alexandru, ⁴⁾ băgar
⁵⁾ tinners ⁶⁾ ajunseră și ajuseră ⁷⁾ mânzi ⁸⁾ peșter.

1 și scoseră-i epele din peștere ¹⁾ la mânzii lorū. Și scoseră aur
multū și mărgăritaru și pietri scumpe și ose scumpe. Și le zise 20 r. Vd
Alexandru || să-și împartă tot frățește. Și uni scoseră multă bu-
nărate, alți puțină, alții nemică. Și împărțiră totū toți frățește. T. S. S. S.
5 Și să căe celace scoase multū, că-lū împărție cu ceice ²⁾ nu scoa-
seră nemică, și să căie și cela ce nu scose ³⁾ nemică, să fie luatū
multū.

⁴⁾ Și de acolo, merse 5 zile și ajunseră la o țară cu apă limpede
și dulce și frumoasă. Și puseră tabără acolo; și merse Alixandru
10 să să scalde într'acă apă și întră în apă <și> merge; iară || elū 21 r.
văzu unū pește mare venie la elū să-lū mance, și să întorse napoi
Alexandru de grabi nafară și eși. Iară peștele sări dup' Alexandru până
la uscatū și vru să să întorcă la ape; iar Alexandru-lū împresură,
până sosiră voinicii, și-l uciseră și-l spintecară; și găsiră într'însul
15 inima lui era cātū un ou de gânscă; era piază năstemată. Și o
puse în suliță nopte și lumina ca soarele nopte în locū de fâlinar;
iară solzi lui era ca aurul; și-l mâncară Tătarii ||. Iară prespe 21 r.
nopte, eșiră nește fete despletite; și îmblară împrejur de oste și
plânge cu nește glasure frumoase și minunate și grăe: «o împăratul Vd
20 nostrū, cumu te ucise Alexandru Machidonū». Și plânge frumos.

⁵⁾ Și de acolo merse mai nainte și ajuseră la o țară cu omeni:
jumătate era omū, jumătate cal; și să chiamă Ispolini aceia. Și
ave arce și segeți; și nu ave segețile fierū, ce ave piază ada-
mantă. Și era ageri ca vântul și în ce da cu seğata totū lovie ||; 22 r.
25 ⁶⁾ Și dederă mulți și tare pre oste lu Alexandru spre războiu. Și-i
bātu Alexandru și periră mulți și prisseră vii mulți: 30000. Și vru
să-i scoțā Alexandru la lume, că ajută multū la războe; iară,
dacă dederă de zăpadă și de vântū rece, ei muriră de frigū aceea
ispolini.

30 ⁷⁾ Și de acolo merse 100 de zile și ajunseră la o beserecă; și
era scris pre ușe hramul sorelui; și acolo era scris de morte lu
Alexandru. Și văzu acolo cātū va trăi și cum va muri și de cine
ie lui morte ||. Și să întristă Alexandru și plânse multū și zise: 22 r. Vd
«o morte necredinșoasă și lume înșelătoare, cum mângai pre om și
35 apoi tu-l băgi suptū pământū: și bogății și săracii». Și să scărbi
mare scărba și cu jale. T. S. S. S.

¹⁾ peșter ²⁾ cece ³⁾ și cela cela nu scose ⁴⁾ Pe margine: glava 45
⁵⁾ Pe margine, de o mână streină: glava 46 ⁶⁾ Pe margine: glava 47

1 ¹⁾ Si de acolo purcese și merse 10 zile nainte și ajuseră la o țară cu nește oameni cu unū pițor și cu o mână și cu un ochiu ²⁾ și cu code de oe; și sârie diin pîiatră în pîiatră³⁾. Și prinseră oștile de ace mulți, și-i duseră l' Alexandru. Și grăiră omeneste: *Vd* 5 «împarate, || ce veri cu nîi? Iacătă că sântemū ⁴⁾ nește omeni nepu-ternici și slabi și ne batū tote gadinele și pintru ace am fugit noi din lume la pustie, și ne hodinimū aiăa, și ne hrănim cu nevoe; *Vd* ~~ce te milostivește~~, împarate, și ne slobozește». Alexandru, dacă auzi așa, el să milostivi pre ei și-i slobozi. Și să duseră și 10 să suiră pre un munte naltū. Iar Alexandru pântru morte lui zise că totū omulū fuge de morte. Iar acee omeni cu un pițor, ei să strânsēră mulți și stătură || pre munte și strigară tare: «o Alexan-*Vd* dre împaratū, cātū fuseși de mândru și noi te înșelămū». Alexandru stātu și zise: «întrebați-i cumu mă înșelără». Și întrebāră: «cum *Vd* 15 înșelatū pre împaratulū?» Ei grăiră: «carne noastră este mai dulce de tote cārnille pre lume; și piele noastră nice un fier nu o pote tăia nici pușca nu o trece; și mațele nostre pline sântū de mǎrgăritariu și de pietri scumpe; și inima noastră este cātū oulū de gânscă pîiatră nestemată». Iară Alexandru rase și zise: «adevărū *Vd* 20 toată pasăre⁵⁾ pântru limba ei piere». || Și zise Alexandru oștilor să 24 r-ocoliască muntele calarași iar pedestrași să să sue pre mute cu 10000 de lei și cu pardoși și cu sampsonii și cu ogari și cu cotei. Și să suiră și prinseră 100000 de acee; și puse tabără și-i beliră: și găsiră mațele lor pline de mǎrgăritariu și de pietri verzi; 25 și inima lor cātū oulū de gânscă pîiatră năstemată, și le pune în sulitā și lumina nopte priin oști ca zioa. Și carne o, dede Tatarilor de o mǎncară⁶⁾; și ziseră că mai dulce de toate cārnuirile || pre lume 24 r-
<e>; și pieile lor, deca să usca, nice sabie nu o tăia, nice pușca nu o trece; și-i făcură velințe, și-i învǎliră pavățele și sulite cu pieile acele. 30 Si de acolo merșeră 10 zile și eșiră din pustine la mir. Și merșeră 7 zile și ajunseră la hotarul Indiei, la țara lu Por împaratū. Și în-
trară în țara lui <și> puseră tabără; și începūră a preda țara Indiei oștile lu Alexandru, și lua boi și oi și bucate. Și alergāră la Por împarat și spuseră de Alexandru: cum au vinitū || și pradă țara Indiei. 25 r-
35 Porū împaratū mână sol la Alexandru și cu carte lui: ⁷⁾ «Eu Porū,

¹⁾ Pe margine: glava 48 ²⁾ și cu un ochiu *adăogat ulterior de asupra rîndului, cu cerneală spălăcită; de mîna care a adăogat pe margine glavele.* ³⁾ In ms. repetat: în pîiatră și cu un ochiu. ⁴⁾ cîmțim ⁵⁾ pasre ⁶⁾ mncară ⁷⁾ Pe margine: glava 49

1 împarat alū Indiei tocma cu Dumnezău și sorele Indiei, scrișu tie, Alexandre Machidon, și-ți dau știre tie, că orecumū vine veste la mine c'ai vinitū până la hotarul meu și prazi țara mea. Și tu te'i mǎritū orecum, căce bătuși pre Darie împaratū și-i luoși îm-
5 pǎrătie lui; așa să ști că cu aăa nebunie a ta pierde-ți-vei capul tău și și pre toți Machidonenii tăi, || și nice țara ta nu o vei mai 25 r-vede. Dară nu socotești tu, că nu vei scăpa tu dinainte me, niț la Machidonie nu te <ve>ri stăvi; ce așa zic eu tie să-ți sosască tie nebunie ta și să-ți ceri dela mine ertăciune; și să te duci la Machi-
10 doniē ta și să-mi tremeti harac de pre la tote țările ce-i luatū. Iar de nu veri face tu așa, iar tu nici la Machidonie ta nu te veri stăvi, nice în toată lume dinainte silei mele. <A>șa-ți grăescū tie!»
Si merse solulū la Alexandru; și ceti carte și clăti || cu capulū 26 r-și scrise carte la Por: «Eu Alexandru, împaratū prespe toți îm-*Vd* 15 pǎrății și a totă lume împaratū, nu cu putere me, ce cu voe lu Dumnezău Savaoth, scriș tie, Porū împaratū, sănătate. Și tu te jauzi mie și-mi zici că m'am silnicitū, căce bătuiū¹⁾ pre Darie împaratū, iară pre tine voiū bate mai curundū, că Darie încă să protivie lu Dumnezău ca și tu și să lăuda ca și tu; ce nu-i ajutară
20 Dumnezăi lui. Ce să știi că eu amū mersū până la raiu și multe războe făcut-am priin pustie; || și amū grăitū și cu Evantū împā- 26 r-ratul Nagomudrilor; și elū spuse mie că Dumnezăi voștri ²⁾ sântū ³⁾ toți în iadū și să muncescu <cu> dracii într'un loc; și cum nu ajutară lu Darie, așa nu vorū ajuta nice tie. Tu te protivești lu Dum-
25 nezău, iar apoi nu te vei pute protivi unui omū de pre pământū. Si eu venit-amū la tine și cu totă sila me; și tu să vi cu sila ta la războiu. Și mai bine⁴⁾ să mōră Machidonenii cu cinste la războiu, de cātū să trăiască cu rușine». Si trimese || carte la Por pre 27 r-solul lui.
30 Alexandru scrise carte la mumă-șă Olimbiada și la dascalul său Aristotel, filosof la Machidonie: «Scriș eu, Alexandru Machidon și împaratū prespe toți împărății, la maica me Olimbiada și la dascalul meu Aristotel: sănătate și viață trimet domnevoștre; și să mă ertăți căce n-am putut trimete carte la voi până acmu, *Vd* 35 că sântū 5 ani de cānd amū eșitū diin lume mirului și am întratū la pustie; și am trecut munți nalti și câmpi și codri și ape

¹⁾ bātu ²⁾ tăi șters și *adăogat de-asupra*: voștri ³⁾ sântu sântū *dito-grafie.* ⁴⁾ bi

1 mari; || și cu omeni sălbateci batutu-mă-m¹); și mers-am la omeni 27 v.
câtă cotulă și ajus-am până la curțile Aracliei împărat; și aflat-
am acolo²) omenii lui și grăe grecește și luat-am de la ei 6 filo-
sofi³); buni și de acolo mers-am până la Macaron și adunaiu-mă
5 cu Evantū împăratul Nagomudrilor; și-m spuse elū că Dumnezăi
noștri sântū toți în iadū jos și să muncescū cu dracii, tremeși de
Savaoth Dumnezău acolo; și apoi la judecată merge-vorū la Tartăr
să să muncască cu draci împreună acolo în vecie; și am mersū
și până la raiu, și văzui pre || poarta raiului⁴) herovimi și serafimi 28 v.
de foc; și acolo eșiră 2 arhangheli și mă certară să nu mai mergū
10 înainte că voiū peri, și-mi ziseră să mergū pre apa Fisonului și
eșit-amū la lume. Și văzut-am multe menunate ce nu le'm scris
în căstă carte. Și acmu sosit-am la hotarulū⁵) Indiei la țara lu Porū
împăratū; și nă gătim să ne batem și cu elū, iară voi încă să-mi
15 scrieți de la voi până la noi, să știmū și noi de voi cum lăcuiți
și ⁶) de viața voastră; și Dumnezău⁷) vă veseliască.

Iar Porū împăratū || strânse oste: 8000 de mie de calarași și 28 v.
4000 de pedestrași și 10000 de leii învățați la războiu.

Și auziră Machidonenii atăta silă la Por împăratū și să spămân-
20 țară⁸) și cugetară cugetū reu și să svetuiră să prinză pre Alixandru
viu și să-l de lu Por împărat; și ei să-și čară ertăciune de la Por
împăratū și să să ducă la Machidonie și Persii la Persidai. Și auzi
Potolomei și spuse lu Alexandru. Alexandru chemă pre Machido-
nenii și lă grăi || tuturor⁹): «o dragilor și fraților și vitejilor Machi- 29 v.
25 donenilor și înțelepților și prietnicilor miei, rogu-vă fraților soco-
țiți cumū luomū lume totă și sparsem sila lu Darie și mersemū
până la raiu și multă silă bătum; iar astăzi voi v'ăți spământatū de
fricoși și nevretnici Indieni; crez Por nu vā va mânca așa cu să
pare voa; iar Domnele vōstre, de m-ați uritū, voi mă ucideți, de
30 vā pare că vā va face Por vrūn bine pre lume; și încă voiū merge
eu dezlegat la Porū || să mă piarză pāntru voi, de vā pare că vā 29 v.
vā fi mai bi<ne> la Por împăratū; iar mie așa mi să pare: de veți
pierde¹⁰) pre Alixandru, nici voi nu veți mai vede Machidonie, că
vā vor goni tote limbile și tote țerile și vā voru ucide, și nice
35 unulū până la Machidonie nu vā¹¹) ajunge; dară nu socotiți voi,
că, de vomū bate pre Por, iară voi veți împărați totă lume. Și
așa să știți că-l vom bate, cum veți vede toți, cu ochii voștri. Și

¹ batut-mă-m ² acolo ³ filofi ⁴ raiulu ⁵ hotarurulu ⁶ și și ⁷ Dum-
nezeu ⁸ spăntară ⁹ tuturor ¹⁰ piede ¹¹ nu va nu va.

1 de nu veți să mergeți pre Porū, lăsați că mă voiū bate eu || cu 30 v.
elū, numai amāndoi; decie de mă va bate elū pre mine și voiū
peri,¹) iară Por elū va fi împăratū a totă lume; iară de-l voiū bate,
noi vom fi împărați a totă lume». Iară Machidonenii diac' auziră ²)
5 acestū cuvāntū, iară ziseră toți: «împărate, noi toți cu tine vomū
peri. De cătū să trăim cu rūsine, mai bine să perimū cu tine:
și așa să știi, împărate, că acasta nu e de vina noastră, ce e de
vina Turcilor tăi, că ei spāmātără pre noi, căce sāmțū vecini
cu Indienii, || și ei făcură acasta». Alexandru să mānie pre Turci 30 v.
10 și le puse vāliture în cap și lă făcu hainele lunge ca muerilor.
Și așa sāmțū până astăzi.

Alexandru scrisse oștile și să aflară: 6000 de mii de calarași și 4000
de mi de pedestrași ³) și trimese carte și la Filon, la Persida, să vie
și el cu oștile lui. Și așa scrisse: «Eu Alexandru, împăratū prespe
15 toți împărații, scrișū la dragulū meu prietnicū Filon și la împă-
râteasa me Roxanda; sănătate și viață trimeț domnevoastră. || Și să 31 v.
știți că amū mersū până la raiu și multū războiū făcut-amū cu
gadinele sălbatece. Și acmu vinit-am până la hotarulū Indiei, la
țara lu Porū împăratū; și acmu vomū să ne batem cu elū. Iar
20 tu din čas ce veri vede carte me, iar tu să purcezi cu tote oștile
la mine; și zioa și nopte să viniți; și se-mi tremețeți carte
nainte, să știu și eu de voi⁴) cumū este; și iară să tremeți olacari
la mine, să știu pre ude mergi și unde ești și în ce zi veri fi
la mine || cu oștile; și aimintre să nu faci. Și fiți veseli. 31 v.

25 ⁵) Incepuiu războele lu Por împărat.

Porū împărat sculă-să și cu oștile lui și merge la Alexandru și să
văzură oștile. Și puse Por înainte 10000 de lei, iar Alexandru puse
nainte leilor 1000 de bivoli și o mie de tauri nainte leilor. || Și să 32 v.
loviră lei cu bivoli și cu taurii și să luāră într'o parte și să duseră; iară
30 oștile să văzură. Alexandru dede în trămbițe și în tămpene; și să loviră
oștile de față și să tăiară, cumū să tae, până sara. Și să dede Por
înderatū; și puse tabără și periră acole Indieni: 100 de mii, și Machi-
doneni: 35000 de mie 500. Por văzu că fu războiul mare; și să
miră de războiul lu Alexandru, cum puse bivoli nainte leilor;
35 și-ș chemă boerii lui și le zise: «boeri, iacătă că ne bătum cu

¹ perii ² диванъ ³ pedestrași. ⁴ vo ⁵ Pe margine: glava 50.

1 Alexandru și nu-l putem bate; dar acmu || cumu-mi ziceți să 32^r.
 facem¹⁾» Ei ziseră: «împărate, acmu să aducem lefantele și să facem
 pre dinsele podure²⁾ și să punem pre podure câte 30 de pușcași și să
 le punem nainte. Și așa făcură podure pre lefante». Și puseră pre
 5 o lefantă 30 de pușcași, pre 100 de lefante și le puse nainte; și
 purceseră pre Alexandru cu oștile la războiu. Iară Alexandru puse
 nainte 1000 de cămile, totu cu clopote, și 1000 de catăre, tot cu
 clopotei. Iară lefantele, deca auziră sunetul clopotelor, ele să
 spământară || și să întorseră îndărăt; și dederă pre oste lu Poru 33^r.
 10 și călcară pre omenii lor și și surpară podurile lor și omoriră
 pușcași lor. Iar oștile stătură de fațe și să loviră oștile și să tăiară,
 cumu să tae, până sara. Și să dede Por îndereț și trecu apa³⁾
 Alfeonului și sparseră podurile și puseră tabără pre malul Alfeonului.
 Și Alexandru puse tabără⁴⁾ pre malul Alfeonului și să
 15 vedea oștile. Și periră acolo de i lu Por 4000 de mii și de i lu
 Alexandru 6000. Filon sosi cu oștile lui || răpăusate⁵⁾ de la Persida. 33^r.
 de la Roxanda împărătiasă; și aduse 100000 de cămile, încărcate
 de bucate și de traba oștilor; și aduse 100000 de catăre, totu de
 galbini și de talere. Și aduse stema de aur de la Roxanda. Ale-
 20 xandru să veseli și tote oștile de Filon, iar Indienii să spământară⁶⁾
 de Filon. Și zise Filon: «Alexandre, nu trăbuește ții să sta să-ți
 cauți cu Por într'ochi, că câtu stau ei, atâta să întărescu și ve-
 niră oștile; ce mă lasă pre mine cu oste me să-lu lovescu, că este
 25 hodinită; || și viteji buni sântu la mine». Alexandru zise: «dar apa Al-34^r.
 feonului cum vei trece?» El zise: «cu nărocul tău cum veri vede». Și zi-
 30 se Alexandru: «tu pasă cu Dumnezeu». Și zise Filon oștilor lui să să
 gătească de război și să pue tot călărașul⁷⁾ câte un pedestraș⁸⁾
 după el, pre calu. Și așa făcură. Și cându șezu Por la masă, iară
 Filon dede în apa Alfeonului⁹⁾ cu oste lui, iară apa fugi pre
 30 uscat și cee dintăiu să udară, iară cei de apoi pre uscat trecură. || 34^r.
 Și loviră pre Por împăratu la masă și săriră fără veste și înce-
 pură a să tăia. Iară Alexandru, deca văzu așa, el dede și elu cu
 oștile lui pren apă ca și Filon și lovi pre Poru; și să tăiară cumu
 să tae, zi de vară până sara. Și începură Indienii a fugi și Machi-
 35 donenii a-i goni și a-i tăia. Poru plecă a fugi la Indie cetate. Și
 plânge cu amar și grăie: «o vai de mine, nevolnicul de mine,
 cumu puternicii căzură și neputernici să sculară; cumu veniră

1) podur 2) apa apa 3) tabără 4) răpăusate 5) spământară 6) călărașul
 7) dedestrașu 8) Alfeonulu.

1 Machidonenii || și pre Darie uciseră și la mine veniră și mi să 35^r.
 puseră ca scaiul în păr și sila me sparseră; și nece apa Alfeonului
 nu-i putu ține». Și să duse Poru la Indie cetate și plăge
 multu, cu jale mare. Alexandru gonie pre Indieni; și mulți periră
 5 și mulți prise vii. Și vii slobozi și le lua armele și caii. Ale-
 xandru căzu pre locul lu Por și zise oștilor să prade țara și să
 o jăhuască. Iară Poru împăratu tremese cărti pre la limbile pă-
 gâne, că era 24 de limbi spre răsăritu: || «Scriș până la ai mei 35^r.
 frați și prietnici: să știți că venit-au Machidonenii pre mine și
 10 mă bătui cu ei de trei¹⁾ ori; și mă bătură și sila me sparseră și
 și țara me o prădară; ce vă rog fraților să veniți într'ajutoriu
 meu, că, de va bate pre mine, nice voi nu vă veți stăvi nainte
 lui; ce să²⁾ veniți cumu știți mai tare». Limbile auziră acasta și
 să sculară toți și merseră la Por 6000 de mii de omeni și a lu
 15 Por 4000 de mii calarași și purceseră cu Poru pre Alexandru cu
 oștile. Iară Alexandru trimese solu la Por || pre Filon și cu carte 36^r.
 scrisă așa: «Eu, Alexandru împăratu, scrișu ție, Poru împăratu
 sănătate. Și așa să știi că capul plecatu nu-l tae sabie; așa și tu
 închină-te mie și-ți ține țara și împărăție. Iară de nu vei face tu
 20 așa, iară noi să ne batem amândoi, căce nu este ție milă de
 Indieni tăi, mie mi-este milă de Machidonenii mei; și este pă-
 catu să moră atâte viteji pântru tine și pântru mine; ce câtu s-au
 bătutu oștile bătutu-s-au,³⁾ iară acmu sau te închină mie, sau eși
 să ne lovim || amândoi și să ste oștile în pace. De mă vei bate 36^r.
 25 tu pre mine, tu să fi împăratu a totă lume; iară de te voi bate
 eu pre tine, eu voi fi împăratu a totă lume». Și trimese solu⁴⁾ pre
 Filon. Și merse la Por împărat cu carte.

Poru ceti carte și fu bucuros Poru să să bată cu Alexandru.
 Și zisi: «tu ești Filon?» Elu zise: «eu». Poru zise: «închină-temie, să-ți
 30 dau fata me, și, după moarte me, să fi tu împăratu Indiei». Filon
 zise: «împărate, nu mă voi împărți de Alexandru până la morte
 me». Por zise: «Filoane, pasă⁵⁾ dară și-i zi să iasă Alexandru || să ne 37^r.
 lovim amândoi, comu au zis elu, și să ste oștile pre loc. Și să
 ști, Filoane⁶⁾, că i este morte lui de mâna me». Și merse Filon la
 35 Alexandru⁷⁾ și-i spuse: «Por este bucuros să să lovască cu tine». Alexandru
 zise: «dară ce vitiază este?». Filon zise: «bună vitază
 este; și mare de trup: 5 coți de naltu, și gros; ce va fi putred;

1) tre 2) ce s să 3) bātu-sau 4) coșas 5) pas 6) Filane 7) Alexanru.

1 ce pasă Alexandre, că-l vei bate, că nărocul tău mare este, și Dumnezăul tău Savaoth ajută-ți-va ție».

Alexandru ingenuche și să rugă lu Savaoth și zise: «Domne, Dumnezăul tuturor¹⁾ Dumnezăilor, cea ce-l slăvesc²⁾ || herovimii³⁾ 37 v.

5 și serafimii și pre ei te răpausi, Savaoth Dumnezău, ajută-mi astăzi pre Poru împăratu. Și-și luo platoșe și coiful și încălecă pre Ducipal, și-și luo sulita și eși diin oste lui; și eși și Por din oste lui; și să loviră cu sulitele⁴⁾ și frâmsă sulitele; și scoseră budoganele și să loviră de câte 10 ori; și scoseră sabiile. Și stătu

10 Alexandru⁵⁾ și zise: «Por, crez, gră⁶⁾it-amă noi amândoi așa». El zise: «cum?» Alexandru zise: «crez, zis-amă să ste oștile pre lovă până ne vom bate noi amândoi». Și să întorse Poru îndărăt să văză.

Iară Alexandru || scoase hangeriul și strânse pre Ducipal și sări 38 v. iute; și lovi pre Por cu hangeriul pre supțu sisioră, pre unde 15 s'închee platoșe și-lă junghe, și-l surpă găs despre cal. Iară Ducipal luo cu gura pre calul lu Poru de cerbice și-l puse găs. Poru căzu despre cal și muri acolo Por împăratu.

Iară Indienii plecară a fugi și Alexandru începu a-i goni și a-i tăia și mulți prinseră vii. Iară limbile păgâne scăpă pre la țările 20 lor; iară pre Por împărat puse-lu Alexandru în căruțul de aur și-l duse la cetate lui || la Indie și cu toate oștile. Și deca să 38 v. apropiară de Idie, iar împărătiasa lu Poru împăratu, Clitimiștra, eși nainte-i și cu 10000 de pōpi și vlădici despletită;—și-ș sparse chintiușul până în pământ—și toți cu făcii aprinse și timpinară

25 trupul lu Poru cu mare jale și plânge multu. Alexandru-i puse stema de aur în capul lu Por și-l puse în patul de aur și-l învălui cu caftanul de aur și-l duseră cu mare cinste, cu toate oștile până la mormântu și-l îngropă în luna lu Iunie 26 zile, la Indie cetate lui. Și Alexandru || <merse>⁴⁾ la cetate și șezu 39 v.

30 în scaunul lu Poru împăratu. Și era cetate lu Poru de lungă și largă: de 4 ori cât trage voiniculu cu săgata. Păreți de lăuntru totu poleiți cu aur și învăluiți cu aur și lumina ca soarele; și era 300 de stâlpi albi de marmură⁵⁾ ca zăpada; și era 4 pietri nestemate în 4 cornuri de cetate și lumina nopte ca soarele prin 35 cetate; și era făcute 12 luni totu de aur și lumina⁶⁾ nopte ca

¹⁾ tuturor ²⁾ suitel ³⁾ Alexanru ⁴⁾ <merse> A rupt ⁵⁾ marmur ⁶⁾ adăogit de asupra zia: lumina zia nopte

1 soarele și alte multe minunate, câtu n'am putut scrie, || tote cât 39 v. nimeniu v<ăzu ni> căire¹⁾ nice c'urechile auzi atăta era. Într'o zi începură

a scote cai lu Poru. Scoseră 100 de cai arăpești mai frumoși de de toți cai pre lume și toți cu tolurile de mătase; și scoaseră 5 100000 de cai telegari hrăniți; și scoseră 10000 de lei, toți cu zgardele de aur învățați la războiu; și scoaseră 10000 de lei neînvățați; și 20000 de pardoși și 20000 de ogari frumoși și sampsoni, cotei câinii fără cislă; și scoaseră 10000 de sabi ferecate totu cu aur; și scoaseră 10000 de tipsii de aur și 10000 de păhare

10 de aur ||; și scoaseră 100000 de pilure și 200000 de catăre și 40 v. și 100000 de camile; și 20 de case pline de galbenii și talere și alte multe menunate câte n'am scris. Alexandru șezu acolo 1 an și să veseliră Machidoneni²⁾ și cu Indienii. Și împărați Indie și dede³⁾ împărăție lu Antioh acole și totă Indie și totă împă- 15 răție lu Poru împărat⁴⁾ ||.

De iea începuiu împărăție muerească. ⁵⁾

40 v.

Alexandru de acolo purcese cu oștile la țara Amozenilor. Și acolo împărăție⁶⁾ o muere, pre nume Talistrada; și împărăție cu muerile, iar bărbați lor lăcue la altă țară; lăcue fără mueri; și era 20 muerilor <robi>; și le hrane ei⁷⁾ și le duce de totu de ce trăbue lor; iară ele bate războe.

Și merse acole Alexandru și puse tabără și tremese || carte și 41 v. sol la împărătasă:

«Eu Alexandru, împărat prespre⁸⁾ toți împărății, scriș ție Talistrada, 25 împărătiasa sănătate și viață, c'am luat împărăție lu Darie împărat ș'a lu Por împăratu și până la voi venit-am cu oștile mele și ție zic să-mi tremeți haraciul și, oste pre an; și fiți în pace. Iară, de nu veți face așa, iar eu voi veni la voi și toți veți peri și voi <și> țara voastră.»

30 Și merse solul și ceti carte Thalistrada împărătiasa; și alta scrise la Alexandru:

«Eu Thalistrada, împărătiasa Amozenilor, scriș la marele împărat Alexandru împărat sănătate⁹⁾; și să știi cumu nă este viața || noastră: Noi avem cetate noastră întru ostrov, iară bărbații 41 v.

¹⁾ <ăzu ni> A rupt căre ²⁾ Machidone ³⁾ de ⁴⁾ împăat ⁵⁾ Pe margine, de altă mână: glava 42 ⁶⁾ împăție ⁷⁾ hranei ⁸⁾ pres ⁹⁾ sănăta

1 noștri șed la țară și lucriză și ne hrănescu; și vinu într'unu anu odată și lăcuescu¹⁾ cu noi 30 zile și ne însurăm și ne mărităm; și iară să duc la țară și ne gonisescu bucate și ne hrănescu. Iar eu am 50000 de oste și 20000 de pedestrași cu segeți; și cine vine pre noi, iară noi eșim nainte lor și ne batem cu ei. Și deca ne bătăm și ne întorcem, ei nă timpină bărbați noștri și să închină noa și să veselescu. Și așa ne să pare că ne vom bate și cu tine; ce va da Dumnezău. Și să nă aștepti sup podgorie, că vom eși cu oste la voi, la războiu.»

10 Și merse carte la Alexandru. || Alexandru ceti carte și rase 42^r și scrisse altă carte la Thalistrada:

«Alexandru, împăratu prespe toți împărății, scriș ție Talistrado, împărătiasă Amozenilor, sănătate. Și să știi că eu totă lume luoiu cu războele, iar acum, de nu mă voi bate și cu voi, mie rușine-m va fi; iar, de ție voe să-ți rămâne ostrovul pustiniu și voi să perii toți, voi să eși să ne batem suptu podgorie, unde-ți zis voi; iar, de vă e să nu perii, iară voi să m tremeteți harač și oste pe anu; și să fiți în pace; și ne tremeteți²⁾ carte să știm.» || Talistrada ceti carte și scrisse³⁾ altă: 42^r

20 «Eu, Thalistrada împărătiasă, scriș la marele împăratu Alexandru sănătate⁴⁾ și viață. Și-ți dau știre că vine la ureche me că vei să te bați cu noi, iară eu n'am crezut aceea, fiindu tu atâta înțeleptu și să te bați cu muerile. Dară de ne vom și bate nice o cinste nu-ți va fi, că vor zice omenii: bătut-au nește mueri; iară, de te vom bate noi pre tine, mai mare rușine nu veri fi pătitu într'alt locu. Iar eu rog pre împărăție ta să te milostivești pre noi și să ne primești darul ce ți'am tremes⁵⁾ la împărăție ta »⁶⁾ || ...

1) lăcuescu 2) tretteți 3) skis 4) sănăsănătate 5) temes 6) în A lipsește 2 foi.
Lacuna completată după B:

• 3 cară de galbeni și 400 de feate curate să fie de treaba oștilor și a 106^r împărății tale». Și mersă solul și să închină la Alecsandru. Și să miră de feate frumoasă; și sta înainte lui Alecsandru. Iar Potolomeiu era șegaciu și grăi lui Alecsandru: «împărate; deacă nu-mi dai altă împărăție, iar tu-mi dă aceste feate, să le fiu căpitan, să-m petrec cu dânsăle». Alecsandru răsă și zisă: «o dragul meu Potolomeiu, nu te voi pune căpitan pre dânsăle, iar de-ți va trebui, să-ți iai una din dânsăle, că-ți va așune și-ți va și rămâne măcar că ești vqivod. Și răsă toți. Potolomeiu iar grăi și zisă: «împărate, iar eu mă tem că ți-i mai frică ție de inșe de cât mie și mă tem că ia le vei trimite întregi îndărăpt». Iar Alecsandru zise: «nu mi-i frică de inșe, iar așe mi-i voia: să le trimiți îndărăpt, că noa nu ne trebuescu fetele, că noi multe 107^r mueri am văduit și cui vor trebui, afla-vor jupănese și doamne și crăese

1 spre miazăzi. Alexandru-i goni până la munți, iară limbile în 43^r trară pintre munți și fugiră până la ochiiian mare. Iară Alexandru-i goni pintre munți 15 zile; și să întorse napoi, până la gura munților și-puse tabăracole cu oștile lui. Și să rugă Alexandru lu Savaoth Dumnezău și zise: «Domnul și Dumnezăul tuturor Dumnezăilor, cela ce să răpaușă spre herovim și spre serafimi, cela ce-au făcutu cerul și pământul și tote văzutele și nevăzutele, Savaoth Dumnezău, rogu-te eu, robul tău,¹⁾ || și ascul 43^r tă-mă astăz pre mine păcătoșul, că cu zisa ta luoiu lume totă

10 și bătu pre toți împărății; și acum poți să zici munților acestora să să adune unul cu alaltu, să să închiză limbile păgâne, să nu mai iasă pre lume mirului». Și într'acel čas lă ascultă Dumnezău; apropiară-să munții unul de alaltu 12 coți de aproape și stătură. Alexandru văzu voe lu Dumnezău și mulțemi Domnului

15 și zise oștilor să zidască acole. Și zidiră de la un munte până la altu cu piază și cu var; și spoiră zidul cu asachit²⁾, || să nu-l 44^r potă arde nice focul. Și sădi din lăuntru spini și mărăcini și rugă 7 mile de pământu; și puse acolo sus un clopotu cu măestrie mare și, cându bate vântu, totu să trage însuși și cântă tare și

20 zio și nopte și, cându vinu limbile păgâne să iasă la lume, iară ei aud sunetul clopotului și lă par că totu este Alexandru⁴⁾ acolo și iară să întorcă napoi.

5) Și așa să chiamă aceste limbi păgâne: Gotii, Magotii, Agazii Axanii, Divrisii, Sostanii, Xanartii, Saxaxanii, Climadii, || Theanii 44^r Xeanii, Armatanii, Hohanii, Agramadii, Anutaghi, Psoglavi, Xardei, Anesixii, Sisonichii, Alasartii. Și așa să spune: că voru eși aceste limbi în zilele lu Antihrist, cându va împărăți elu, și să voru închina lui și ei vor fi muncitori de creștini și cu Ovrei⁶⁾ și cu Tiganii și voru mânca coconii creștinești și vor previ pă-

Și iar răsă mult domnii și craii și toți boiarii. Și trimisă fetele îndărăpt: și le dede steag să-l ducă la împărăteasa Thalistrada și să le trimață biru și oaste pre an: câte 10000 de mueri călărașe.

Cap. 53. Iară de acolă mersă Alecsandru la Mersilom, pre Evremitrie împărat. El auzi și să sculă cu oștile lui pre Alecsandru și cu acele limbi păgâne; și făcură războiu mare. Și bātu Alecsandru pre Evremitrie împărat și-l tăiară și-i sparsă cetate și-i prădară țara și luară aur mult și argint; iar limbile păgâne fugiră până la munții înalți.

1) Pe margine de altă mână: glava 53 2) In A repetat: robul tău.

3) In A amestit. 4) Alexanru 5) Pe margine. glava: 54 6) Ovre

1 rinți și nu-i vor pute folosi. În trei ani¹⁾, anul va fi ca luna, luna ca săptămâna, săptămâna ca zio²⁾, zio ca časul, časul ca urta; scurta-să-vorū pântru derepți ||. Și atunce merge-va Antihrist și 45^r ctm. Ilie și-l va junghe Antihristu.

Incepuu de altă împărăție a Cleofiliei³⁾.

Alexandru purcese de acolc⁴⁾ și cu oștile și merse la o țară mare a Mastridonului. Și într'ăca țară era o cetate întru dial naltū și o ține o muere, pre nume Cleofile Candachi împărătașă. Și ave 2 fićorii pre nume: || Candusal și Dorif. Și era Dorif ginere 45^r lu Por împăratu. Și ține Candusalū țara Evagridului domnū, și Dorifū era craiu într'altă țară, iară muma-sa domnie Mastridulū. Și auzi Alexandru de aca cetate, că era făcută tot de aurū și de pietri scumpe, fără varū și fără lutū. Și auzi Cleofila împărătașă, că merge Alexandru cu oștile asupra ei și mână un zugrav și 15 scrise pre Alexandru, și să dusă la Cleofila împărătașă, și-lū ascunse în casele sale. Alexandru⁵⁾ merse la Mestridon pre fićorul Cleofiliei, pre Candusal. Și fugi la muma-sa Cleofila ||. Și fugindū 46^r elū, trece prin țara Evagridului împărat; elū auzi Evagrid că fugi Candusal craiu cu muere lui și cu fićorii lui și cu puțină glotă. 20 Și să sculă Evagrid și eși cu oste nainte-i; și-lū lovi și-lū sparse și luō muere și fićorii. Și elū scăpă însuși și, fugindū, nemeri pre straja lu Alexandru; și-l prinseră și-l duseră la Alexandru. Iară Alexandru, dacă auzi că-i aducū pre fićorulū Cleofiliei, iară el să sculă din jițul lui și puse pre Antioh voivod în scaunul lu Ale- 64^r xandru și-i puse stema lui în capū ||; și să îmbracă Alexandru 25 cu hainele lu Antioh și stātu în vorbă. Și aduseră pre Candusalū craiu și să închină la Antioh. Iară Antioh lă întrebă și-i zise: «de unde ești și cumu te chiamă?» Candusal zise: «împărate Alexandre, eu sântū astăzi cela ce fugi de leul și văzuiu copač⁶⁾ naltū pre 30 malul apei; și să sui omul pre copač de frica leului și scăpă d'elu. Și⁷⁾ sede în copač; iară desupra de pre copač pogorie-să șerpe mare cătră om să-l mănăce; și căută gos și văzuiu leul la rădăcină sta, și căuta pre apă să sară în apă, el văzu pre cor-

¹⁾ anii ani *ditografie* ²⁾ sio ³⁾ Cleofiliei. *Pe margine de altă mână*: glava 53

⁴⁾ acol ⁵⁾ Alexanru ⁶⁾ copač ⁷⁾ și și

1 delū căscândū gura: cum va sări, să-lū înghiță ||. Așa să tāmplă 47^r astăzi mie, că eu fugie de frica ta, împărate, și-mi eși Evagrid împăratū nainte și mă lovi și-mi luō muere și fićorii. Și eu scăpaui și nemeriur pre straja ta; și mă prinseră și la tine mă adu- 5 seră; astăzi sântū peritoriu¹⁾. Antioh zisi: «de vreme ce văzutū fața me, nu ești peritor²⁾; ce-ți voiū da oste me și pre Antioh voi- vodū. Și merge-vei la Evagrid împărat și, de nu să va închina mie, să-l spargeți și să-ți ei muere și fićori-ți³⁾». Și acolo sta Alexandru în vorbă. Și zise Antioh lu Alexandru: «Antiohe voivod, || pasă⁴⁾, să 47^r 10 ei 100000 de omeni calarași aleși și pasă cu cestū craiu la Evagrid împăratū și, de nu să va închina mie⁵⁾, să-l bați și-i spargi cetate și să dai acestui craiu muere și fećorii și totū ce-i va fi lotū și să-i prăzi țara și, dacă veți veni la mine, eu voiū să te mână solū la muma acestui craiu, la Cleofila». Și să închinară. Și luō 15 Alexandru 100.000 de mii de Machidoneni și cu Candusal prinseră-să frați și merse la Evagrid împăratū. Și nu vru să să închine lu Alexandru, ce eși cu oste naite-i și să loviră oștile; și de grabă sparse-l Alexandru pre Evagrid || și peri și elū acolo; și sparse-i și 48^r cetate și-i pradară țara și scose muere lu Candusal și fićorii 20 și totū ce era al său; și o tremeseră muere lu Candusal și fićorii la muma lū Candusal, la Cleofila. Și merse la tabărul lu Alexandru și să închină la Antioh cu slujbă și spusera ce făcură lu Evagrid. Și zise Antioh lu Alixandru: «Antioș voivod, să mergi și cu Candusal sol la muma-sa Cleofila și 25 să-i zici să să închine mie și să-mi trimață harăč de trei ani; iară, de nu să va închina, eu voiū merge la dinsa și cu tote oștile mele; iară de-m va tremete || harăč, e va fi în pace și fićorii ei și 48^r vorū ține domniile și moșiile în pace». Și-și luoră zua bună⁶⁾. Și să duse Alexandru sol și cu fratu-său Candusal. Și nu știe că este 30 Alexandru. Și, mergândū pre drum, iar Candusal zise: «frate Antioș iar aice deptū cest loc este o peștere mare și or cândū ntrat-au într'insa omeni: și uni eșidau, însă nebuni, alți n'au mai eșitū; și zic omeni că este muncă de suflete elinești. Iară Alexandru zise: «rogu-te frate, blām de-mi arată aca peștere». Și abătură din cale 35 și merse până la peștere. Și zise Alexandru: «Frate Candusale, || 49^r eu voiū întra în peștere». Iar Candusal zise: «frate, nu întra, că nu

¹⁾ periritoriu ²⁾ peritor ³⁾ fećorii ⁴⁾ pas ⁵⁾ mee ⁶⁾ *Pe margine, de altă mână*: glava 56.

Ne 6/10 69/10

1 știu cumu ți să prinde acolo, că, dea vei peri tu acolo, eu unde voi scăpa de Alexandru împărat, că va zice că te'm eu. *Vd* uois. Alexandru zise: cu nărocul lu Alexandru întra-voiu. Și intra și să duse în peștere până ajunse lumine frumoasă. Și-lu timpinară 52 gadine cu obraz de leu; și să spământă Alexandru și să rugă lu Savaoth Dumnezău și fu fără frică¹⁾; și tăcu și trecu. Și mai merse înainte și-l timpinară 2 draci. Și duce un <sic> nucă într'o *Vd* prăjină și grăiră: «vezi Alexandre, || cătu-s nucile la noi?» El tăcu 49^r și trecu. Și-lu timpinară 2 draci și duce un strugore într'o *Vd* 10 prăjină. Și ziseră: «vezi Alexandre, cătu e bine la noi?». El tăcu și trecu; și merse mai naite și văzu pre Sanhos împăratu legat cu verigi de fieru. Și merse la el și zise: «nu știu unde ti-amu văzut pre tine». El zise: «de veri fi mersu la raiu, fi-mă-vei văzut scris pre un stălp, că era și eu împărat a totă lume. Și mă 15 silniciu și vruiu să văzu și raiul și mă uciseră omeni sălbateci, unde-i văzut stălpul meu, alu lu Sanhos împăratu». Și mai merse²⁾ înainte Alexandru și văzu șerpi mulți; || și dedesuptul șerpilor 50^r era urletu mare și gemet. Și trecu și văzu nește omeni legați și cu obrazele de leu. Și trecu și văzu pre socru-seu Darie împă- 20 ratu, legat cu verigi de fieru. Și-lu văzu Darie și plânse și zise: *Vd* o fatul meu Alexandre, și tu ai fostu osândit să vini aici la noi. Alexandru zise: «n'am venit să lăcuescu cu voi; ce amu venit să vă văz și iară mă voi duce de la voi. Darie zise: o fericite Alexandre, multu-ți dat de Dumnezău, să vezi tote văzutele și 25 nevăzutele». Și iară grăi: «o dragul meu Alexandre, dară fata me Roxanda cumu trăește?» || Alexandru zise: «nu te griji cu vii, ce 50^r te grijește cu morții tu; iară fata ta este astăzi împărăteasă a totă lume; iară socra-me este mie în locu maicăi mele Olimpiada; iar Persii împărăteștie cu mine ca și cu tine». Și zise *Vd* 30 Alexandru: «să-m spuni nește omeni legați, cu obrazele de leu, ce sântu? Darie zise: acee sântu împărați de lume ne milostivi și așa-i făcu Dumnezău de leu. Dară într'un locu văzuiu șerpi mulți și gemet mare. Acole este o muncă de suflete elinești; sântu dedesuptu multe suflete fără cislă; și așa să vor 35 munci până la județu; de la gudețu merge-vorū || în Tartarū». 51^r Și zise Darie: «mai pasă³⁾», fatul meu, înainte, că vei vede și pre Por împăratu legat. Și merse înainte și văzu pre Por legat. Și

¹⁾ fică ²⁾ merese ³⁾ pas

1 zise Alexandru: «o marele Poru împăratu, cumu te protivei lu *Vd* Dumnezău, iară acmu tu ești legat». Por grăi: «Și tu te păzește să nu te văznești, că aici vei fi și tu, că Dumnezău să manie¹⁾ pre noi și-s mână arhangheli și legară sufletele noastre și le adu- 5 seră aici». Și zise Poru: «Alexandre, să nu mai mergi deice na- *Vd* inte că vei peri». Și se întorse napoi Alexandru și eși din peștere. Și găsi iară pre Candusal, plângându la gura peșterii ||. Și de 51^r ca-l văzu, elu să veseli și-lu strânse în brațe și-l sărută și zise: «o dragul meu fârtat Antioș, ce te zăbăviși acolo atâta, că rău 10 mă spământaiu²⁾; și acmu mulțemescu lu Dumnezu, că eșiși sănătos». Și purceseră la Cleofila și povesti ce-a³⁾ văzut în peștere. Și multu să mira Candusal. Și sosiră la cetate; și auzi Cleofila că-i vine sol mare de la Alexandru și să podobi bine și-si puse stema de aur în capu și eși na- 15 inte-i și cu boerii ei și să timpinară. Și, dacă o văzu Alexandru, așa-i păru că este mumă-sa Olimpiada, și dede mâna cu e și c- sărută dulce; și ie iar lă sărută și pre fiul său Candusal. || Și 52^r intrară în cetate Cleofilei și să veseliră într'o zi. A doa zi, împărătasa luo pre Alexandru de mână și-lu băgă într'o casă. Era 20 totă de auru și păreții și acoperită cu aur și patul ei tot de aur și scaunele de aur, iar masa de piatră adamantă și păharele pre masă totu de piatră antraxa și de zmaragda și de zamfir și de prohiracta și de criștaru. Și pre mijlocul casei, cure izvor mic de apă frumos ca aurul și dulce ca zaharu. Și-lu băgă într'altă 25 casă; și era păreți tot de pietri scumpe și nestemate și cu măr-găritariu podobite; și lumina ca soarele. Și merseră într'altă casă; || 52^r era de lemnă ăoplit, de lemnă ce să chiamă⁴⁾ evsenica și asipit;⁵⁾ și acele lemne nu le arde nici focul. Și intrară într'altă casă iarăși ăoplită de lemnă ce să chiamă bulicsa și evanisa⁶⁾ și de chiparos. 30 Și era pusă ace casă tot în măestrie pre 4 fuse de fieru și cu broaște; și le învărtie cu bivoli; și începură a să întorce casele și a să sui în sus totă cetate și iar să pogorie. Iar Alexandru să spământă și să miră multu și zise: o dragă împărătasă, așa n'am văzut; și aru trăbui numai acestu lucru să fie numai la Ale- 35 xandru împăratu. Iară împărătasa zise: adevărū, Alexandre, bine zici să fie la tine || ce vorū fi și la mine. Alexandru zise: că nu 53^r mă chiamă Alexandru; ce mă chiamă Antioh voivod. Cleofila

¹⁾ mână ²⁾ spământaiu ³⁾ ce-i ⁴⁾ Ka ⁵⁾ asip ⁶⁾ evinnisa cf. *Eminări*

1 zise : «Ce-ți grăiiu¹⁾; dereptu-ți grăiiu». Și-lu luo de mână și-lu băgă într-o casă mică și-i arată pre pârte scris Alexandru și zisi: «cine ieste acesta? Vezi, Alexandre²⁾, că ești tu înțeleptu, iară ei să află omeni și mai înțelepți de tine; ce cum ai vrut întra 5 aiă, <intrat-ai>, iară, cum vei vre să eși, nu verieși³⁾. El zise: «eu sau voiu eși sau nu voiu eși, iară tu nu veri mai eși; iară eu voiu eși și-ți voiu junghe fečorii tăi și voiu muri cu voi cu toți». Și să apucă de hanger și schimbă obrazul || și cu ochi de leu 53^v. Iar ia să spământă și-l strânse în brațe și-lu sărută și zise : «nu 10 te teme nimică, Alexandre, că nu sântu eu încă⁴⁾ așa nebună să te spun fečorilor miei, ce amă a te certa ca și mumă-ta Olimbiada, că nu voiu eu să pierzū capul tuturor⁵⁾ capetelor și a totă lume cap; să piară de o muere și să zmintescū eu totă lume cu morte ta și să fiu eu dușmană a totă lume; ce mai multu să 15 nu te faci sol, că ești tu mândru, ⁶⁾ iară alții să află și mai mândri, și iacăta că te cunoscără. Ce voiu să-m fi fečor și voiu să aibă și fecorii mei cînste și milă de tine». Atunci o sărută Alexandru pre Cleofila || și zise: «fičori tăi mi frați <fi>⁷⁾ voru 54^r. și tu mie mumă, ca și Olimbiada». Și plecară să iasă afară; 20 iară vine o slujnică și zise împărătesei : «fičorul tău cel mai micū, Dorif, ⁸⁾ ginerele lu Porū, <vine>și caută pre cel sol să-l tae, că cecă l-au bătutū Alexandru și i-au luat⁹⁾ multă țară și împărătasă i-au ¹⁰⁾ rōbit și fečorii lui și i-au prădatū țara lui; și să va păziți, că va să tae pre solul lu Alexandru. Și daca auzi 25 Cleofila așa, ia-l închise pre Alixandru în casă și eși afară, și să timpină cu Dorif; și-și ține sabie golă a mână să tae pre solul lu Alexandru. Iar mumă-sa-l luo în brațe || <și>-lu 54^v. sărută și-i zise: «fătul meu, nu să tae solii, că, dăr ști Alexandru că tae Cleofila solii, n'arū mână la noi sol». Iar elū nu o ascultă, 30 ce zise: «Alexandru tae pre socru-meu Porū împăratū și mie-mi sparse țara și-m robi fāmee; poč fi eu acmu să taiu pre un omū solū?» Iar Cleofila zise: «fătulū meu,¹¹⁾ Alexandru scos-au muere frățini-tău de la Evagrid împărat și i-au datū; țara și tie va da țara și muere și totū ce-ți vor fi luatū». El nu o ascultă, ce totū 35 năvăle să tae pre sol. Iară muere lu Candusal alergă la Candusal, și spuse: «pasă¹²⁾ tare la muma-ta, c-au venitū frate-tău Dorifū || și 55^r. va să tae pre fātatu¹³⁾ tă<u A>ntioh, solul lu Alexandru, cela ce mă

¹⁾ grăiiu ²⁾ Alexandre ³⁾ încă scris *deasupra* ⁴⁾ turor ⁵⁾ mându ⁶⁾ <fi> *A rupt* ⁷⁾ Dorif ⁸⁾ i-au luat *șters în A.* ⁹⁾ mi-au ¹⁰⁾ me ¹¹⁾ pas ¹²⁾ frātatu

1 scose pre mine diîn robie lu Evagrid împăratū». Candusal auzi și să mânia pre frate-său Dorif; și alergă tare și-l găsi ținadu-lū 1^r. mumă-sa în brațe și cu sabie golă a mână. Și cumū sosi, așa-l 4 lovi cu palma prespe obraz și-i luo sabie di-a mână și vru să-l 5 și lovască cu sabie și zise : «neharnici și nevretnici și ticăitū și fără minte, tu să tai pre solul lu Alexandru și pre cela ce-mi dede zile mie și țara și-mi scose muere și fičori diîn robie de la alți împărați? Tu vei să-l tai? || Iară de cie unde veri scăpa și tu 55^v. și eu și mumă noastră dinainte silei¹⁾ lu Alexandru împărat? Crez 10 nu vei scăpa nice în mațele mumāni-ta». Și să lăsă și Dorifū : și scoseră pre Alixandru diîn casă și să împăcară și-i înfrăți Cleofila cu Alexandru și lorū nu-l vādi că este Alexandru²⁾ solul însuș. Și să uspătară multū și să ve-eliră. Și dāru Cleofila pre Alexandru cu stema ei fără preț, cu petre nestemate; și-lu dāru cu 15 un fārij albū ca zapada și cu o șaoa de adamatā piatră³⁾ și de zamfir și inelul ei⁴⁾ de atracsa piatră⁵⁾ și cu caftanul de multū prețū || de aurū și pietri nāste<mate>; și încărcă 100 de care de 56^r. galbi<ni>⁶⁾, harač de 10 ani. Și zise Alexandru cătră Cleofila în taină: «numai odată haraciul fie⁷⁾ ertat». Iară e au zis : «fătul meu Ale- 20 xandre, ⁸⁾ să ei haraciul de ici până la tabără să nu te prečapă fečori miei, că nu știu cumū vor face, deca te vor precepe, că sântū fără minte; ce să iai <hara>ciul⁹⁾ până vei sosi la scaunul t<au> și d<u>¹⁰⁾ e atunce cum va fi voe <împărăției ta>le¹¹⁾». Și purceseră și <merseră cu harac>iul¹²⁾ și cu solul 25 ¹³⁾ cu Cleofilā> ¹⁴⁾ până || <aj>unse¹⁵⁾ la scaunū. Și eși 56^v. Antioh din scaunū și șezu Alexandru în scaunū și să sărută cu Potolomei și cu Filon și cu Antioh și cu toți craii și domnii. Și lă păru bine de Alexandru, că pesti multū Și fičorii Cleofilei vā- 30 zură¹⁶⁾ și să spământară și ziseră : «tu ai fost Alexandru împăratū? El zise: eu». Ei ziseră : dac<ă>¹⁷⁾ ești tu Alexandru, noi periți <sām>tem¹⁸⁾ astādzi că noi <am vrut>¹⁹⁾ să te tăemū pre tine Alexandru²⁰⁾ Iară zis : «nu sām<teți periți pentru>²¹⁾ mumă vos<tră>²²⁾ Clifila ²³⁾ fu mult <înțeleptă>²⁴⁾». Și purceseră 57^r.

¹⁾ sisilei ²⁾ Alexandru ³⁾ pitră ⁴⁾ e ⁵⁾ pietră ⁶⁾ <ni> *A rupt* ⁷⁾ fi ⁸⁾ Alexander ⁹⁾ <hara> *A rupt* ¹⁰⁾ *A rupt* ¹¹⁾ <a> *A rupt* ¹²⁾ vāzură și ¹³⁾ <ă> *A rupt* ¹⁴⁾ <sām> *A rupt* ¹⁵⁾ <am vrut> *A rupt* ¹⁶⁾ <ine Alexandru> *A rupt* ¹⁷⁾ <teți periți pentru> *A rupt* ¹⁸⁾ <tră> *A rupt* ¹⁹⁾ *A rupt* ²⁰⁾ *In A lipsesc 5 foi. Lacuna se împinește după F astfel.* Iară Potolomeiu Filip și Antioh zisără : oh Alexandre împărate, pentru ce-ți schimbi viața prin tristare și că ci vrei să turburi toată lună cu moarte ta, crez peri-vei fără cînste și pre noi ne vei lăsa

de la Vavilon și merse pre câmpii Sinarului, unde lăcuise Iov streine. Să nu mai faci această solia nici să mai fie. El zisă: «ce făcui, făcui și sfârșiră-să».

Și făcură ospățu mare, și le spusă ce văzu în peșteră: pre cei împărați în muncă. Și spusă de casăle Cleofilei și ce păți de feodorul iai și cumu-lă cunoscă împărăteasa; și spusă de cele pietri scumpe în casăle Cleofilei.

Glava 67. Și deacole să întoarsă la Persida, la Rosanda împărăteasa. Și acolo să sfârșiră războaiele și luo lume toată de la răsărit până la apus. Și făcură ospățu mare și să veseli cu împărăteasa și cu toți crai. Și împărți Alexandru împărățiile și domniile. Și dede lui Antiohă împărățiile lui Poriu împărat la India și cu toată Rusia și cu toate țările despre răsărit; și dede lui Filon împărăția lui Daria și cu toate țările lui; și lui Filoghenă împărăția lui Evremitriia și cu țara Mersilomului și a Țimbilor păgâne; și lui Filip țara Asiei și Chilichia și cu toate ostroavele dulci a mării; și dede lui Potolomeu împărăția Eghiptului și a Ierusalimului și ostroavele; și lui Selevchia împărăția Râmului și cu totu apusulu și cu toți craii; și lui Laomedasă împărăția Egliteriei și cu țara Căhască. Și dede lui Vizantiia țara Leșacă și Ardelulă cu Rumânii și cu Rușii. Și șezu în scaun la Persida un an.

Și de acolo marsă la Vavilonul mare și șezu în scaun bătrân; și acolia multe veselii făcură și uspețe cu toți crai.

Și într'o noapte, văzu Alexandru în visă pre Ieremie proroc. Și zisă lui: «fătul mieu Alexandre, implură-să 40 de ani și să apropiere 4 stihii a trupului omenesc: fieria verde, tusa albă, sânge roșu, gungiu amar, apropiere-să și spre moarte te vor trage. Și să știi fătul meu, Alexandre, că trupul tău să va răsipi, că din pământ este, pământ să va face. Și moarteta este dela cea ce-ți slujește Ția; și din dulce amar be-vei, ce-ți toamește împărățiile și-ți răsipește oștile, că trupul tău rămâne-va mori, iar sufletul tău viu; va merge în mâna lui Dumnezeu și-l va trimite unde va fi voia lui Dumnezeu; iară trupul la gudețu să va scula și să va împreuna cu sufletul și vor învia toți morții; și să voru cunoaște prietini cu prietini. Și să crezi Alexandre, că la gudețu va intra sufletul în trupul omului; și vom sta toți goli înainte înfricatului gudețu nefățarnic; și vor sta herovimii și serafimii înpreșurulu lui; și-ș voru lua dreptii viața de veci, iară greșii intra-vor în munca de veci. Și sfârșenia nu va fi, nici o adunare. Și acolo nu să vor mărita nici să vor insura, ce vor fi toți într'un obraz și atunci să vor cunoaște soțu cu soțu și feodoru cu părinte. Și așe să știi că pre mine încă mă vei vede acolo viu ca și aice».

Și să deșteptă Alexandru din somn, și șezu pe pat, și-ș pusă stema pre masă și plânge cu jele, și socotiia cuvintele prorocului. Iară Potolomeu și Filon marsără dimineața și-l aflară plângând cu jele mare. Și să apropiere de el și plânsă și ei și-l întrebă și zisă: «o Alexandre, ce-ți schimbi viața pre jele?». El spusă lor tot ce-i grăi în visă prorocul. Iar Potolomeu și Filon vre să-l mângăia și zisă: «n'ar trăbui Ția să te întristezi pentru visele de noapte, că nci nu le credem, că așa ne pare că omul visază, că-ee doarme mult și be vin mult; iară nu trăbuește să durmim mult, că să umedează și crerii omului în cap și urlă capul și visază: unele ce vede,

1 bogatul în viața lui și puse tabără acolo și <căzu> cu oștile lui pre țara Asidului. Și într'o zi, vrură să veseliască pre Alixandru și ziseră: «Alexandre împărat, să mergem astăzi să ne suim în cel munte nalt, să facem vânătoare». Și să suiră¹⁾ în munte nalt și stătură

5 în loc nalt și grăiră: «Alexandre împărat, ia caută în jos pre căm<pii>²⁾ Sinarului — acolo era oș<tile>³⁾ — pre câți ti-au pus Dum<nezeu>⁴⁾ împărat astăzi pre lu<me...>⁵⁾. corturile... || riului.⁶⁾ 57

«Alexandru zise: o dragii mei frați, așe toți vor intra su pământu după 50 de anii de acmu». Și să pogoriră la tabără. Și multă veselie

10 face și jocară tote oștile și toți voinici. Intr'acee vreme, vine Aristotel filosoful, dascalul lu Alexandru; vine de la Machidonie, de la Olimpiada, muma lu Alexandru. Alixandru să veseli, deca văzu pre Aristotel, dascalul lui, și zise <A>lixandru⁸⁾: «bine-i venit, d<asc>a-le⁹⁾ pre înțelepte Aristotel¹⁰⁾, astăzi luminezi tu <între G>re¹¹⁾ și tu

15 ești sfetnicul || Machidoniei¹²⁾ dară dascale, <ce> face maica me Olimbiada și cum auziți voi¹³⁾ de noi? Credă omenii că am luat lume toată¹⁴⁾ și am mers și până la raiu¹⁵⁾ mers-am; și grăit-am¹⁶⁾ acolo cu 2 arhangheli; și mers-am și la Nagomodri¹⁷⁾ și grăit-am cu Evantă împărat; și-mi spuse că Dumnezeu e linești sântu în Tartar, 58

20 tremeși de Savaoth, și să muncescu acolo de draci. Aristotel multu

alte. ce aude zua, alte. ce cugetă noapte; și trupul este mort, iară sufletul este viu, și să împingu ca doi gunci nemvâțați; și este sufletul și cugetul ca vântul și ca focul și ca mare cu valurile. Așe să întărâtă și sufletul cu trupul până împarte Dumnezeu sufletul cu trupul; și adevărul zic filosofi că trupul și sufletul aduna-să-vor la gudețu și morții din mormânturi scula-să-vor. Și Solomonu scria că sufletele drepte în mâna lui Dumnezeu sânt. Și Platon zice: săvârșenia lumii fi-va, însă când să voru umple cinurile cele căzute să să umplă de oameni dreți, atunci va fi săvârșenia lumi. Și Eremia prorocul bine zice; iară visele să nu le credem, nici să te scărbești pentru vis, că tu ești astăzi împărat a toată lume, ce-r fi să te veselești și cu noi cu toți, că te pusă Dumnezeu împărat a toată lume pre multe întunerece de oameni». Alexandru să miră mult de aceste cuvinte și zisă: «slava ta Doamne minunate, că poți fa<ce> și oasele uscate oameni vii». Dintr'aceia zi fu totu supărat și gândia tot de moarte lui: dară după moarte<nu rămâne> mia pomană mia pre urma mia. Alexandru să sculă de la Vavilon și merge pe câmpii Sinarului

¹⁾ Și să suiră și să suiră ²⁾ <pii> A rupt ³⁾ <ile> A rupt ⁴⁾ <nezeu> A rupt

⁵⁾ <me A rupt ⁶⁾ ce> A rupt ⁷⁾ veseli ⁸⁾ <A> A rupt ⁹⁾ <asc> A rupt

¹⁰⁾ <tel> A rupt ¹¹⁾ <între G> A rupt ¹²⁾ Machidonie ¹³⁾ <voo> A rupt

¹⁴⁾ <tă> ¹⁵⁾ <laiu> ¹⁶⁾ grit-am ¹⁷⁾ Nagomur.

1 să miră și zise: «mulțimescū l<u Sa>vaoth¹⁾ Dumnezău că văz<uiu lu-
mina>la²⁾ fața ta, Alexa<ndre împă>ratū³⁾ a toată lumē, <și astăzi se
vese>leș'e⁴⁾ <și maică-ta și să>⁵⁾ || luminiază Machidonie astăzi cu 58 r.
tine. Alexandre împăratū, ca tine pre lume ni-că-a fost nece
5 va fi până va fi lumē. Iar maica ta este sănătosă, Olimbiada,
și multū dorește de tine și zia și nopte și pre mine mână-mă
la tine să-i spui: merge-vei la Machidonie? de nu vei merge, să
vină ie la tine». Alexandru zise: «ferice de cela ce va asculta de
(paritele lui). Și iară zise Alexandru: «nu mi-e data să merg <eu>⁶⁾ la
10 Machidonie; ce să vină maica <me Ol>⁷⁾ imbiada la mine. Și se<zură
la ma>să⁸⁾ și-puse domnii și <crai>⁹⁾ la masă. Și puse pre Aristo-
tel mai sus de || toți Domnii. Și să sculă Aris<totel>¹⁰⁾ și aduse 59 r.
darurile de la Olimpiada muma lui. Scose 2 steme de aur și cu
petri scumpe: una lu Alexandru, alta Roxandei; și aduse un bidi-
15 viu¹¹⁾ albū ca zăpada și cu șoa de piatră¹²⁾ adamantă; și-i dede
gușman de sāmūr; și pre gușman cununile de aurū; și 2 inele
de atraxa piază; unul lu Alexandru, altul Roxandei; și scose 12
tēpsii de aur vārsate și 2 lanțuri de aurū și cu pet<ri>¹³⁾ și nes-
temate fără preț. <și>¹⁴⁾ scose și carte de la mu<ma lui Ol>im¹⁵⁾
20 biada: «Scriș <u, Olimpiada || im>părătiasă¹⁶⁾, la dragul meu sufletū 59 r.
și inima me și lume ochilor mei, dragul mamei, fătul meu, Alexandre
a totă lume împăratū, trimețū viață și sănătate împărăției tale. Și
să știi fătul meu: de cându te-i împărțit de maica ta, de atunce
s' învrăjbitū inima me cu sufletul meu și nu-i poē împăca,
25 ce numai cu lacrămile maica ta mângăe-i; și le vārsū și zua și
nopte; și cuget, maica <ta>¹⁷⁾ ore vede-te-va au nu te va mai<vede>¹⁸⁾
și mă bātu cu cugetul <ca corabi>¹⁹⁾ cu valurile mării; și <eu
astă>zi²⁰⁾ n'am nemic, diacă am pre tine în lume || lângă mine;
ce mi te rog fă<tul>²¹⁾ meu și mi te ceru pāntru Dumnezău și
30 pāntru tița mamei ce suptū de la maica ta, să-mi trimiți carte:
sau să vīnu eu la tine sau tu la mine, că sāmțū 27 de ani de
cāndu maica ta nu ti-au vāzut: și de dorul tu morte-mi voiū
face. Ce acmū să-mi trimeți carte să știu și eu de tine; și să-m

1) <u Sa> 2) <uiu lumina> A rupt 3) <ndre împă> A rupt 4) <și astăzi
se vese> A rupt 5) <și maică-ta și să> A rupt 6) <eu> A rupt 7) <me Ol>
A rupt 8) <zură la ma> A rupt 9) <crai> 10) <totel> A rupt 11) bidi
12) piatră 13) <ri> A rupt 14) <și> A rupt 15) <ma lui Ol> A rupt 16) <u
Olimpiada im> A rupt 17) <ta> A rupt 18) <ve> A rupt 19) <ca corabi>
A rupt 20) <eu astă> A rupt 21) <tul> A rupt.

1 fi sănătos într'anii mulți și buni». Alexandru cēti carte și zise: Vd
«vai <de>¹⁾ cela că nu va asculta de <maica>²⁾ lui». Și să veseliră
aco<lo>³⁾ cu toți împărății <și domnii. Și într'o>⁴⁾ zi || <zise>⁵⁾ 60 r.
pāharnicul: «împărate, iar mī furară un pāhar împărătescu». Elu zise: Vd
5 «une va fi, tot vor zice omenii pāhar împărătescu și tot va fi al
mieu».

Aristotel grăi: «o Alexandre, cum luoș lumē totă, cum nu luo Vd
nāme pre lume ca tine». Alexandru «zise: avut-am 4 ajutori cu
mine: unul limba dulce, altul mână tinse, altul judecata, altul
10 ertătoriu de greșele; cu aceste luat-am lume totă». Și pove<sti>⁶⁾
Alexandru lu Aristotel câte <războe făcu>⁷⁾, și câtū petrecu, și câte
<cetăți>⁸⁾ sparse. Aristotel zise: «<Alexandr>⁹⁾, dară unde-ți-s vistie-
rele tale, || ce-i luatū de pre la împărăți». <Alexa>ndru¹⁰⁾ zise: «vistie- 61 r. Vd
rele mele sāmțū vitejii miei cei hrabori și buni». Aristotel zise:
15 «Alexandre, fă-ți vrun cocon, să-ți rămână pomană Machidoniei».
Alexandru zise: «nu mi-e datū să fac eu cocon de trupul meu,
ce vorū rămāne lucrurile mele». Și acolo grăi vornicul cu Alexan-
dru¹¹⁾ împărat: «Trăbuește să tremeți pre la țări și la domnii să
aducă haraciul». Alexandru zise: «Stris împărat multū aurū și ar-
20 gintū ave, ce nu-i fo<losi ne>mic¹²⁾; ce i-l luom noi totū <i spar>
sem¹³⁾ și împărăție lui <cu vite>jie¹⁴⁾ nu cu avuție».

<și>¹⁵⁾ acolo sta un Turcū, bătrānū¹⁶⁾ boerinū, și-și cernie barba, 61 r.
ca să fie tinăr. Iară Alexandru-lū văzu și-i zise: «o dragul meu Mer-
chis, că ce-ți cernești barba, pote-ți fi ceva ajutoriu? Rogu-te,
25 păzește-te să nu te înșele cerniala, că barba va fi niagră, iar pi-
dorele slabe, și tu te țină tinăr¹⁷⁾, iar zile să vor înpuțina, și tu
veri muri; apoi te vei chema înșelat». Și rāseră¹⁸⁾ toți domnii de ace.
Iar într'o zi, sta <un b>¹⁹⁾ oerin și-l chema Alexandru; <și>²⁰⁾ era grec,
și era fricos. <și zise>²¹⁾ împăratul: «frate Alexandre, || sau ți sehimbă 62 r.
30 numele, sau fă <cum>²²⁾ făcu eu, că²³⁾ tu fugi de la tote războele,
iar omeni zic: iacătă că fugi Alexandru; dece fac mie rușine!»
Și acolo rāseră multū domnii. Iar într'o zi, aduseră 3000 de tāl-
hari²⁴⁾ la Alexandru. Și zișeră toți să-i spānzure. Alexandru zise:

1) <de> A rupt 2) <maica> A rupt 3) <lo> A rupt 4) <și domnii și în-
tr'o> A rupt 5) <zise> A rupt 6) <sti> A rupt 7) <războe făcu> A rupt
8) <cetăți> A rupt 9) <Alexandr> A rupt 10) <Alexa> A rupt 11) Alexanru
12) <losi ne> A rupt 13) <i spar> A rupt 14) <cu vite> A rupt 15) <și> A
rupt 16) btrānū 17) tină 18) rās-r 19) <un b> A rupt 20) <și> A rupt
21) <și zise> A rupt 22) <cum> A rupt 23) c 24) tlhari.

Vd¹ «de vreme ce văzură fața me, nu voru peri, că este lege gude-
cătorului să-i piarză, iară împăratul să-i miluiască». Și-i ertă și
făcu vânători împărătești și lă dede plată pre an tuturor. Iar
într'o zi, merse un om și zise: || «împărate, am o fată să o mă. 62
5 rit, ajută-mă cu zestre». Alexandru zise: «dat-i 100.000 de galbeni»
El zise: «multu-mi împărate». Alexandru zise: «darul împărațesc
mare este». Și luă galbenii toți.

Iar într'o zi, făcu masă mare cu toți. Și dăruie pre Aristotel cu
100.000 de galbeni și cu 10 ferdele de mărgăritari, și dede cărja
10 de aur, și-l puse patriarhă prespe toți patriarșii. Și trimise la
Machidonie, să aducă pre Olimpiada, muma lu Alexandru.

L Iar într'o zi, merse un om și zise: «împărate, găsiu o co || moră» 63
Alexandru zise: «de o <ai găsit>,¹⁾ eți-o, că ți-o dat Dumnezeu, iar
dac'arū fi dat-o mi, eu-o'și fi găsit, că tot aur și argintū este
15 în mâna lu Dumnezeu». Omul zise: «împărate, 3 zile și 3 nopți
tot amū căratū la casa me, sosește-mi». Alexandru să miră și zise:
«unde este?» El zise: «pre țarmurii Efratului». Alexandru zise: «ade.

V¹ văr proroci prorocit-au că va să se ivască comora lu Iovū bogatul
în zilele mele». Și zise să încalce Machidonienii, și merseră la co-
20 moră și găsiră pivnița lu Iovū bogatul cu 500 || uți²⁾ de aur. Și 63
Vd zise Alexandru: «luați toți». Și au luat toți. Și rămaseră lu Alexan-
dru 100 de cară de galbeni, și să săturară toți de³⁾ aur.

Alexandru să primbla, iar unū calicū zise: «miluește-mă, împă-
rate, cu vr'un ban». Iar Alexandru-i dete o cetate. Calicul zise: «nu
25 mi să cade mie să șez în cetate». Alexandru zise: «nu caut eu
cumu să cade ție, ce cautū cumu să cade mie să dau ție». Și luă
calicul cetate și fu Domn cetății calic.

Intr'una de zile, aduseră un tâlhar la Alexandru. Și zise Alex-
andru: «ome, că ce furi și tâlhu || ești⁴⁾». Elū zise: «de săracie <tâl-
30 hu>⁵⁾escū câte un om și-lū ucig și sântū sângur; decie-mi zic omenii
tâlhar, iar tu ești mai tâlhar de mine, că tu ucizi câte 10.000 de
omeni într'o zi, și tâlhuești, și luați cetățile și bucatele, căce ești
cu omeni mulți. <pe> tine te chiamă împărat; iară eu-sū sângur
ce-m zicu tâlharū; iară, d'aș fi eu ca tine, mai⁷⁾ bun aș fi eu de
35 tine». Și-lū ertă împăratulū și-l puse capitanū pre 1000, și-lū boeri
și eși mare.

¹⁾ <ai găsit> A rupt ²⁾ A rupt ³⁾ de ⁴⁾ tihuești ⁵⁾ <tâlhu> A rupt
⁶⁾ ma

1 Și într'o zi, sosiră olăcari de la Olimpiada || <și s>puseră¹⁾ că vine 64
Olimpiada de la Machidonie. Alexandru zise tuturor crailorū și
domnilor să să gâtască toți, cinesi cu stiagul lui și cu șiragul și
cu povodnici lui nainte lui. «Și vă îmbrăcați ca nește împărați și vă
5 puneți stemele în capū, să eșim naite maicăi mele Olimpiada».
Si așa să gâtiră toți împărați și crai; și eșiră cinesi cu șiragul și
cu stagul și cu povodnicii. Și să timpinară cu Olimpiada și să
închina și să da în lature toți pre rândū până sosi Roxanda
împărătașă. Și să timpina cu maica lu Alexandru; || <și să>²⁾ strân- 65
10 seră în brațe și să sărutară și zise Olimpiada: «bine mi te aflaiu
suflete și inima me și lume ochilor miei, fata me, Roxanda, îm-
părăteasă a toată lume». Și o sărută dulce. Iar Roxandē zise:
«bine-i venit, maica domnului meu și împărătesă a toată lume». Și
întrară în căruță de aurū. Și sosi și Alexandru cu Machidonienii,
15 calare pre Ducipal, și cu caftan de aur, și cu gușma în cap, și
pre gușmă stema de aurū și cu pene albe de stratocamil. Și
așternură covorile³⁾; și descălecă Alexandru; și eșiră din că-
ruță || <și să>⁴⁾ timpinară pre covor și să strânseră⁵⁾ în brață și să 65
20 me, dragul meu, Alexandre, împăratū a toată lume. Și să sărutară
și puseseră la cortū. Și dederă⁶⁾ în tămpene și în surle și în trâm-
bițe și în nacarade cu 3000 de pisconi și în organele cu 1000
de pisconii. Și atâta hramăt era și sunete, câtū nu să auze unul
cu alaltū, și luoa și mințile omului⁷⁾; nice pute înțelege nime
25 nimic pre lume, cum n'au fostū || de cândū e lume, nici v<a fi
pă>nă⁸⁾ va fi lume necaire timp<ina>re⁹⁾ mare ca aceea. Și sosiră la
corture și șezură la masă și-s puse Alixadru lângă el pre muma-sa
și de altă parte pre Roxanda împărătesă și toți împărați; și crai
șezură la masă; și să veseliră toți mare veselie, cum n'au fostū
30 pre lume necaire.

Iar a doa zi, jucară voinici tineri u jocū minunatū și să chiamă
căruiha. Și povestie Alexandru mănī-sa câtū războiu făcu cu cei
împărați mari; și cumū merse¹⁰⁾ la raiu; || <și cât>ū¹¹⁾ războiu făcu. 66
Si într'o¹²⁾ zi vineră de la Brusalimū popi și spuseră lu Alexandru
35 c'au muritū Eremie prorocū. Și aduseră lu Alixandru cort roșiu

¹⁾ <și s> A rupt ²⁾ <și să> A rupt ³⁾ coril ⁴⁾ <și să> A rupt ⁵⁾ strân-
serănsēră ⁶⁾ dedere ⁷⁾ omulu ⁸⁾ <a fi pă> A rupt ⁹⁾ <ina> A rupt ¹⁰⁾ mer-
sem ¹¹⁾ <și cât> A rupt ¹²⁾ <str'o>

1 de multă preț. Și să scârbi Alexandru pântru Eremie proroc; și cinsti popii și dăru¹⁾; și să duseră popii.

Și într'o zi, vineră omenii de la Alexandrie și ziseră: «împărate, făcuși cetate bună, Alixandrie, și o podobîși, și este loc bun; ce 5 nu putem trăi de șerpi, că esū din apa Nilului și mușcă pro oameni și mor». Iar Alexandru zise: «pasați la Erusalimū || și loati 67 osele Eremiei <proroc>²⁾ și le duceți la Alexandrie și <le>³⁾ îngropați în cetate, că mare este milostiva lui». Și merșeră și luară trupul Eremiei⁴⁾ proroc și-l îngropară în cetate, în Alexandrie. Și de 10 atunce nu pot mușca șerpii pre omeni la Alexandrie și până astăzi.

Și într'o zi, merse o muere la Alexandru și-și pări bărbatul la Alexandru și zise: «împărate, bate-mă bărbatul și mă sudu-este și ție este hiclianū». Alexandru zise: «în zilele mele, nu voi să părăscă muere pre bărbat; || și alalte să să învețe cu tine». Și 67 15 tăiară limba muerei.

Și într'o zi, grăi Dardaș voivod: «împărate, trebuiește domni- torū să-și vază moșile lor, că simtū 27 de ani de cândū nu le-au văzutū». Alexandru zise să scoțā darurile scumpe. Și scoa- 20 seră caftanele⁵⁾ de aurū și sabiile de aurū⁶⁾ ferecate și păharā de aurū. Și începu a-i dāru pre toți domniū și împărătiū și craii: pre unii cu sabii ferecate, pre alții cu cai buni, pre alții cu caftane de aurū, pre alții cu păharā || de aur și cu alte daru<re mul>te⁷⁾ 68 fără preț. Și-și luară <zi>⁸⁾ bună, și să duseră pre la moșile lor și pre la domniile lor. Și să duseră și rămase Potolomei și Filon 25 numa, că nu vre să-i lase, că știe Alexandru că va să morā cu- rundu, de imbla și-și aștepta casul de morte. Iar într'o zi, purcese Alexandru la muntele Efilactu, cu mumā-sa și cu Rocsanda și Potolomei și Filonū, să să primble ca un omū cē-și așaptā zioa de morte. Și să uspātarā acolo multū și frumos. Și să sue pre mun- 30 tele Efilactu. Și căuta pre lume în tote părțile || <cu ja>le⁹⁾, că 68 nu să îndurā de această lumie.

Iar¹⁰⁾ într'ace vreme, era o muere proclētā, re și hiclianā la Machidonie, pre nume Minerva. Și ave 2 fiōri l'Alexandru, pre nume Vreonusū și Levcađuș. Vreonus era păharnic la Alexandru¹¹⁾; 35 Levcađuș era comis mare; și era trufașū forte. Iară mumā-sa Mi-

1) dāru 2) <proroc> A rupt 3) <le> A rupt 4) Eremie 5) caftanele 6) In A șters de aur 7) <re mul> A rupt 8) <zi> A rupt 9) <cu ja> A rupt 10) <I> a <r> Alexandru

1 nerva tremese carte la fiōrii ei; și lă tremise și otravā; și scrise 69 carte la fiōri-ș: «Scris eu, Minerva, la tine fātul meu Vreonusē și Levcađuș, viață și sănătate vă tremețū maica voastră. Și vă rog feți mei, pintru Dumnezāu, || să cereți împărăție la Alexan<d>r<u> 26 5 la Ma>chidonie²⁾, să viniți și <voi>³⁾ la mine să vă vāz, că șamtū de anii, de cândū nu v'am vāzut; și plāngū și zia și nopte de dorul vostru, darā ce folos este omului de domnie într'alte⁴⁾ țări streine? Folos⁵⁾ este omului de cinste și de domnie la omenii lui și la moșiele lui⁶⁾, iar eu amū am auzit că <u> vă îndurați de A- 10 lexandru, <ce> i dați această iarbă ce vă tremeț; decie vă veți îndura de el. Și voi să nu măncați, <ce> să o băgați in păharul lui Alexandru și să i-l dați să-l be ||, <iar>⁷⁾ voi să nu beți; și veți vini 69 la mine». Iar merse carte la Levcađuș și la Vreonus. Și ceti carte și zise Vreonus: «frate, să lepezi aca iarbă că nice un bine nu ne 15 va face». Levcađuș nu-l ascultā și ascunse otrava. Și într'o zi, grăi Levcađușū l'Alexandru: «împărate, să ne dai Machidonie». Alexandru zise: «o dragul meu Levcađuș, nu voi⁸⁾ da Machi- 20 donie⁹⁾ nemānue până la morte me, că voiū să mă chem Alexandru¹⁰⁾ Machidon, iar după morte me cui o va da Dumnezāu; 20 iarā ție-ți dau împărăție la Troada și cu tote țările Asiei». Lev- caduș <u> vrē să-și e împărăție, || <ce> să mānie și vru acolo 70 să-i b<age> iar>ba¹¹⁾ in păhar. Vreonus nu-l lāsa, <ce> l cert<ā>¹²⁾ și-i zise: «veghe-te și te ferește de unū împărătu mare ca cesta, că 25 vei zminti lume totā; și noi vom peri rău; și muma noastră nu o vom mai vede, și să vorū turbura tote limbile, ferește-te». El nu-l ascultā. Și într'o zi iarā merșerā la Alexandru și zise: «împărate, 30 să-m dai Machidonie». Elū zise: «o dragul mieu Levcađuș, nā voiū da Machidonie până la morte me, <ce> ti cere alte împărății mai mari să-ți dau». Elū nu vru și să mānie. Și așia cugeta el cu 30 truțiile lui și cu mândriile lui: de voiū otrāvi pre Alexandru, eu voiū lūa pre împărățasa Roxanda și voiū fi împărat a totā lume. ||

<Și i>¹³⁾ ntr'ozi, vine Alexandru de la vāna<t>¹⁴⁾ setos și ceru vinū 70 să be. Și merse Levcađuș și implu păhar de vin și băgā și otravā in păhar; și-l beu Alexandru setos și să precepu și zise: «o dragu;

1) mu 2) <du la Ma> A rupt 3) <voi> A rupt 4) al ter 5) fos 6) moșiele ui 7) <iar> A rupt 8) vo 9) Ma Machidorie 10) Alexanru 11) <age iar> A rupt 12) <ā> A rupt 13) <Și i> A rupt 14) <t> A rupt

1 meu¹⁾ Filipe vrăciul, eu băuiu vinu dulce și amar și-mi răni trupul tot». Și sări Filip vrăciul și-i puse stema pre masă și începu a topi erbile și cu treiac și dede de bău Alexandru: și nu putu folosi nemic. Și zise Alexandru: «o dragul meu Filip, poți-m da 5 zile de la tine?» Filip zise: «o Alexandre²⁾ împărat, Dumnezeu pote da zilele omului, iar eu-ți voi da zile 3³⁾ până-ți vei tocmi împărățiile». || Iară Vreonus, diacă văzu aș⁴⁾, mersé într'o casă și să jun-71 r. ghe și m<uri>⁵⁾. Iară Alexandru clăti cu capul și zise: «o lume minciunosă, lume înșelătoare, o morte năprasnică; o lume deșartă, o 10 mărie putredă și mângânoasă și înșelătoare, cumu te arăți⁶⁾ dulce în puțină vreme și de grabă vini amar; cumu să zice: nu este bucurie pre lume să nu să schimbe cu jale; nice mărie pre pământu să nu să pogore; binele multu rău așteptă».

Și iară zise Alexandru: «o lume și soré și toate fapturile lumiei 15 să mă plângeți astăzi, că în puțină vreme faiu pre pământu și mai curîndu mă duc sup pământu. || <O>⁷⁾ maica noastră, pământule, 71 v. cum ne mângâni și ne crești și ne faci frumoși, și apoi tu ne strângi la tine și ne răsipești, e frășetele»...

Iar zise Alexandru: «o dragii mei Machidoneni, viteji de lume, 20 doră puteți să mă scoateți de la morte năprasnică să lăcuesc cu voi! Ei toți ziseră și plânge: «o Alexandre⁸⁾, di-am pute noi, ți-am da zilele noastre pîntru tine, ce nu putem. Iar tu, Alexandre, bine-i petrecut pre lume, cu cinste, și acum mai⁹⁾ cu cinste e vom petrece în mormântu. Și morte ta va fi mai cinstită¹⁰⁾ de 25 cătu viața noastră; ce nu-ți putem ajuta aiă: pasă¹¹⁾ pasă¹²⁾, Alexandre, || că locul tău gătitu e de D<umnezău>¹³⁾; și pre această lume bine 72 r. petre<cuși>¹⁴⁾ și acolo și mai bine vei petrece. Și pasă¹⁵⁾ cu Dumnezeu și ne iartă și fii ertat de noi și iară ne vom aduna la judecată înfricoșată cu tine toți». Iar Filip vrăciul spintecă o 30 o măsoce bine¹⁶⁾ și băgă pre Alexandru într'ansa¹⁷⁾ și zise: «tocmește-ți împărățiile lumiei¹⁸⁾». Iar Alexandru chemă pre mumă-sa și o sărută dulce și lă zise: «Potolmei și Filon și Antioh, iacă-tă, fraților, maica me și împărăteasa me o las în mîna voastră, să le cinstiți și să le socotiți pîntru frăție noastră, până la morte voastră 35 || iar <pre>¹⁹⁾ mine să mă pomeniți și tru<pul>²⁰⁾ meu bine să-l tocmiți 72 v. să să-l duceți la Alexandria, să-l îngropați. Și așa să știți: că ne

1) me 2) Alexandre 3) zile 3 zile 4) <a> A rupt 5) <uri> A rupt 6) arăți 7) <O> A rupt 8) Alexanre 9) ma 10) cinsti 11-12) pas. 13) <umnezău> A rupt 14) <cuși> A rupt 15) pas 16) aprinsă 17) bine 18) lumiei 19) <iar pre> A rupt 20) <pul> A rupt.

1 vom aduna la judecata lu Dumnezeu toți cu trupurile și goli stavom. Și iar să știți fraților, că la viacul de apoi Turcii voru 5 lu Machidonie și fi-vor rîbi Turcilor, cumu simtă ei astăzi noa». Și iar chemă pre Roxanda împărăteasa și o luă de mână și zise: 5 «o fata lu Darie împărat și dragul meu sufletu¹⁾ și inima me și lume ochilor mei, însă văzuși cumu vine morte de năprasnică, morte fără credință, și iacă-tă că pre noi ne va împărți și viața 73 r. <noastră nime>²⁾ în lume nu o avu; și să știți, Roxando, că mă duc la lume de vecie și nesvârșită³⁾ și de acolo⁴⁾ nu mă voi 10 mai întorce; ce rămâni, Roxando, sănătosă și cu Dumnezeu». Și o sărută dulce de 3 ori.

Și dup' acee chemă pre toți împărății, și se sărută cu toți pre rând, și să ertă de cătră ei, și zise: «o dragii mei Machidoneni, 15 să știți că altul ca Alixandru nu veți dobândi până în vecie vecilor și nu mă uitați». Și iară zise: «aduceți pre Ducipal al meu» 73 v. <Iar>⁵⁾ ei scoseră pre Ducipal diin grajdă și-l duseră la Alexandru. Și văzu pre Alexandru⁶⁾ murind, și necheză tare fără samă, și bătă cu picorele în pământu cu mânie. Și-l luă Alexandru de comă și-l sărută pre obraz și-i grăi: «o dragul meu Ducipale, 20 altul ca Alexandru nu te va încăleca». Iar Ducipal plecă capul și vârsă lacrimi, izvoru merge diin ochii lui; și-i rădică capul⁷⁾ și căută prespe toți împărății. Și văzu pre Levcaduș, celace otrăvi pre Alexandru, și să repezi la el și-l lovi cu cornul la inimă și-l puse jos și-l omori. <Si de>⁸⁾ acolo nu să știu ce să 74 r. 25 făcu. Și zise Alexandru: «be și tu, Levcaduș, paharul ce am băut și eu de la tine». Iară Potolomei zise să-l tae câte o fărîmă 75 v. și să-l dă cânilor. Și așa făcură cumu-l mîncară câinii. Iar Alexandru zise: «proklet să fie celace va hrăni ucigătorul <de> 76 v. domni și curva diin casă și vânzătorul de cetate». Și iară zise 30 Alexandru: «o dragii miei Machidoneni, cumu luomă lume totă și până la raiu mersem și nainte me nime nu putu sta. Iară eu nainte morței nu putui sta; și voi-m căutați și nu-mi puteți 74 v. folosi nemic; ce voi merge und' au mers toți morții diin viac. Iar voi rămâneți cu Dumnezeu, dragii mei¹⁰⁾ frați împă- 35 rați, și iară ne vom vede, cându se voru scula toți morți diin morminte și sta-vor nainte județului».

1) sufletu 2) <noastră, nime> A rupt 3) nesvârșit 4) aco 5) <Iar> A rupt 6) Alexanru 7) rădică pul 8) <și de> A rupt 9) me.

1 Aceste zise marele împăratu Alexandru și muri în țara Gher-simului, aproape de Eghipet, unde făcu Iosif cele 7 jitnițe lu Fa-raon împărat, în luna lu Agust 15 zile. Și să făcu atâta plângere, câtă n'au fost în lume necăire, neci va fi || până în viac. Iar 75
5 mumă-sa O<limbi>ada¹⁾ și împărătiasa Roxanda plânge cu multă jele și cu amară multă și cu lacrămile de foc. Roxanda plânge și grăe: «O vai de mine, Alexandre, amăritam de mine, dragul meu Alexandre²⁾ împăratul meu și domnul meu, dară eu ție
✓ ce-ți fui vinovată, de mă scoseși în țări streine și acum mă
10 lăsași la negrii streini. O, vai de mine! Să plângă astăzi toți împărații și craii și domnii și tineri³⁾ și bătrânii, munți și codrii; și izvorăle împlură-să de lacrămile mele || <dr>agul⁴⁾ mieu Alexandre, 75
streinitam⁴⁾ <de mine> astăzi apuse sorele meu ș' al Machi-donenilor, o amară mie, Alexandre! Astăzi întunecă lume și să
15 mă plângă sorele și luna și stelele; încă să împlură de rău câmpii și codri; încă împlură de veninul mieu. O dragul⁵⁾ mieu Alexandre, dulce împăratu prespe toți împărații, lume me și sorele meu și sufletul meu ș' inima me și dragoste me, Alexandre, de astăzi nainte altul nu va încăleca pre șao ta, nici de tine nu
20 mă voi împărți». ⁶⁾ Și sărut dulce de 3 ori și luoa hangerul lu Alexandru || și să junghe acolo ș<i mu>ri⁷⁾ în brațele lui și să 76
făcu ce nu s'au făcut, nice făcu nici o mîere în lume necăire. Și băgară amândoi într'unu secriniu de aur; și-i duseră la Alixandrie⁸⁾ cetate; și făcură în mijlocul cetăței turnu nalt; și-i
25 suiră sus; și-i zidiră acolo sus. Și stau și până astăzi. Și să sfârși blajini Alixandru la Alexandrie.

Și după el, puse împăratu pre Rotolomei. Și fu împăratu înțeleptu pre lume și el. Și Olimpiada să svârși / <și o îngropă> 46
<Pot>⁹⁾ olomei împărat cu cinste. Iară Filon împărați Persida-fru-
30 mos, iar Antioh împărați la Indie lu Por, iar Atigon împărați Rimul și tot apusul. ¹⁰⁾ Și fură 4 împărați pre totă lume și fură tocmale ¹¹⁾ bune în lume în zilele lor: pace și viață multă.

¹⁾ <limbi> A rupt ²⁾ Alexandre ³⁾ tineri <dr> A rupt ⁴⁾ streinitam (?) finalul ilizibil ⁵⁾ dragul ⁶⁾ împărții ⁷⁾ <i mu> A rupt ⁸⁾ Alixandrie ⁹⁾ <Pot> A rupt ¹⁰⁾ apul ¹¹⁾ tocle.

Indice lexical

S'au trecut în acest indice numai cuvintele cari au dispărut din circulația limbii sau trăiesc restrânse într-o parte a pământului românesc, ori au alt înțeles de cât cel obicinuit azi; precum și acelea care prezintă vreun interes din punct de vedere istoric cultural.

- ✓ A prep (în mână 106/25. 107/3, di-a mână (din...) 107/4.
- ✓ Adamantă (piatră) adamată, diamant. 91/23; 105/20; 107/15; 110/15.
- ✓ Adevără adv. adevărat 85/16; 112/17.
- ✓ Adună (a se), 1 a se întâlni adunaiu-mă cu Evantu 94/4. ne vom adună 116/28; a se uni: să se adune <muntele> unul cu alaltu. 101/11.

Anvaxa sau atraxa, piatră prețioasă «de. coloarea roșie înflăcărată a cărbunelui aprins; rubin» (Dict. Academ.) 105/21; 107/16; 110/17.

Apoi, cei de apoi = cei din urmă. 96/30.

✓ Aprod, «paj» 87/34.

✓ Asachit, materie pe care n'o arde focul Cf. cuvinte obscure. 101/16.

Asipit, lemn ce nu se arde cf. cuvinte obscure, 105/26.

✓ Beli, a jupui 92/24.

✓ Bezaconie, nelegiuire 84/23.

✓ Bidiviu, bidiviu alb ca zăpada = cal de rasă. 110/15.

✓ Blajen, fericit 88/20, 34; 87/35; 89/5, 9, 17, 27.

✓ Blăm, (formă de imperativ) aidem 103/34.

✓ Bu<z>dogan 93/9.

Bulicsa, lemn ce nu arde (cf. cuvinte obscure) 105/28.

✓ Caftan, mantie orientală, cusută pe margine cu fire de aur (apud Săineanu *Infl. orient.* II 73.) 98/27; 107/16; 113/15; 114/19, 21.

✓ Caicū, barcă ușoară, fuguiată la amândouă capătăiele, cu 4-7 perechi de lopeți, adesea daurite (apud Săineanu *ibid.* II 76.) 84/1, 2, 12.

Călăraș, sau calaraș, 95/12; 103/10; 92/21; 94/17; 97/15.

Calic, sărac 112/23, 24, 27.

✓ *Carte*, scrisoare 93/13, 14; 93/28, 30; 110/19, 30, 33; 111/1 etc.

✓ *Caruha*, un fel de joc. «și jucară voinici tineri un jocu minunatu și să chiamă caruha» 113/32.

✓ *Cerbice*, ceafa calului 98/16.
Cerni, înegri 111/22, 24. cernială 111/25.

✓ *Chintişul*, haină 98/24.

Cineşi, fiecare 113/3, 6.

✓ *Cislă*, fără cislă = fără număr, nenumărate 99/8 104/34.

✓ *Ciudă*, minune 85/25.

✓ *Clăti*, clăti cu capul = dete din cap 93/13; 116/8.

✓ *Cocon*, fiu 88/30; 101/29; 111/15, 16.

Coiful, 98/6.

✓ *Comis*, 114/35.

Cordelă, crocodil 103/1.

✓ *Cornuri* de cetate, colțuri de cetate 98/34.

✓ *Cotei*, câini de vânatoare 92/23; 99/8.

Criștaru, cristal 105/22.

✓ *Cruntă*, plin de sânge: «și așa ave nărav: deca vede unul de ei cruntu, iar ei-l apucă alții și-l mânca» 83/3.

✓ *Cură*, a curge 105/22.

Despre, de pe: «despre cal» 98/15.

Dulce, bun 85/1, 2; 91/9; 92/13; 108/13 n.; 111/9 *dul-đața* raiului 88/7.

Dumări, să-i dumărească = să-i vorbească. 87/8.

Evanisa 105/28 evsenica. 105/26 cf. amendări.

Fălinar 91/16.

✓ *Fântână*, izvor 87/4, 13, 28.

✓ *Făriș*, coursier 107/15.

✓ *Ferdele*, (de mărgăritari) măsură de capacitate. 112/9.

✓ *Fericat*, fericit 83/26; 104/23.

Filosof, 85/3, 13, 15, 19; 86/26, 13, 19; 109/11.

✓ *Gadină*, fiare 92/6; 95/18; omeni cu «obraji» de leu 104/5.

✓ *Galie*, triremă 86/29; 87/2.

✓ *Gușmă*, căciulă 113/15.

✓ *Gușman*, căciulă domnească 110/16.

✓ *Hangeriu*, 98/13, 14; 106/8.

✓ *Harăc*, 93/10; 103/25, 27; 107/18, 19, 22, 25; 111/19.

✓ *Hrabor*, puternic, îndrăgnet 111/14.

✓ *Impărți*, despărți. 83/18; 94/36; 97/31.

✓ *Implea*, împlini 88/8.

Întunerece, mulțime 109/12 notă.

✓ *Județ*, judecata din urmă și *gudeț* 89/20; 117/36; 104/35, 108/28 n. 30, 31.

✓ *Lefantă*, pl. *lefante*, elefant 96/2, 4, 5, 8.

✓ *Limbi*, popoare 94/34; 97/7, 8, 13; 101/1, 11, 20; limbi păgâne 101/23, 27.

✓ *Lume* ochilor, lumina ochilor 110/21; 113/11.

✓ *Mână*, a trimete 92/35; 102/14; 105/3.

✓ *Mândru*, înțelept 92/13; 106/15.

✓ *Mășcoe*, catâr 116/30.

Mir, «lumea mirului» (lumea locuită: *οἰκουμένη*) 89/21; 90/7; 92/30; 93/35.

Milostiva, mila 114/8.

✓ *Mohorite*, roșu închis 87/6. 90/33.

✓ *Moșie*, țară 85/2; 87/16; 115/9.

✓ *Moș*, strămoș 88/1.

✓ *Muncă*, chin: muncă de su-
flete elinești 103/33; 104/33;
108/4 n. a se *munci* a se chinui
89/15; 94/6, 8; 104/35; a *munci*
89/14; 109/20. *muncitori*, chi-
nuitori «muncitori de copii»
101/28.

✓ *Nacarade*, țimbale 113/22.

✓ *Neharnic*, nerecunoscător 107/5.

✓ *Nevolnic* nenorocit 96/36; 87/15.

✓ *Obraz*, chip: «văzu pre
stălp obraz de om; și-ș vără
și obrazulu lui» față: schimbă
obrazul 83/22; 104/19, 30.

Ochiian, ocean 101/2.

✓ *Olăcar*, curier 95/22, 113/1.

✓ *Organ*, orgă 113/22.

✓ *Păharnic*, 111/4, 114/34.

Pardoși 92/22.

Pasă la imperativ, aide,

pasă, păsați 87/9, 89/20, 96/26;
97/32, 98/1; 103/9, 10; 114/6;
116/25, 27.

✓ *Pavăță* 92/29.

Pedestras 92/21; 94/18;
95/13; 96/27.

✓ *Pest*, întârziă, zăbovi 107/29;

✓ *Pilure*, elefanți. 99/10.

✓ *Piscanie*, sunet: organele cu
1000 pisconii 113/22, 23.

Platoșe. 98/15.

✓ *Poftori*, a dori 87/21.

Pomană, amintire: «Alexan-
dre, fă-ți vr-un cocon, să-ți
rămână pomană Machidoniei.
111/15.

✓ *Povodnici*, cai de alai 113/4, 7.

Prinde, în expresia: «nu știu
cum ți se prinde» = ce ți se va
întâmplă 104/1.

✓ *Proclată*, blestemată 114/32;
117/28.

✓ *Prohiractă* piatră prețioasă
(porfir?) 105/22.

Răni, otrăvi: îmi răni <o-
trava> trupul tot 116/1.

✓ *răpaușă*, odihni 83/18; 98/5;
101/6.

Să, dacă: să am peri toți
83/18.

✓ *sampsoni*, sensul precizat de
D. Cantemir cf. lexic p. 66,
92/22.

scrie, a săpa o inscripție:
scrise slove elinești <pe un
stălp> 83/21, 23; 90/12; 104/14.

✓ *scârbi*, mahnii 91/35; 109/10
notă; 114/1; *scârbă* 91/36.

✓ *Sfârși* (a se), a muri 118/26.
 ✓ *Silă*, putere, 93/12; 26;
 94/19; 26, 27; 97/2; 107/29;
 a se silnici 93/17; 104/15.

✓ *Socă*, bucătar 90/22.

✓ *Sosi* în expresiile: *nu ne so-i noa* (nu ne fu de ajuns nouă) 83/8; *să-ți sosască* ție neînunie ta 93/8; 107/16.

✓ *Sparge*, sfărămă, nimici: sparsen sila, 94/26; 97/2; sparse (pe Evagrid împărat) 103/8; 11, 18, 19, sparse cetate, 102/20; 111/12; sparse țara 106/30.

✓ *Stălpă*, statuă: stălpă... lu Sanhos 82/1, 2, 9; 90/13; 98/33; 104/16.

✓ *Stăvi*, a se opri 93/8, 12.

✓ *Stema* 96/19; 98/26; 102/25, 105/13; 107/14 110/13, 113/5.

✓ *Stobor* 82/12, 24.

✓ *Stol*, parte de armată 83/1.

✓ *Stratocamil*, struț 113/16.

✓ *Surlă*, fluer militar 113/21.

✓ *Tâmpene*, tobă 95/30; 113/21.

✓ *Tipsie*, tavă 87/24 110/18.

✓ *Tocni*, întocmi, orândui 116/6, 116/30, 35.

✓ *Trâmbițe* 96/30; 113/21.

✓ *T<e>reiac*, leac împotriva otrăvii 116/3.

✓ *Urtă*, secundă, clipită 102/2.

✓ *Vărsă* în expresia: și-și vărsă obrazul=a turnă masca pe co-loană 90/13.

✓ *Văznei*, a se mândri, a se truși 105/3, *vâznoșanie* trușie.

✓ *Vistier*, bogat; vistierele, avuție 111/13; 85/19.

✓ *Voinic*, soldat 82/20; 84/8; 91/14; 91/34; 90/32.

✓ *Voivod*, conducător de oaste, general 83/7; 16, 17; 102/24, 103/6, 9.

✓ *Vornic* 111/14.

✓ *Vraciu*, doctor 116/1, 2, 29.

✓ *Zamfir*, safir 105/21, 107/16.

✓ *Zmaragda*, smarald 105/21.

✓ *Zminti*, a turbura: «să zmin-tesc eu totă lume» 106/13.

✓ *Zugraf* 102/14.

ERRATA

Pag.	3 r.	19	în loc de după o redacțiunea	să se îndrepte: după redacțiunea
"	4 r.	16	" " " pe care datorăm	" " " pe care o datorăm
"	24	notă	" " " Istrații	" " " Istratie
"	27 r.	17	" " " păstează	" " " păstrează.
"	28	nota 2	" " " Lexiconă	" " " Lexiconă
"	29 r.	15	" " " ta	" " " la
"	29 r.	18	" " " prreschimbările	" " " preschimbările
"	29 r.	20	" " " pentru pentru sine și alții	" " " pentru sine și pen-tru alții
"	43 r.	13	" " " ziala	" " " dzialo
"	43 r.	26	" " " consunante	" " " consonante
"	48 r.	13	" " " Femenile	" " " Femeninele
"	62 r.	9	" " " asipit	" " " asipit sau chiar aspit
"	64 r.	17	" " " piscanie	" " " pisconie
"	65 r.	26 r. 35	" " " catâr și dușman apar și în cumană cf. O Densu-sianu Hist. de la langue roum. I. p. 382	" " " catâr și dușman apar și în cumană cf. O Densu-sianu Hist. de la langue roum. I. p. 382
"	71 r.	18 în	" " " veniți, moșteniți	" " " să se îndrepte: viniți, moșteniți
"	71 r.	25-6	" " " ioa redus la a	" " " iua redus la ua
"	73 r.	26	" " " dentalefe	" " " dentalele
"	73 r.	27	" " " petrile	" " " petrile
"	73 r.	29	" " " trecetă	" " " trecută
"	74 r.	5	" " " fermele	" " " formele
"	74 r.	3	" " " — cu reț	" " " cu — reț
"	76 r.	22	" " " comitarul	" " " comitatul
"	76 r.	8	" " " cobanu	" " " cobanu
"	76 r.	26	" " " Iahres	" " " Iahresb.
"	76 r.	32	" " " năframap	" " " năframă
"	78 r.	11	" " " Anonimus Caran-sebiensis	" " " Anonymus Caran-sebiensis
"	79 r.	5	" " " Lăpușeanu	" " " Lăpușeanu
"	79 r.	8	" " " s'au	" " " s'a
"	121 r.	9	" " " piscanie	" " " pisconie